

Revista Literară

PUBlicație DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

EUGEN LUNGU: „DESPRE ONOAREA DE A ÎNȚELEGE” (I)

„Solidul volum *Kakistocrația* (1998, aproape 600 de pagini!), care provoca gelozia lui Goma, fusese publicat, într-adevăr, la inițiativa noastră, dar din «involuntara» pasă a autorului: Dorin Tudoran era un publicist de temut în presa timpului. Cele mai multe dintre articolele sale erau găzduite de «România literară», unde Nicolae Manolescu îi oferise o rubrică imediat după ce a venit la conducerea revistei. Astfel, reputatul critic devenea din oficiu și prefăcătorul volumului.” (P. 8)

VAL BUTNARU: „DESPRE STORY”

„Sunt povești extraordinare, de acord, dar de fiecare dată mă întreb: de ce au fost scrise? Cu ce scop? Ca să ce? Să redea un fragment din realitatea de atunci? Ca să vorbească despre condiția femeii într-o societate patriarhală? Foarte bine, dar mai departe? Ce urmează, după ce sfârșește povestea propriu-zisă? Care e perspectiva? Ne imaginăm și alte lucruri, tănuite dincolo de descrierile prolixе? Sau în fața ochilor nu avem altceva decât pagina cu textul parcurs dintr-o respirație? Mi se pare neîmplinit romanul care nu conține o poveste, dincolo de povestea propriu-zisă.” (P. 10)

AVANPREMIERĂ

Fragmente din volumul de memorii *Două misiuni în Germania – neoficial despre oficial* de Igor Corman, în curs de apariție la Editura Polisalm. (P. 24)

UȘI ÎN ASFINȚIT

NICHITA DANILOV: „CU NICOLAE MANOLESCU, PE MALURILE SENEI”

Foto de Răzvan SOCOL

„De, vechea poveste legată de formă și de fond. Maiorescu a expus-o. În ce scop, nu știu. Poate doar ca să braveze. Și vedeți ce s-a întâmplat? În perioada lui, lipsa de fond a căpăt o formă ce-a împins nu numai cultura, ci și societatea românească pe drumul ei cel bun. Dar

cum teoria conține un punct demonic în interiorul ei, forma fără fond s-a răzbunat și, de-a lungul timpului, a devenit un datum după care se călăuzește societatea românească. Și ceea ce-a teoretizat divinul critic, un junimist mai pezevenghi, vorbesc

de Caragiale, a pus în pagină. De atunci și până acum, indiferent de regim, tot navigăm pe marea asta în spume, încercând să trecem de Scylla și Caribda, dar nu reușim. Suntem și astăzi în derivă, ca mai întotdeauna.” (N.M.)

[„SECRETUL O SĂ ȚI-L SPUN MAI TÂRZIU...”]:

„După ce o să ți-l spun, secretul, viața ta o să fie altfel. Orașul va arăta diferit în ochii tăi. Păianjenii vor avea picioare de trei ori mai lungi, dar la fel de subțiri. Minutele vor fi muuuuuuuuuuuuuult mai scurte.”

< 12

CITIȚI ÎN ACEST NUMĂR:

SELFIURI CU GULLIVER – P. 6

TEO CHIRIAC: „LUMEA, ÎNTRE PARANOIA ȘI METANOIA” (XII)

CRONICI DE CARTE – P. 7, 23

DE MIRCEA V. CIOBANU ȘI OXANA GHERMAN

RETROSPECTII – P. 11

LUCIA ȚURCANU: „DESPRE RIRIA SAU EMINESCU ȘI FANELE SALE” (I)

PROZĂ – P. 14, 20

DE MIHAELA PERCIUN ȘI VALERIU GAJU

MAEȘTRI ȘI UCENICI – P. 16

EMILIAN GALAICU-PĂUN ÎN DIALOG CU LORINA BĂLTEANU

POEZIE
de MIHAI IGNAT

CUPRINS

EDITOR:
UNIUNEA
SCRIITORILOR
DIN
REPUBLICA MOLDOVA

ANUL X | NUMĂRUL 2 (79) | MARTIE-APRILIE | 2024

16 L. BĂLTEANU: „TIMPURILE ERAU DURE, ȘI CHIAR DACĂ ERAI METEOR, TREBUIA SĂ ALEGI CERUL ÎN CARE SĂ TE STINGI ȘI SĂ CAZI”

03 „DEMOS ȘI PHOBOS” (II)

15 „ÎN STEPĂ”

04 UȘI ÎN ASFINȚIT
„CU NICOLAE MANOLESCU,
PE MALURILE SENEI”
DE NICHITA DANILOV

06 SELFURI
CU GULLIVER
„LUMEA, ÎNTRE PARANOIA
ȘI METANOIA” (XII)
DE TEO CHIRIAC

07 CÂMPUL ALB,
OILE NEGRE
„NICOLAE POPA,
PREFERICITUL ÎNZECIT”
DE MIRCEA V. CIOBANU

08 IN SFUMATO
„DESPRE ONOAREA
DE A ÎNȚELEGE” (I)
DE EUGEN LUNGU

24 FRAGMENTE DIN VOLUMUL
DE MEMORII „DOUĂ MISIUNI ÎN
GERMANIA – NEOFICIAL DESPRE
OFICIAL” DE IGOR CORMAN,
ÎN CURS DE APARIȚIE
LA EDITURA POLISALM

10 VÂNTURILE,
VALURILE...
„DESPRE STORY”
DE VAL BUTNARU

11 RETROSPECȚII
„DESPRE RIRIA SAU
EMINESCU ȘI FANELE SALE” (I)
DE LUCIA ȚURCANU

14 PROZĂ
„CELĂLALT PANTOF”
DE MIHAELA PERCIUN

17 DIVANUL
ÎNȚELEPTULUI
„DUMITRU MOLDOVANU –
«ECONOMIA IMAGINAȚIEI
CREATIVE» SAU PROCESUL
ECONOMIC LA NIVELUL
CONȘTIINȚEI ȘI CUANTELORE” (IV)
DE VLADIMIR BEȘLEAGĂ

18 CARTEA
DE ISTORIE
„INTEGRAREA EUROPEANĂ
A REPUBLICII MOLDOVA
ȘI DILEMA IDENTITARĂ”
DE NICOLAE ENCIU

19 POEME
„FLUTURI TATUAȚI ÎN VIS...”
DE VITALIE RĂILEANU

20 PACTUL
(AUTO)BIOGRAFIC
„BUNICA MARIA, GĂGĂUZOAIKA”
DE VALERIU GAJU

22 PLURALIA
TANTUM
„JURNAL ÎN MARGINILE
ISTORIEI LITERARE” (LVI)
DE LEO BUTNARU

Revista Literară

Fondator: Uniunea Scriitorilor din R. Moldova
Redactor-șef: Teo Chiriac
Redactor-șef adjunct: Adrian Ciubotaru
Redactori asociați: Eugen Lungu, Leo Butnaru, Arcadie Suceveanu, Mircea V. Ciobanu, Lucia Țurcanu

Colegiul de redacție: Vladimir Beșleagă (Chișinău), Matei Vișniec (Paris), Ana Blandiana (București), Ion Pop (Cluj), Cassian Maria Spiridon (Iași), Ștefan Hostiuc (Cernăuți), Vadim Bacinski (Odesa)

Concepție grafică: Romeo Șveț
Paginare computerizată: Adrian Ciubotaru

Sediul redacției:
MD-2004, or. Chișinău
str. 31 August 1989, nr. 98

Tel: (+373 22) 234724
Fax: (+373 22) 237118
E-mail: revistaliterara.us@gmail.com

Publicație înregistrată la Ministerul Justiției al Republicii Moldova în data de 03 martie 2015. Numărul de înregistrare: 297. ISSN: 2345-1777

Format A3. Tipar: ofset.
Tiraj: 700 de exemplare.
Tipărit la Casa Editorial Poligrafică „Bons Offices” MD-2005, or. Chișinău str. Feredeului 4/6

Acest număr a fost editat cu sprijinul financiar al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova. „Revista literară” apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România.

Pagina „R.L.”: www.uniuneascriitorilor.md/arhiva-revista. Publicația se distribuie gratuit la sediul USRM.

Textele și imaginile inserate în paginile publicației „Revista literară” nu pot fi reproduse și nici distribuite fără acordul scris al redacției.

Colaboratorii sunt invitați să-și trimită textele la adresa electronică afișată mai sus. Textele vor avea format A4, nu vor depăși 10 000 de semne, vor fi paginate în Word. Pages sau orice alt program compatibil cu sistemele de operare Windows sau MacOS.

Textele publicate în „Revista literară” nu reprezintă poziția oficială a USRM. Responsabilitatea pentru conținutul articolelor le revine în exclusivitate autorilor.

EDITORIAL

de ADRIAN CIUBOTARU

AULUS GELLIUS DESPRE PROLETARI

„/.../ Atunci întâmplător tocmai trecea prin apropiere foarte învățatul poet al vremii noastre Iulius Paulus. Cum l-am văzut, l-am rugat să ne vorbească despre sensul și etimologia cuvântului [proletar]. «Cei mai săraci și mai de jos din plebea romană, a spus el, care nu erau înscriși la fisc (cens) cu mai mult de 1500 de bani de aramă, erau numiți proletari. Iar cei care nu erau înscriși cu nimic, sau aproape cu nimic, se numeau „capite censi”. Limita censului pentru această categorie de cetățeni era de 375 de bani de aramă. Bunurile familiale treceau drept o garanție pentru stat, o dovadă de încredere și de temei de dragoste față de patrie. Nici proletarii, nici „capite censi” nu erau înrolați ca militari, decât în vremuri de mare primejdie, fiindcă bunurile familiale ale acestora erau sau foarte puține, sau inexistente. Totuși pătura proletarilor a fost ceva mai binevăzută și ca situație și ca nume, decât a celor „capite censi”. În împrejurările grele ale statului, când era lipsă de tineret, ei erau încadrați în unitățile de miliție formate în grabă, oferindu-li-se arme pe cheltuiala statului și erau denumiți nu după rolul lor la fisc, ci li se dădea un nume mai ales, de la sarcina și datoria de a da urmași („proles”) statului; căci dacă prin situația lor materială nu puteau servi statul, în schimb înmulțeau populația orașului prin puțința de a avea copii. /.../ „Adsiduus” /.../ este cel bogat și care-și poate îndeplini cu ușurință îndatoririle, fiind numit astfel fie de la „assemdare”, a da bani, ceea ce făceau când o cereau nevoile statului, fie de la siduitatea cu care-și îndeplineau datoriile, având posibilitatea s-o facă». Iată pasajul din istoria lui Sallustius despre războiul ingurtin, în care este vorba despre consulul C. Marius și despre «capite censi»: «El însuși înrolă atunci soldați nu după obiceiul strămoșilor și după clase, ci după cum era pe plac fiecăruia; cei mai mulți erau „capite censi”. Acest fapt unii îl puneau pe seama lipsei de oameni din clasele bune, alții pe seama ambiției consulului, fiindcă această clasă de jos îl ridicase și îl făcuse cunoscut, iar pentru un om care caută puterea cei mai folositori sunt cei mai săraci.»”

(Aulus Gellius, „Noptile atice”, traducere de David Popescu, Editura Academiei RSR, București, 1965)

Ces-a întâmplat, așadar, cu democrația? Aparent, această a triumfat cam peste tot în special după cele două războaie mondiale și odată cu decolonizarea Africii și Asiei. Majoritatea țărilor de pe glob au de atunci parlamente alese prin vot universal. Chiar și Uniunea Sovietică organiza alegeri în Sovietul Suprem și oamenii nu ratau să-și pună cele mai bune straie pe ei în ziua votului. La rândul lui, Hitler a preluat definitiv puterea după ce NSDAP, împreună cu aliații din Partidul Național Popular German, a obținut peste 50% din scaunele de deputați în Reichstag. Timp de doisprezece ani după aceea, naziștii nu au mai organizat alecțiuni, dar au păstrat o parte din instituțiile create în perioada republicană, dublându-le, ce-i drept, cu structuri ale partidului. Specificul acestor „democrații” rezidă în influențarea procesului electoral prin propagandă și teroare: de exemplu, în Rwanda, după lovitura de stat din 1973, teroarea era opera partidului de guvernământ, pe când în Germania anilor 1932-1933, aceasta emana dinspre un partid aflat formal în opoziție, dar dotat cu batalioane de asalt. Perspectiva unei represiuni dure a paralizat întotdeauna și mintea omului sovietic: era de neimaginat ca acesta să boicoteze alegerile sau să taie în cabina de vot numele singurului candidat/partid care figura pe liste.

Totuși, cetățenii care își exprimau votul în atari împrejurări nu erau filmați cu dronele și nici urmăriți de ochiul vigilent al Fratelui cel Mare. În relativa intimitate a cabinei de vot, aceștia puteau să facă practic orice, chiar dacă știau că, votând „strâmb”, votul lor oricum va ieși „drept”. Dar nici impactul propagandei, nici cruzimea torționarilor nu explică reacția placidă a majorității hutu la cifrele cu care Juvénal Habyarimana a câștigat scrutinul prezidențial în Rwanda (99,97% în 1983 și 99,98% în 1988). Sau de ce funcționarii sovietici nu trebuiau să înlocuiască buletine de vot stricate, „corectând” peste noapte „erorile de judecată” ale cetățenilor sau acțiunile subversive ale „sabotorilor”. Pe de altă parte, nici oamenii lui Ernst Röhm nu au stat cu pistolul la tâmpla fiecărui alegător german în februarie 1933. Cetățenii care i-au susținut la alegeri pe gangsterii lor politici au votat, conștient sau nu, fie cu prelungirea terorii, în cazul Rwandei și URSS, fie cu legalizarea acesteia, în cazul Germaniei. Naivitatea și/sau frica sunt justificările cel mai des vehiculate, dar ele nu lămuresc pe deplin simpatiile sincere ale majorității pentru niște criminali care au venit la putere prin violență, au reprimat crunt orice opoziție și au făgăduit continuarea băilor de sânge.

Scenarii similare s-au desfășurat în prea multe părți ale lumii și de prea multe ori

în ultima sută de ani ca să le putem cita pe toate. Sunt bine cunoscute și nu fac decât să întărească afirmația de mai sus: chiar și în cele mai teribile și opresive regimuri, cetățenii pot să strice măcar un buletin de vot în semn de protest. Ce să mai spunem despre despoțiile mai puțin maniacale în privința controlului, unde marja de exprimare a protestului e ceva mai mare și unde există și alte opțiuni decât partidele guvernamentale? Sau despre statele cu sistem multipartit funcțional în care majoritatea optează invariabil pentru perpetuarea terorii, cum ar fi Iranul? Cine i-a împiedicat, de exemplu, pe mexicani să voteze și altceva decât Partido Revolucionario Institucional (PRI), pe care l-au ținut la putere din 1929 până în 2000? Abia la alegerile din 1988, PRI a adunat doar 50,7% din voturile pe țară, după decenii întregi în care un rezultat de 75% era considerat rușinos. Și chiar și atunci când a pierdut puterea, în 2000, acesta a bifat 36% de voturi, un scor de vis pentru orice altă formațiune politică într-o democrație normală.

Așadar, de ce oamenii votează în continuare mai degrabă cu o putere agresivă, care le pune mereu viața și bunăstarea în pericol, decât cu formațiuni moderate, capabile să aducă schimbări în bine sau cel puțin să nu se aventureze în apele tulburi ale unor „reformе” și inițiative dubioase? De ce cetățenii din statele cu tradiții democratice îndelungate, care nu au trăit niciodată în dictatură sau în totalitarism, optează pentru lideri sau partide care vor să le instituie? De ce, în țările care încearcă să iasă, cu ajutorul lumii civilizate, din țarcul lumii a treia (și RM, și România, s-o spunem pe șleau, tot de acolo vin), dintr-un moment anume, politicienii cu adevărat reformatori devin atât de impopulari, încât nici nu-și mai pot crea partide sau se luptă să ajungă în proximitatea pragului electoral doar ca să mențină în viață speranța că-l vor trece măcar la alegerile viitoare? De ce dictaturile nu au nevoie întotdeauna de sinuosul și costisitorul parcurs democratic pentru a se instaura, ajungând deseori la putere pe scurtătură (lovituri de stat, guvernarea prin junte etc.), pe când regimurile totalitare sunt, aproape de fiecare dată, rodul votului democratic, universal și secret?

Apoi, să fie oare nemulțumirea față de regimurile anterioare atât de mare, încât să ceară neapărat substituirea libertății prin opresiune? Cum se face că supărările și frustrările pe care le produce, inevitabil, guvernarea „celor mulți” îi îmboldește pe aceștia din urmă să-și dorească o guvernare a „celor puțini”? Efectele dure, dar previzibile, ale orânduirii totalitare sau autoritare să fie oare mai dezirabile decât efectele mult mai tolerabile, deși aproape întotdeauna imprevizibile, ale orânduirii

democratice? Sunt oare masele atât de dominate de instincte erbivore și atât de masochiste încât să prefere certitudinea stânii, cu păstori și dulăi, libertății de a explora un imăș mănos, dar necunoscut? Pe ce mizează, în acest caz, cetățeanul care își refuză, conștient sau instinctiv, dreptul la libertate de dragul „previzibilității” și al „certitudinii”? Pe faptul că teroarea sau mizeria nu au cum să-l afecteze personal? Că va pieri doar Celălalt, „străinul”, țaful ispășitor (un biet tutsi, în Rwanda, iudeul, în Germania nazistă, „kontra”, în URSS), sacrificat exclusiv spre binele majorității?

Pe scurt, de ce poporul, care ar trebui să se bucure cel mai mult de democrație, adică de propria lui putere, nu luptă aproape niciodată pentru aceasta, o răstălmăcește cam întotdeauna și o folosește în scopuri potrivnice celor pentru care i-a fost dăruită?

Răspunsuri ar fi mai multe, dar cel mai interesant ne vine chiar dinspre democrația-model: Statele Unite ale Americii. Într-adevăr, de ce am căuta cauzele degradării modelului democratic acolo unde, de la bun început, acesta a fost preluat doar de ochii lumii sau utilizat ca mijloc de consolidare a puterii dictatoriale ori de creare a sistemelor totalitare. De ce am căuta obârșia lucrului în umbra acestuia? Mai ales când istoria o scoate în plină lumină?

Să pornim de la succesul indiscutabil al unui politician ca Trump. Dar și al altor populiști de care mișună acum ambele camere ale Congresului american. Faima și popularitatea acestor politicieni nu rezidă numaidecât în discursul lor antidemocratic, ci în retorica lor antielitistă și antisistem.

Trump în America, ca și brexiterii în Marea Britanie sau Orban în Ungaria și AUR în România, nu se declară niciodată împotriva democrației – dimpotrivă, democrația e vitală pentru reușita lui politică. Toți acești politicieni „luptă” împotriva unor sisteme vizibile sau invizibile care otrăvesc viața cetățeanului de rând: establishment-ul politic, grupul Bilderberg, secta sexomarxistă, conjurația neosionistă, dictatura UE, transnaționalele care sugrumă economia națională etc. Altfel spus, se zbat pentru scutirea Americii de obligațiile ei internaționale, asumate de o castă privilegiată care ignoră părerea americanilor de rând. Sau pentru eliberarea maghiarilor de sub jugul lui Soros. Sau pentru victoria Hamasului oprimat de evrei, care va aduce, în sfârșit, sentimentul unei victorii asupra sistemului în campusurile occidentale. Sau, în cazul României, pentru alungarea capitalului străin din țară, ca să aibă, în sfârșit, și dacogetul împilat de oculta mondială șansa de a arăta cât de harnic și de vrednic este.

VA URMA

CU NICOLAE MANOLESCU, PE MALURILE SENEI

de NICHITA DANILOV

Notă: Legat de Nicolae Manolescu, am scris acest text pe vremuri, când Manolescu era încă ambasador la UNESCO. L-am și publicat, așteptând să văd care vor fi consecințele. Au fost, desigur, niște consecințe. Dar nu la nivelul așteptărilor mele. Cred că amfitrionul nu și-a pus textul acesta la inimă și m-a tolerat. Atât cât poate tolera un mare critic un poet ce nu-i cântă în strună. Am și polemizat cu el, pe alte teme, nu cu mult timp în urmă, chiar în „România literară”, fapt care m-a determinat să-i port o amintire frumoasă.

Răsfoind cu nerăbdare lista de meniuri pe care un chelner între două vârste ne-o adusese la masă, ne uitam întrebători unii la alții, neștiind exact ce ar trebui să comandăm, când, în salon, la 12.30 trecute fix, apărui și dl Manolescu. Profesorul părea să fie într-o formă foarte bună. Aerul Parisului se pare că-i pria. Afișând un zâmbet cordial, președintele ne strânse mâinile, întrebându-ne ce mai e nou prin România. De fapt, era la curent cu toate noutățile, inclusiv cu starea vremii.

– Vremea e cam groasă, spuse el. Mai zăboviți pe la Paris, nu are rost să vă grăbiți să vă întoarceți acasă. E frig, e moină. E urgia de pe lume... Încă o săptămână va fi tot așa. În afară de aceasta, nici starea națiunii nu e tocmai cușeră. De, vechea poveste legată de formă și de fond. Maioreșcu a expus-o. În ce scop, nu știu. Poate doar ca să braveze. Și vedeți ce s-a întâmplat? În perioada lui, lipsa de fond a căpăt o formă ce-a împins nu numai cultura, ci și societatea românească pe drumul ei cel bun. Dar cum teoria conține un punct demonic în interiorul ei, forma fără fond s-a răzbunat și, de-a lungul timpului, a devenit un datum după care se călăuzește societatea românească. Și ceea ce-a teoretizat divinus critic, un jurnalist mai pezevenghi, vorbesc de Caragiale, a pus în pagină. De atunci și până acum, indiferent de regim, tot navigăm pe marea asta în spume, încercând să trecem de Scylla și Caribda, dar nu reușim. Suntem și astăzi în derivă, ca mai întotdeauna. Sau poate chiar mai mult decât întotdeauna. Scandaluri, picioare pe sub masă, îmbrățișări și cuțite înfipite pe la spate. E un an electoral, trebuie să înțelegem. Luptele acestea intestinale nu sunt de bun augur. România lunecă la vale. Noi însă trăim într-un spațiu blagian. Există nu numai sinus, ci și cosinus. Nu numai vale, ci și deal...

– Ar fi bine, am murmurat eu, ținând nasul înfipit în farfurie, ca lunecarea să se producă și la deal, nu numai la vale... Dar tot eu, meditănd mai profund, mi-am zis:

– Odată ce România lunecă la vale, înseamnă că ea se află pe un deal. Deci nu pe sinus, ci pe cosinus!

Criticul însă nu mă auzi. Sau, dacă mă auzi, consideră că observația mea legată de deal-vale nu merită să fie supusă vreunui comentariu. Probabil că experiența îl învățase să aibă o atitudine destul de rezervată față de sofiști, indiferent de natura lor. Presimțind ce direcție vor lua discuțiile de la masă, m-am bucurat că observațiile mele au fost trecute sub tăcere. N-avea niciun rost să arunc gaz pe foc marșând pe marginea lor.

– Parisul vă așteaptă cu brațele deschise, spuse, graseind cu eleganță, criticul, în loc de orice concluzie. Aici e altceva...

– Ce altceva? l-am întrebat.

De data aceasta, criticul îmi acordă o oareșicare atenție. Privind în direcția mea, el spuse:

– Ce altceva decât o altă lume... București-vă de ea...

Și, după o clipă de tăcere, ținui să adaug:

– Aici e Luvrul, Turnul Eiffel, bulevardele cu cafenele deschise toată noaptea... Podurile Senei...

– Cântate de poeți, am completat ostentativ, cu un glas nu tocmai plăcut.

Fața criticului fu brazdată de un surâs destul de sceptic... Sau cel puțin așa mi s-a părut. Pesemne, această specie îi crease, de-a lungul timpului, multe probleme. Poeții erau oameni neașteptați. Or lui Manolescu îi plăcea civilizația, predictibilitatea. Lucrul bine gândit și bine alcătuit. Fără asperități de prisos, care să-ți zgârie retina sau timpanul. În viața cea de toate zilele, criticul voia să respire confortabil.

– Desigur, și de poeți, făcu el.

– Podurile, am zis, te îndeamnă, deseori, la gânduri negre... Atâția oameni s-au sinucis aruncându-se în Sena...

– Să nu ne luăm după legende, spuse el. Podurile nu au nimic fatidic... Poți să-ți pui capăt zilelor încercând să-ți iei zborul de pe Turnul Eiffel... De ce neapărat trebuie să alegi valurile Senei? Și, zicând aceasta, criticul făcu o grimasă. Apa îi producea angoasă. Nu și înălțimea.

În timp ce discuta cu noi, profesorul își lepădă în mâinile ospătarului pardesiul său închis la culoare, în contrast cu costumul bej, marcat de dungulițe maronii, croit dintr-o stofă subțire, poate prea subțire pentru vremea de afară. Primăvara pariziană era destul de rece. În ciuda faptului că pe bulevard copacii se pregăteau să înflorească, termometrul nu se ridica mai sus de zece grade. Proaspăt tuns și cu obraji bărbieriți la sânge, profesorul se așeză vioi la masă,

pe scaunul din mijloc, întrebându-ne, pe un ton vesel, apăsător familiar:

– Ei, v-ați decis, fraților... Ce comandăm?

– Nu ne-am decis, Exelență, am exclamat. Suntem într-o dilemă...

– La Paris nu există timp pentru dileme.

Aici predomină spiritul cartezian...

– Dumneavoastră ce luați?

– Eu m-am decis înainte de-a veni aici: biftec tartar, cu frunze de salată, iar ca desert o înghețată L'Angelys cu aromă de migdale și Armagnac. E delicioasă; stimulează digestia și îți creează o dispoziție de zile mari...

Nu știu de ce, dar biftecul tartar nu mă atrăgea. Nu suport mâncărurile în sânge. Inclusiv cele de ordin literar. Înghețata însă mă tenta. O clipă am stat în cumpană: aveam de ales între aperitiv (supă de vacuță franțuzească) și desert... Deși visam la înghețată, în spirit de frondă, am comandat supă. Iar pentru felul doi – o mâncare de morun.

Dl Manolescu nu spuse nimic, ci doar clătină ușor din cap. Alegerea mea nu i se păru prea fericită. Aș fi putut să fiu ceva mai inspirat. În materie de meniuri, mă orientam după ureche. Supa s-a dovedit a fi de-a dreptul indigestă. Iar mâncarea de morun, un amestec de oscioare, coji de măsline și piure de legume. Noroc că vinul a fost bun. Un Château Grandfont, de culoare purpurie. Același pentru toată lumea.

Zâmbind ușor ironic, privind cumva pe geam, profesorul mă întrebă:

– Ei, dragă Nichita – nu știu de ce îmi vorbea cu dragă –, cum a fost morunul?!

– Excelent, am zis.

– Să zicem, făcu el împăciuitor. N-are rost să facem aici polemică pe teme gastronomice... Mai bine să ciocnim un pahar de vin, în cinstea podurilor Senei...

Am ridicat paharele și am ciocnit, încrucișându-ne mâinile deasupra mesei. Cineva a rostit un scurt toast:

– Pentru Turnul Eiffel!

Iar un alt glas a completat:

– Pentru Istoria literaturii...

Golirăm paharele. Combinat cu vinul, gustul morunului începea să se mai dreagă în stomac. Supă însă (din care nu gustasem decât două linguri) începea să-și facă de cap. Nu mă simțeam prea confortabil, așa că mi-am mai turnat un pahar de vin. Cu fața brăzdată de cute adânci, profesorul aruncă o privire cercetătoare asupra locului unde mă aflam, încruntându-și ușor sprâncenele stufoase. Conversația se învârtea în jurul crizei, a cotei de popularitate a președintelui Nicolas Sarkozy și a retrospectivei Picasso, organizată de curând.

UȘI ÎN ASFINȚIT

– Picasso e ca un concasor. A făcut tot ce-a vrut din arta clasică și cea modernă... A tocat totul și a reclădit lumea. Cu el începe o nouă a istorie a artei...

Auzind pentru a doua oară cuvântul istorie, am tresărit. Mi-am adus aminte că îmi exprimasem, într-un interviu, o opinie cam nu prea măgulitoare vizavi de *Istoria critică a literaturii*... Fiind întrebat, în cadrul unui interviu, care-i opinia mea despre această carte, inițial i-am spus redactorului că nu am nicio opinie, după care am sunat din nou redactorul și, în spirit de frondă, i-am dictat umătoarele cuvinte, ce sunau apocaliptic:

– Va veni curând timpul când Nicolae Manolescu îmi va lustrui bocancii mei de mujic de la Climăuții Sucevei, iar Mircea Cărtărescu, pe care Domnia Sa l-a ridicat de atâtea ori în slăvi, se va apleca să-mi lege șireturile. Atunci, o parte din nedreptățile pe care criticul le-a făcut scriitorilor contemporani vor fi răzbunate...

– Atâta tot?! m-a întrebat redactorul cu gândul să mă incite și mai mult. Nu era nevoie. Fusesem deja incitat. De fapt, nu eram supărat pe Nicolae Manolescu pentru textul din *Istorie*. Trecusem peste el cu detașare. Eram incitat de propriul meu răspuns. Suna destul de straniu. Aerul lui cazon îmi gădila plăcut orgoliul. Când m-am gândit la el, am râs, închipuindu-mi câte discuții vor stârni aceste fraze în lumea noastră literară. Îmi plăcea să arunc gaz pe foc, fără să calculez și consecințele. Răspunsul meu avea aerul unei prorociri. Desigur, lustrul la bocancii era unul simbolic, recuperator, făcând, în subtext, trimitere la Judecata de apoi. „Ceea ce-ți dorești se va împlini”, mi-am zis. „Desigur, nu acum, ci în postumitate...” Cuvântul *postumitate* nu mi-a sunat tocmai bine în urechi, am încercat să găsesc unul potrivit, dar n-am găsit...

– Vrei să mai adaugi ceva la ceea ce ai spus? mă întrebă din nou redactorul, derutat, pesemne, de tăcerea mea.

– Da, desigur, am replicat, mai am de adăugat ceva. Notează, te rog, ce-ți spun...

Și, zicând aceasta, i-am dictat, stăpânindu-mi râsul, și finalul:

– Iată, îl văd parcă și acum pe distinsul critic aplecat peste bocancii mei. Îi aud șoapta graseiată: „E bine așa, Nichita?” îmi zice. Iar eu îi răspund: „E bine, e bine, excelentă...” Dar vedeți, acolo, mai e o mică pată pe bombeu!”

Redactorul a râs, iar eu am completat, întinzând și mai mult coarda:

– Cu toată simpatia, al dumneavoastră, N.D.

Dictându-i și încheierea, mi-am frecat mâinile de satisfacție, mi s-a părut că, în sfârșit, iată, avusesem o clipă de inspirație. Un scurt declic urmat de o străfulgerare, și frazele își luaseră zborul ca niște fluturași de pe scoarța mea cerebrală, pentru a se așeza, după un timp, pe alte scoarțe. Eram curios să știu cum va reacționa autorul *Istoriei critice* atunci când va citi răspunsul meu. Dar oare-l va citi? Oricum, v-a afla de el... Pe moment, mi-am zis că profesorul Manolescu, în ciuda sobrietății sale și a unor ieșiri oarecum umorale, e înzestrat cu un deosebit simț al umorului. Prin urmare, dacă va citi *speech*-ul meu, nu numai că îl va aprecia, dar își va schimba opinia despre mine. Fusesem totuși prevenit de câțiva confracți: Manolescu iartă, dar nu uită... „E bine să nu uite”, mi-am zis în timp ce hălăduiam pe stradă. „Dar chiar așa, de ce să uite”, am adăugat.

Avusesem totuși parte de mici incidente cu distinsul critic, mai mult din vina mea, decât a dumisale, dar nu mă învățasem minte. Din timp în timp, simțeam nevoia să fac o nouă provocare. De pildă, fiind invitat la Festivalul de literatură de la Neptun, i-am trimis câteva răvașe, scrise în doi peri, pe frunze de eucalipt. Frunzele le-am pus în plic, alături de textul meu despre Patapievici și un altul despre Cărtărescu. Nu fusese aceasta oare o provocare?! La un moment dat, în timp ce vizitam celebra herghelie de cai de la Mangalia, criticul m-a întrebat:

- Ce ai cu Horia?
- Care Horia? am exclamat.
- Nu Gârbea, ci Patapievici, a spus criticul. Că doar Gârbea e aici.
- Într-adevăr, Horia Gârbea se afla în preajma noastră.
- Nu vă temeți, sunt aici, spuse el.
- De ce să ne temem? i-am răspuns, după care l-am întrebat pe Manolescu:
- Vă referiți cumva la articolul meu?
- Poate că da, a spus profesorul.
- Vreau să-l fac celebru...
- Pe cine, pe Horia? Dar e deja celebru...
- Va deveni și mai celebru, am marșat.
- Dar cu Mircea ce ai?
- Îl simpatizez, i-am zis.
- Am înțeles, spuse profesorul zâmbind ironic. Ceva mai târziu, la cină, Horia îmi șopti la ureche:
- Ar fi bine să fii ceva mai prevăzător când stai de vorbă cu profesorul.
- Dar de ce? am întrebat. Am făcut ceva rău? Știu că are simțul umorului...
- Simțul umorului e una și bunul-simț e alta, replică Horia.
- Desigur, te referi, probabil, la bunul-simț ca paradox...
- Ți-am dat un sfat, spuse Horia, poți să-l urmezi sau nu... Te joci cu focul.

I-am mulțumit pentru grija ce-o purta față de mine și, în semn de împăcare, am ciocnit câte un pahar de vin. Lucrurile acestea se petrecuseră cu un an sau doi în urmă. Acum iată că ajunsesem la Paris și fusesem invitați, și eu, și Chifu, și Dan Cristea, Adrian Popescu și ceilalți, la un restaurant select, situat undeva în apropierea Turnului Eiffel, să luam masa împreună cu distinsul nostru președinte, care se afla la Paris în calitate de ambasador al României la UNESCO. Aflat acum în preajma profesorului, mă simțeam ușor stingher. Eram curios dacă citise interviul meu și, dacă-l citise, eram curios cum va reacționa. Eram pregătit pentru orice răspuns. Există însă riscul ca, luat prin surprindere, să încep să mă bâlbâi. Aveam în minte pregătite,

pentru orice eventualitate, câteva replici, drept reper.

Dacă, de pildă, dl Manolescu m-ar fi întrebat: Ei, cum rămâne cu bombeul, dragă Nichita? Mai există pata acolo?, eu aveam să-i răspund: Există, sigur că există, deși s-a mai atenuat un pic... Iar dacă, în timpul mesei, Excelența Sa m-ar fi întrebat cum stăm cu șireturile, eu aveam să-i răspund simplu: foarte bine... Replicile mele trebuiau rostite, desigur, fără infatuare, pe un ton neutru, cu bun-simț. Lecția prietenului meu Horia Gârbea trebuia însușită atât ca formă, cât și ca fond. Cu formele însă, eu aveam probleme. Cât privește fondul, acesta era destul de ncăpător.

...Oricum, răspunsurile mele ar fi trebuit să aibă un aer cât mai detașat, nu avea niciun rost să ne stricăm bună dispoziție pentru o dispută literară trecătoare.

Îmbrăcat în costumul său primăvărat, profesorul Manolescu părea mult mai tânăr decât era în realitate. Contemplându-i ținuta, eram bântuit de tot felul de imagini desprinse din tablourile lui Chagall, în centrul cărora, în chip de logodnic, apărea distinsul profesor, ba levitând cu un pendul sub braț pe sub Turnul Eiffel, ba planând deasupra Senei cu o imensă carte îmbrăcată în scoarțe de argint, *Istoria critică a literaturii române*, în care consemna, din zbor, noi și noi impresii. Eram atât de curios să văd ce scrie, încât, uitând la un moment dat unde mă aflui, m-am ridicat de pe scaunul pe care eram așezat, lungind gâtul înspre farfuria criticului. Profesorul mă privi tăcut pe sub sprâncene, ridicând nedumerit din umeri. Mă comportam ciudat, având aerul unui somnambul ce se pregătește să escaladeze o fereastră, pentru a se cățăra pe acoperiș. Simțind că sunt pe cale să fac o gafă, poetul Gabriel Chifu, care stătea în stânga mea, îmi făcu semn să mă așez la loc. Ceea ce am și făcut de îndată. M-am așezat, dar nu m-am potolit cu totul. Eram într-o stare destul de agitată. Nu mă simțeam tocmai în largul meu. Vrând să repar gafa, am ridicat paharul, toastând în cinstea amfitrionului într-un moment în care acesta tocmai povestea ceva. Toți erau atenți la ce spune Manolescu, astfel că toastul meu a fost rostit în gol. De altfel, nimeni nu-mi acorda atenție. Profesorul se afla într-o dispoziție de zile mari. Povestea cu mult umor fel de fel de întâmplări din viața literară. Avea, într-adevăr, un talent remarcabil de a creiona din câteva linii personaje și situațiile. Povestirile sale aveau haz. Mai mult decât atât, profesorul era înzestrat cu atâta har actoricesc, imitând atât de bine gesturile și ticurile personajelor, încât acestea parcă înviau, prinzând contur și culoare în fața auditorilor. „Ehei, ce talent”, am murmurat în sine mea. Apoi am completat: „Un adevărat critic, când scrie *Istoria literaturii*, trebuie să intre în pielea autorilor ca un adevărat actor. Trebuie să le perceapă ticurile, gesturile, vocea, un anumit fel de-a fi, tocmai ca să-i poată portretiza cât mai veridic. Oare Călinescu nu făcea la fel?!” Și, gândind acestea, mi l-am închipuit pe divinul critic interpretând ba rolul lui Eminescu, ba pe al lui Creangă sau Caragiale, pe care-i imita, bazându-se mai mult pe modul cum erau articulate frazele, decât pe intuiție. Dar nici intuiția nu-l înșela. Trecând de proba clasicilor, criticul își imita contemporanii, dând în fața colii de hârtie un adevărat spectacol. E posibil ca și Manolescu să fi adoptat aceeași metodă. Oricum, în materie de actorie era as.

Epuizând o parte din subiectele legate de viața literară, criticul ne-a vorbit despre copilăria și adolescența sa. Dar și despre cerșetorii români din capitala Franței, care erau extrem de inventivi... Masa s-a întins pe parcursul a trei ore. Atmosfera a fost cât se poate de plăcută.

Ne-am despărțit în termeni amiabili. Președintele Manolescu s-a scuzat că nu a putut trimite mașina după noi ca să ne aducă la restaurant. Misiunea avea personal insuficient, iar șoferul ce-i fusese pus la dispoziție tocmai plecase în concediu, astfel că profesorul, în calitate de ambasador, se deplasa fie pe jos, fie cu taxiul...

I-am mulțumit pentru ospitalitatea oferită și amabilitatea de care a dat dovadă; ne-am despărțit, strângându-ne mâinile cu căldură. Noi ne-am îndreptat spre catedrala Notre Dame și Centrul Pompidou, iar dl Manolescu, spre reședința sa rezidențială... L-am privit cu inima strânsă cum se îndepărta în susul străzii, pierzându-se în mulțimea de pietoni. Ca după fiecare întâlnire, mi-am făcut muștrări de cuget pentru purtarea mea. Undeva, în forul meu interior, în ciuda tuturor contradicțiilor, profesorul Manolescu continua să ocupe un loc privilegiat. În galeria de portrete depozitate în conștientul sau poate în subconștientul meu, portretul criticului se afla undeva sus de tot. Mă uitam uneori la el ca la o icoană, altădată mă enervam și, dându-l jos, îl călcam în picioare. Apoi iar îl puneam la locul său. Dacă în forul meu interior îl admiram atât, de ce atunci când îmi apărea în cale îl zgândăream mereu?! De ce voiam, în fața lui, cu tot dinadinsul, să ies în evidență cu ceva? De ce nu dădeam dovadă de un comportament civilizat? Ce demon mă împingea să-l calc mereu pe bătătură?! În fine, făcându-mi *mea culpa*, mi-am propus să nu-l mai șicanez.

A doua zi – era joi – dimineată, am vizitat bazilica Saint Denis, iar spre prânz, împreună cu criticul Dan Cristea (un boier!), am plecat să hălăduim pe malurile Senei.

Parisul avea pentru noi efectul unui drog: ne aducea într-o stare de exaltare vecină cu halucinația.

Ieșind dintr-o gură de metrou, nu m-am putut abține să nu-i spun:

- Existența e ceva fantastic. Pornești de la un amănunt și intri într-o nebunie. Criticul mă privi cu nedumerire.
- Ce vrei să spui? mă întrebă.
- Uite, vezi în fața ta o pereche de ciorapi. Unul dintre ei are o gaură mai jos de genunchi... Ei bine, gaura aceasta se va perinda prin tot Parisul... Dacă i-ai creiona traseul trăgând linii în aer, ar ieși un desen cu totul neașteptat...

– Nu, zău, așa, făcu absent criticul. Ce facem aici, scriem haikuuri?

– Cât de ciudat e alcătuit omul, am continuat fără să-i răspund la întrebare. Trupul său e ca un butoi de pulbere. Oriunde ar merge, duce cu el toate problemele care-l frământă. Și, din când în când, explodează în aer...

– Asta ne mai lipsea: să explodăm! Nu-i suficient că oriunde am merge, nu reușim să scăpăm de propriile noastre gânduri și obsesii! Ce-ar fi să găsim un punct de sprijin în spațiu și să ne oprim?!

Am înțeles de îndată aluzia criticului. Hălăduiesem o jumătate de zi pe străzile Parisului; amândoi eram frânți de oboseală. Trebuia să găsim undeva un loc în spațiu ca să ne tragem sufletul... Bătusem în lung și-n lat Champs-Élysées, trecusem pe sub Arcul de Triumf, străbătusem cheiurile Senei. Oboseala ni se instaurase în oase.

Picioarele atârnavă din ce în ce mai grele. Mergeam în virtutea inerției, discuțiile nu se mai legau... Era cazul să ne oprim.

Ne-am oprit la o terasă în Montparnasse, unde, savurând o bere rece, ne-am refăcut forțele, pornind din nou de-a lungul Senei. Treceam de pe un mal pe celălalt și reveneam înapoi.

În timp ce traversam pentru a treia oară podul Alexandre, pentru a contempla priveliștea cupolelor răsfrânte-n apă, l-am rugat pe bunul meu prieten de drum, care-mi servea de călăuză, să facem încă un popas. Diavolul meschin din mine iar mă zgândăra. Făcusem dinainte un plan de acțiune, un fel de happening poetic, menit să scoată din contingent desantul nostru în capitala Franței. M-am gândit să pun acțiunea sub înaltul patronaj al misiunii noastre la UNESCO. Pentru aceasta aveam nevoie de concursul profesorului Manolescu. Întreaga zi purtasem sticla după mine. Îl informasem, în mare, în timp ce treceam pe sub Arcul de Triumf, pe Dan Cristea asupra acțiunii mele.

– Ideea nu e rea, spuse el în treacăt, fapt care a avut darul să mă enerveze.

– Credeți că profesorul Manolescu va fi de acord ? l-am întrebat.

– Nu văd de ce n-ar fi de acord, răspunse criticul, cu aceeași lejeritate.

Discuția aceasta avusese loc în cursul dimineții. De atunci cursese multă apă sub podurile Senei. Criticul, pesemne, uitase de planurile mele. Sau le luase drept simple fantezii.

Ei bine, cât de curând, avea să constate că nu sunt fantezii. Sosise momentul să le pun în aplicare.

– Știți cumva pe unde trebuie să se afle domnul Manolescu? l-am întrebat pe criticul Dan Cristea, în timp ce acesta stătea sprijinit de parapet, savurând cu gândurile duse splendidele unduiri ale valurilor Senei potopite de amurg...

– Nu știu exact, răspunse el. Pesemne că e în compania lui Gabriel Chifu și a soției sale... Din câte am înțeles, criticul se oferise să le arate o față mai absconsă a Parisului... Eu cred că sunt pe undeva prin apropiere. Dar de ce mă întrebi?

– Am un pic de treabă cu domnul Manolescu...

- Ce fel de treabă? E ceva urgent?
- Destul de urgent, am spus. Aș vrea să-l consult la telefon într-o anume chestiune...
- Ei, dacă-i urgent, atunci nu mai sta pe gânduri. Ia și sună-l... Ai numărul său de telefon?!

Îl aveam, desigur. Dar n-am vrut să-l sun direct. Era mai bine să vorbesc întâi cu Chifu, și apoi să-l cer la telefon. M-am gândit să creez o clipă de suspans.

Mi-am schițat mai întâi în minte scenariul după care trebuia să acționez, apoi am scos celularul din buzunarul de la piept și am format numărul lui Gabriel.

– Unde sunteți? m-a întrebat cu o voce caldă poetul, după ce am schimbat, ca doi oameni civilizați, o serie de politețuri...

– Pe podul Alexandre, i-am răspuns... Dar voi?

- Și noi suntem tot pe un pod...
- Domnul Manolescu e cu voi?
- Da, răspunse Chifu. Domnul Manolescu e mereu cu noi... E aici, alături...
- Poți să mi-l dai un pic la telefon?
- Poftim, nicio problemă... Domnule președinte, Nichita dorește să vă spună ceva...

Și, imediat, am auzit în receptor și vocea criticului:

SELFIURI CU GULLIVER

LUMEA, ÎNTRE PARANOIA ȘI METANOIA (XII)

de TEO CHIRIAC

XXIX

Cunoașterea de sine cu ajutorul personajelor (mitologice, istorice, literare) a fost dintotdeauna un procedeu utilizat de literați. De-a lungul secolelor, deși au purtat diferite nume – apostoli, ucenici, cărturari, proroci, scriptori, gramătici, psalmiși, condeieri, autori, naratori, scriitori și atâtea altele –, toți aceștia au tins spre același scop: cunoașterea, descoperirea, introspecția.

Înainte de dezastru (declanșarea celui de-Al Treilea Război Mondial), care te va duce în pragul demenței, făceai parte din breasla unei comunități marginale, reprezentând minunata, strălucita și, totodată, obscura, controversata lume a literelor. O lume creată, inițial, din dragoste pentru Cuvânt, iar după aceea, copleșită, literalmente, de cuvinte și texte, de cărți și literaturi. Evident, la temeliiile sale erau așezate străvechi „izvoare orale”, cuvinte și sintagme înscrise pe tăblițe de argilă arsă, manuscrise, scrieri autentice și apocrife, texte „sfinte”, texte „revelate”, texte „fondatoare” ce afirmău că „la început era Cuvântul”.

În acea lume totul se rotea în jurul Cuvântului, iar literații aveau convingerea că sunt adevărați genii, că tot ce creează ei sunt opere de valoare, rezultate mai mult din „inspirație divină”, decât din „fantezie umană”, opere în care s-a cristalizat spiritul transcendenței, transformând realitatea în emoție pur estetică și literatura în literaritate. Or, după o viață de om și literat, care vine și pleacă fulgerător, ar fi bine să rămână ceva: impresia de viață, sentimentul de fericire, senzația de frumos. La fel cum, de pildă, după trecerea astrului, rămâne o dăra de lumină, după trecerea furtunii, rămâne adierea, iar după trecerea crinului, parfumul de crin.

În textul început în ziua declanșării dezastrului, reflectai asupra cunoașterii de sine cu ajutorul personajelor – aceste oglinzi, concave și convexe, așezate între viață și literatură, între „dincoace” și „dincolo”. Structura și compoziția, tema, conflictul, mijloacele artistice utilizate erau cele cunoscute, proprii genului epic. Astfel, după un lung monolog interior, reprezentând fluxul inconștient și nestructurat al gândurilor și obsesiilor, ai decis că vei începe dialogul între personajele narațiunii, personaje pozitive și negative, principale, secundare și episodice. Pentru a institui conflictul, urma să inventezi un personaj pozitiv, Eroul, reprezentând ordinea interioară, personificând adevărul, binele și frumosul. Dar și un personaj negativ,

Antieroul, reprezentând haosul, întunericul și demența. După care Eroul și Antieroul se angajau în acțiune, în timp ce tu, în calitate de autor, îți asumai rolurile atribuite lor. Nu trebuia să uiți nici de personajele așa-zis deviaționiste, trădătoare, cele care, în funcție de circumstanțe și aparențe, se vor abate de la cursul narațiunii, aderând când la tabăra forțelor binelui, când la cea a răului. Acele personaje – sforari, denunțatori, propagandiști ai morții, considerate „sarea și piperul” oricărei narațiuni – aveau rolul de a genera conflictul – cataclisme, războaie, ciocniri de interese care, la rândul lor, urmau să genereze crize psihologice, transformări, „schimbări la față”, dedublări.

XXX

Textul tău avea scopul să te echilibreze psihologic, după șocul puternic provocat de cruzimile comise de războiul din țara vecină. Scriind, încercai să creezi o lume bazată pe un alt mod de gândire, o lume/narațiune în care binele e totdeauna mai mult decât răul, rațiunea își subordonează simțurile, iar sufletul este mai valoros decât trupul. Împreună cu Eroul tău, ai hotărât să începi totul din pagină nouă, fără a uita de atrocitățile din paginile anterioare. Doreai să-ți eliberezi cuvintele de balast și frumuseți înșelătoare. Să le reduci la sens, la esență. Să le treci prin focul sufletului, purificator, pentru a te îndepărta de contingent și promiscuitate.

Dar Eroul s-a dovedit a fi un mare naiv, mai mare chiar decât tine, autorul, imaginând lumi ideale, populate de personaje care evoluează, se transformă, cresc spiritual și se desăvârșesc sufletește. Totodată, Eroului nu-i venea să creadă că personajele pozitive se pot preface brusc în niște bestii de om, ca maidanezul Șarik în Șarikov din *Înimă de câine*, sau într-o insectă hidoasă, ca Gregor Samsa din *Metamorfoza*. Mai mult, Eroul nu știa că metamorfozele unor personaje sunt ireversibile. Iar ca să revină la starea inițială, aveau nevoie de dragoste și inteligență, de răbdare și curaj, iar uneori, și de bisturiul profesorului Preobrajenski.

Prin urmare, în textul tău a apărut o problemă de ordin existențial. Eroul și tabăra personajelor pozitive au ajuns într-un impas. Iar pentru a limpezi lucrurile, era nevoie de un personaj vizionar sau de o instanță sacră, ca Utnapiștim, care i-a arătat drumul lui Ghilgames, pornit în căutarea nemuririi, ca Oracolul din Delphi, care cunoștea destinul dramatic al regelui Oedip, sau ca îngerul Domnului, cel ce s-a arătat într-un stâlp de foc și i-a vorbit lui Moise despre ieșirea poporul său din robia egipteană.

Evident că fără o asemenea instanță sau personaj, greu de identificat în societatea modernă, în cuprinsul lumii/narațiunii se întâmplau tot felul de lucruri halucinante. Uneori, însuși Eroul era cuprins de halucinații speculative: se vedea pe el însuși în fața lui. Și asta până când, la un moment dat, în lume/narațiune a dispărut Lumina, totul în jur devenind confuz, echivoc, obscur, ca-ntr-o eclipsă de Soare ce durează nu două minute, ci două milenii, timp în care se șterg diferențele dintre eroii pozitivi și negativi, dispar granițele dintre bine și rău, adevăr și neadevăr, viață și moarte...

Forța răului ce se acumula în lume/narațiune era ca energia unui reactor atomic în care are loc fisiunea (scindarea sensului cuvintelor în două părți, partea bună și partea rea, aproximativ egale). „Explozia” se putea produce în orice moment, în condiții controlate la început, iar apoi scăpate de sub control.

XXXI

Ajuns în punctul culminant, Eroul era în situația de a fi învins de Antierou. Atunci, pentru prima oară, ți-ai amintit de existența Creatorului, invocându-l în calitate de personaj salvator. Problema era că nu știa nimeni, nici chiar tu, autorul, ziua și locul apariției Creatorului și în ce corp și veșminte o să apară: în uniformă de camuflaj, în patrafir brodat cu fire de aur, în costum și pantofi de președinte de stat sau în zdrențe de soldat prizonier, care va fi împușcat de soldații inamici, în timp ce-și va săpa groapa...

(Mult mai târziu, Eroul tău va afla că literații sunt pentru Creator ceea ce personajele sunt pentru autorii lor. Eroul va afla și faptul că, după retragerea autorului din lumea literelor, personajele vor veni la mormântul acestuia cel puțin o dată pe an. Vor veni să se reculeagă, să se închine cu pietate, să-i deplângă viața pământească, pe care acesta le-a dedicat-o. Unele personaje își vor exprima recunoștința pentru că autorul le-a dat viață, dorind astfel să creeze o lume mai sensibilă, mai inteligentă, mai umană. Altele vor veni să-și ceară iertare pentru că au făcut abuz de libertatea oferită de autor, ieșind din logica lumii/narațiunii. Din acel motiv, probabil, autorul nu și-a văzut împlinită opera, nu și-a realizat cel mai frumos vis al său, acela de a se cunoaște și a scrie, cu ajutorul personajelor sale, o lucrare cu adevărat valoroasă. Respectând proporțiile, cam la fel stăteau lucrurile și în cazul Creatorului. Închise în lumile lor minuscule, în propriile crâmpie de realitate, autorii și personajele lor se căzneau

în van să compună lucrarea, neterminată, a Creatorului. La fel cum încercai și tu, autorul acelei lumi/narațiuni, să recompui chipul Eroului, dar te alegeai, de fiecare dată, cu chipul diabolic al Antieroului.)

XXXII

Scriind textul despre cunoașterea de sine, ai aflat ceva uimitor: Creatorul a făcut lumea literaților pentru a se cunoaște pe El însuși. Cu aceeași uimire ai mai aflat ceva: cu cât Creatorul îi iubea mai mult pe literați, cu atât mai mari erau chinurile la care îi supunea. Din acest punct de vedere, ai fost un autor extrem de fericit. Uneori, simțeai că El te iubeste mai mult decât pe alții. Iar acea stare de fericire o simțeai ca pe o luptă câștigată cu demența. Totuși, sănătatea mintală se înrautățea rapid: cuvintele tale își pierdeau funcția formatoare, calitatea de mijlocitor, de călăuză prin Zona cunoașterii de sine. Treptat, parcă presate de o forță diabolică, ele se transformau în slogan ideologic, în sentință de moarte, în urlat de canibal... Își mai aminteau cuvintele tale de existența Cuvântului? Își mai amintea Cuvântul de existența cuvintelor tale?

Pentru a salva lumea/narațiunea de personajele acționând după principiul „dacă nu-l devorezi pe aproapele tău, te devorează el pe tine”, ai recurs la un procedeu practicat și de alți autori: l-ai transformat pe Eroul tău în Creator, iar pe Creator l-ai transformat în Cuvântul său. Dar, din păcate (sau din fericire?), procedul a eșuat. Cuvântul a venit în lume/narațiune și a spus: „Eu sunt Calea, Adevărul și Viața”, dar, în loc să fie ascultat și urmat, personajele, conduse de Antierou, l-au prins și l-au devorat, bucățică cu bucățică, și i-au băut sângele, picătură cu picătură...

După aceea, ani la rând, ai așteptat nopțile Învierii. Într-o liniște de mormânt, așteptai învierea Cuvântului. Te întrebai, uneori, cât va dura acea așteptare. Te întrebai dacă nu era prea târziu, dacă mai avea rost Învierea. Te întrebai, cutremurat, ce se va alege, din lumea/narațiunea ta, dacă va învia nu Cuvântul, ci Criticul, Spiritul său necruțător? (Uneori, te întrebai, cât de greu e să fii Creator, dar nu și cât de greu e să fii Criticul propriei creații. Îl imagineai pe Creator, făurind lumi mirifice și stări sufletești, dar nicicând nu l-ai imaginat pe Critic, cu rațiunea-i desăvârșită, muncind din greu cu sita discernământului, peste care veghează Spiritul justițiar.) Te întrebai dacă e posibilă Învierea într-o lume/narațiune, în care autorii și personajele lor suferă de paranoia, și dacă acestea pot fi vindecate, fără câință, fără iertare, fără metanoia.

Dar cuvintele tale, cele din urmă, aveau forțe doar ca să formuleze întrebări, nu și răspunsuri. De altfel, cine s-ar încumeta să răspundă la unele întrebări precum: „A fi sau a nu fi?”, „Ce este adevărul?” sau „Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, pentru ce m-ai părăsit?”

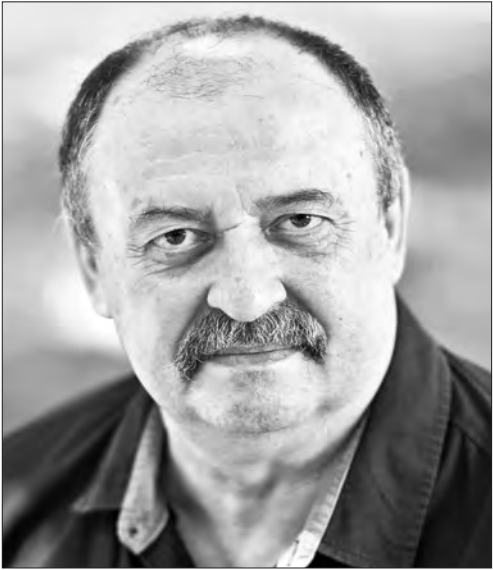
XXXIII

Înainte de explozia rachetei de croazieră, care va întrerupe călătoria ta spre tine însuți, aruncând în aer lumea/narațiunea, îți vor trece prin cap cuvintele lui Ulise: „Sufletul meu se cutremură, când îmi aduc aminte...” Cu aceleași cuvinte, dacă vă amintiți, Enea din *Eneida* începea să descrie ruinele Troiei, după războiul ei legendar.

CÂMPUL ALB, OILE NEGRE

NICOLAE POPA, PREAFERICITUL ÎNZE CIT

de MIRCEA V. CIOBANU

Nicolae Popa știe nu doar să poetizeze spațiile profane pe care le populează, ci și să stoarcă esență lirică (entitate eterică, dar din zona atmosferei terestre, nu de mai sus) din piatra textelor (și spațiile) sacre. *Înzecit*, titlul noului său volum de versuri, e rupt și el dintr-o rugăciune: „și întoarce-le înzecit...” În siajul acestei dispoziții divin(izat)e, de la Popa (= preotul, nu?) aflăm, d.e., cum arată raiul toamna, iar în altă parte, dar în același tablou, teluric, dar și sacralizat, „funia unui clopot/ va arăta precum prelungirea mâinii”... Numai să nu vă imaginați că vorbim de un Buddha infailibil (chiar dacă-i născut la Buda, în codrii Călărașilor basarabeni), or Popa e preot, nu și sfânt. Ne-o spune chiar el, într-un poem numit cumva grav *Calea*: „numaidecât le voi spune/ că am trecut și pe la draci/ în drum spre culmile/ unde sădesc îngerii flori printre lacrimi”. Mă bucur să găsesc, la finele lecturii, această constatare a Luciei Turcanu, care semnează postfața cărții: „Este uimitoare această capacitate a lui Nicolae Popa de a îmbina planuri aparent neadiacente, pentru a descoperi transcendentul în lumesc și omenescul în celest”.

Niciodată până la Nicolae Popa nu am resimțit (deși, trecând prin fazele crâncene ale bolii, îmi pierdusem și eu mirosul, în pandemie) drama inevitabilă a indolenței, însoțite de pierderea unuia dintre simțuri, care nici nu părea atât de indispensabil firii noastre, noi mai făcând abstracție de unele senzații (gust, miros), concentrându-ne pe altele, mai necesare esteticului din noi: auzul, vederea. La Nicolae Popa am văzut cea mai strânsă legătură dintre o concretețe palpabilă a realului din preajmă, resimțit(ă) până la nervii dezgoliți și, în același timp, inefabilul unei irealități abia sugerate, ca eterul materializat, ca parfumul ce îi desenează cititorului (precum într-un film polițist semifantastic, în care anchetatorul reconstituie imaginea infractorului inhalând mirosurile lăsate de acesta) imaginea restaurată, ca dintr-o frescă vag păstrată, a celei ce emană acest parfum. Și aici, filmul cu Al Pacino (*Parfum de femeie*, da) îmi vine, inevitabil, în minte. În această explorare (că asta face poetul modern, explorează, dacă să credem evangheliei estetice a lui Mușina) – până în pânzele albe ale universului paradiziac și până în pânzele negre ale lumii luciferice –, Nicolae Popa încearcă să afle, de exemplu, cum oftează furnicile. Ei, aici a mers cam departe: furnicile sunt din proza vieții, în poezie au intrat doar niște mituri, inventate, despre ele. Dar tentativa, fie și ratată poetic, o bifăm, ca fapt.

Protagonistul nostru face parte, ziceam altă dată, din tagma poeților moderni, pentru care lumea e câmp de cercetare, dar și scenă pentru spectacole. Din pandemie, Popa a luat nu numai povestea mirosurilor pierdute, ci și măștile, care, în ecuațiile sale poetice, devin elemente teatrale. Teatralizarea existenței este parte a poetizării. Reținem, printre baladele lui (că astea sunt textele sale: fie elegii adunate din emoții și percepții pure, fie balade narativ-descriptive, cu, iată, elemente de dramatizare), una în care o mască cu cercei i se așază pe genunchi atunci când poetul aștepta pe cineva pe Aleea Clasicilor. O poveste dansantă, până la urmă (dansul e și el un element al spectacolului); știe cineva că Nicolae Popa dansează? Alături, o istorie (da, baladă, da, narațiune) foarte bine vizualizată, cinematografică, cu final ratat ca și celelalte (altfel, de unde drama?), dar care se reține, mai ales, cu imaginile unor străzi înguste, prea înguste pentru cel care vine de sus, străzi prea înguste pentru a-ți putea deschide umbrela când plouă, străzi care se îngustează mereu (așa se proiectează pe pânză universurile închise, ca impasul, ale lui Utrillo).

Antimetaforicul Popa (vă amintiți: „cu un cuțit aș rade metaforele acestea”) se topește uneori, ademenit de muzele irezistibile, în însăși esența metaforei (unde, vorba vine, nu oricine își poate permite să plonjeze): „Ce fain e să te scufunzi/ (cine își poate permite!) în tăcerea/ trandafirului alb care se desface în tine/ zi de zi, noapte de noapte!// S-ar putea să încerc și eu,/ ce dor mi-i de-o scufundare,/ dai mai întâi să strâng de pe jos/ perechile astea de șlapi rămase în urma// celor ce s-au aruncat în piscină,/ iar din piscină – direct în ocean./ Mă rog, și-au putut permite!” (*Tăcerea în alb*). Nicio contradicție, totul e autentic (deci fragil), construit după instrucțiunile magiei poetice funcțional perfecte, precum *Fragil*: „Și deodată îți apar în cale grămezi/ de fragilități./ Apare și un bulldozer, destul de fragil,/ care împinge toate grămezile spre/ un morman al tuturor lucrurilor fragile,/ le uiți și nu-ți vine a crede că există pe lume/ atâta fragilitate încât poate fi grămadă în mormane cât munții.../ Mormanele cresc și cresc./ Se tot înalță munții./ Ești gata să urci și tu pe un asemenea munte,/ însă imediat îți dai seama/ că e un munte fragil/ și acoperi totul cu palma/ în pătucul tău de copil”. Și, tot atât de palpabil, acest univers plutește: „Nu credea să poată vedea vreodată/ cum se lasă pământul în moliciunea stelei/ ca un măr în apă./ Nu simte foame, nu simte

sete,/ nici îmbrățișări, nici singurătate,/ nici că e fericit sau nefericit,/ simte doar cum se clatină pământul sub el/ ca un măr dus de apă” (*Nu credea*).

O poezie programatică, o poezie manifest este *Să ne ținem!* Aici, vigoarea poetică e dublată de vloga unui vitalism primordial, arhetipal, din care poate fi dedusă și toată poezia, și toată practica de viață (de sorginte rurală, da), dar și toată gândirea lui Popa: „punem câte ceva/ în pământ în afară de/ straturile de durere/ clădite pe straturi de oase,/ să așezăm așadar în pământ și semințe/ de pătrunjel, semințe aproape invizibile,/ și-atunci să vedeți ce fericiți vom fi la toamnă,/ când vom zice: o! ciorba asta e atât de gustoasă/ fiindcă are în ea pătrunjel din cel/ apărut din semințe aproape invizibile/ puse-n pământ pe vreme de pandemie.../ Vom schița un surâs, fără să-l ducem până la capăt,/ fără să-l transformăm în zâmbet,/ fiindcă s-ar putea să iasă la semănat bombardierele/ însămânțând pământul cu țipete,/ cu sânge, cu bocete și blesteme./ Să avem așadar grijă să punem/ pe ici, pe colo câte ceva în pământ, ușurel,/ cu mânuța noastră,/ să punem numaidecât și câte-o sămânță de busuioc/ să răsară, să crească, să avem de ce ne ține/ când va începe pământul să se incline”.

Departate de mine gândul că tot ce găsim în această carte are acoperire în aur de aceeași calitate, de aceeași greutate. Problema e alta, valabilă pentru toate

cărțile lui Nicolae Popa: proporția de aur poetic curat, în toată masa volumului publicat, e incomparabil mai mare decât la majoritatea poeților de la noi. Zgârceania de a publica (chiar și acum, când își tipărește ceva mai des cărțile) e dublată de exigența proprie unui profesionist. Și încă un gând, dincolo de cronica-critica de întâmpinare. De fiecare dată când citesc un volum de versuri și sunt încântat de revelațiile pe care mi le produc poemele, caut un cititor căruia să mă laud și, ca dovadă, îi citesc un poem, unul potrivit pentru a avea o impresie despre mesajul, structurile poetice și stilistica volumului. De data asta, poemul-carte de vizită ar fi acesta: „Și am luat-o de-a lungul șanțului,/ iar șanțul șerpuia/ printre tufe înflorite de trandafiri.// Ma agățau crengi cu flori mășcate,/ crengi țepoase/ îmi scoteau cămașa din pantaloni,/ degetele îmi sângerau,/ eu însă înaintam, înaintam/ feream din calea mea spinii odată cu florile, odată cu parfumul/ iar trandafirii își scuturau petalele-n șanț.// În urma mea șanțul/ se umplea de petale de trandafir./ Ferice de cei ce/ cădeau în șanț venind după mine” (*De-a lungul șanțului*).

Dar să revenim la poemul-camerton, care deschide această galerie de obiecte ale cercetării poetice, proiectând imperativul simțurilor și al ritualurilor într-o lume prea cerebrală și rațională: „Înfloresc zambilele în Parcul Catedralei/ iar eu printre hulubi cu o mască nouă,/ albastră, întinsă până peste cearcăne./ Tu mă faci să mă simt om frumos,/ zici că masca mea nouă se asortează de minune/ cu albastrul din ochii mei, mult-puțin cât e,/ și mă văd din nou copil senin în cămașică nouă pe drumurile satului/ printre arome de pască/ și cozonaci cu vanilie și scorțișoară/ și-mi smulg deodată masca,/ speriat ca nu cumva să-mi fi pierdut mirosul/ tocmai acum, înainte de Paști,/ ratând în acest an miresmele Învieirii,/ miresmele blânderelor mese pascale./ Miluiește-ne, Doamne,/ și întoarce-le înzecit celor ce și-au pierdut mirosul/ mireasma miruirii Tale” (*Înzecit*).

Și dacă Borges, cititorul pasionat, își imagina Paradisul ca o bibliotecă plină de cărți, pentru Nicolae Popa, raiul sunt chiar văile și dealurile din codrii de la Buda, unde se retrage obosit de larma orașului și unde își construiește imaginarul poetic pe alte repere decât noi, muritorii de rând, victime ale urbanizării, care nu avem parte de acest univers terestru-celest primordial.

NICOLAE POPA
ÎNZE CIT (POEME)
POSTFAȚĂ DE LUCIA ȚURCANU
EDITURA CARTIER, 2023

Credit fotografic: Mihai POTĂRNICHE

IN SFUMATO

DESPRE ONOAREA DE A ÎNȚELEGE (I)

de EUGEN LUNGU

Am avut norocul să-l cunosc îndeaproape pe Dorin Tudoran, deoarece instituțiile în care lucram erau situate în același imobil pe o stradă din Chișinău. După câțiva ani de la plecarea din RM, își amintea chiar domnia-sa de acea perioadă când s-a aflat în Basarabia, „într-un al doilea exil”, cum glumea un bun cunoscut al său. Textul mărturisitor a apărut pe coperta a patra a volumului *Plagiatul la români* (Editura Arc, 2004):

„Timp de șapte ani (1993-2000), am condus biroul fundației IFES din Chișinău. Vreme îndelungată, am ocupat etajul I al clădirii aflată în proprietatea Editurii ARC. Deși am făcut toate eforturile de a mă ține deoparte, pe cât posibil cu puțință, de politică și literatură, nu puține au fost prilejurile în care am împărțit masa de taifas cu prieteni ca Eugen Lungu și Gheorghe Chiriță. Așa a apărut ideea acestei cărți.

Cei doi mă ciuruiau la intervale aproape regulate cu ideea de a tipări o carte la ARC. Chiar și după apariția Kakistocrației, ei și-au continuat reprizele de persuasiune. Cum de multe ori discutam despre cele ce mă arunca-seră în afara României, nu aveam cum să nu ajungem și la una din manifestările cele mai grăitoare ale felului în care dictatura înțelegea să își apere slujitorii.[...]

Așadar, într-o seară, le-am sugerat celor doi prieteni și colegi realizarea unei triste antologii – *Plagiatul la români*. Nu de alta, dar să mai domolim un pic avântul de autosorcoveală ce bântuie cultura română”.

Solidul volum *Kakistocrația* (1998, aproape 600 de pagini!), care provoca gelozia lui Goma, fusese publicat, într-adevăr, la inițiativa noastră, dar din „involutara” pasă a autorului: Dorin Tudoran era un publicist de temut în presa timpului. Cele mai multe dintre articolele sale erau găzduite de „România literară”, unde Nicolae Manolescu îi oferise o rubrică imediat după ce a venit la conducerea revistei. Astfel, reputatul critic devenea din oficiu și prefațatorul volumului. Cartea cuprindea însă și articole din „Agora”, revistă scoasă de Dorin Tudoran în SUA, despre care Nicolae Manolescu spunea că „a fost, la vremea ei, cea mai bună publicație a exilului românesc”, urmată de „Meridian”, tipărită la fel în State sub aceeași direcție, dar și din publicațiile românești postdecembriste – „Vatra”, „Cotidianul”, „Adevărul”, „22” ș.a. Sigur, noi urmăream aceste publicații, eram captivați de verva argumentativă a autorului, așa că, până la urmă, l-am convins să le adunăm într-o carte. Era primul volum de publicistică al lui Dorin Tudoran, rodul nu numai al

muncii sale de mai mult de un deceniu, dar și cristalizarea în pagina scrisă a opiniilor și opțiunilor sale cultural-politice, inclusiv a protestelor împotriva unei anumite stări de lucruri sau împotriva unor inși dubioși. Cartea a avut un succes formidabil. Era lansată în iunie 1998 la București, în fața unui numeros public evoluând vorbitori unul ca unul – Nicolae Manolescu, Mircea Dinescu, Cristian Tudor Popescu, Nicolae Prelipceanu ș.a. Sigur, cei vizați critic au avut o altă reacție. Unul dintre ăștia, trecând prin fața standului unde o expuneam, a sâsăit ca un șarpe: „P-ăsta v-ați găsit voi să-l editați?”

Mi-am amintit toate acestea, deoarece în recentul volum *Numai copilăria e glorioasă*. Robert Șerban în dialog cu Dorin Tudoran (Editura Trei, 2022) am regăsit o mulțime de personaje despre care autorul scria fie cu multă afecțiune simpatetică, fie cu nedisimulată repugnanță încă în paginile Kakistocrației. Pe de o parte, Nicolae Manolescu, Nichita Stănescu, Marin Preda, Mihai Ursachi, Ileana Mălăncioiu, Mircea Dinescu, Emil Botta, Virgil Mazilescu și mulți alții. Nu chiar atât de mulți poate de câți ar fi avut nevoie țara și cultura română. Oricum, când e să invoce principiile integrității umane și pe cele ale exemplarității culturale, Dorin Tudoran are o seamă de personalități pe care le citează și pe care le aduce mereu drept exemplu pozitiv. Și, dimpotrivă, la alt pol, figurează Eugen Florescu, Nicolae Dan Frunteletă, M. Ungheanu, Doru Popovici, Sabin Bălașa, Paul Anghel, Ilie Bădescu, Artur Silvestri, Dumitru Bălăieț și mulți alții, lista e lungă! ăștia întruchiează principiul răului și acest pluton compact e, de regulă, nominalizat când publicistul reconstituie o Românie reziduală.

Aș ezita să spun spre care dintre cei doi poli gravitează emblematica figură a lui Adrian Păunescu. Oricât ar părea de paradoxal, s-ar părea însă că spre ambele. Preponderent spre cel marcat cu minus cât poetul era încă în viață și mai frecvent spre semnul plus după decesul acestuia. Dar despre fenomenul Păunescu mai la vale.

În ce-l privește însă pe Ion Gheorghe, lucrurile sunt absolut clare – Dorin Tudoran nu a ezitat o clipă să-l lase printre minusoizii din echipa a doua. Plagiatorul era vizat, cu argumentări imbatabile, și în *Kakistocrația* (p. 77-82), și în *Plagiatul la români* (p. 170-175), dar e declinat și în cartea de interviuri de azi. Pe *blurbul* volumului *Plagiatul...*, fără a-l fi numit direct pe Ion Gheorghe, Dorin Tudoran constata cu amară dezolare:

„În 1982 dădeam la iveală unul din cele mai dezgustătoare plagiate săvârșite de un scriitor român. Plagiatorul a fost apărut la toate nivelurile structurilor politice și culturale, iar cel ce dezvăluise plagiatul avea să devină un scriitor interzis; drept e, și din alte motive”.

În *Numai copilăria...* Robert Șerban îl provoacă pe interviuat să revină asupra vechii istorii. În care figurează și Adrian Păunescu, dar e implicat, neașteptat de inadecvat, și Nichita Stănescu:

„După refuzurile primite în România de a mi se publica textul în care dovedeam plagiatul lui Ion Gheorghe după o traducere din Lao Tze, am trimis textul în străinătate. Reacțiile Securității și ale altora au fost foarte dure. M-am trezit cu un text infect semnat de Nichita Stănescu în «Flacăra» lui Păunescu – că tot îi împăcasem eu cu ani în urmă. Nichita spunea, printre altele, că, pe lângă opera lui Ion Gheorghe, dreptatea mea nu înseamnă nimic și să mă duc la cei care mă sponsorizează de afară.

L-am sunat pe Adrian și i-am cerut să ne vedem. A dat din colț în colț, dar până la urmă a zis: «Vino la mine la revistă». M-am dus, i-am pus textul meu pe masă și l-am rugat să-l citească. Citindu-l, a făcut fețe-fețe, s-a înroșit. Apoi mi-a spus: «Bine, mă, zăbăucule, acum mi-l arăți? De ce n-ai venit cu textul ăsta la mine, că eu îl publicam. Acum ce vrei tu să fac?» «Nu mare lucru», i-am răspuns. «Transmite-i lui Nichita că e un porc»”.

Deși autorul *Elegiilor...* ieșea foarte urât din respectivul incident (Stănescu, rezumă interviuatul, nici „măcar nu citise sau auzise la Europa Liberă textul meu. I s-a sugerat să scrie, și a scris. Și cu asta erau cu toții fericiți”), Dorin Tudoran nu i-a purtat fireasca, în aceste cazuri, pică:

„Nichita mi-a rămas foarte drag și am preferat mereu să-mi amintesc de anii când m-am bucurat de prietenia și prețuirea lui. De la printr al poeziei, cum mă declarase cândva, la lipsit cu totul de talent nu ilustra neapărat subiectul Dorin Tudoran, ci degringolada căreia îi căzuse pradă Nichita. După 1989, de câte ori am fost invitat să vorbesc sau să scriu despre el, am făcut-o cu căldură și cu un respect de neclintit pentru marele poet care rămâne Nichita”.

În *Numai copilăria...* prevalența biografică e evidentă, deoarece opera scriitorului era într-o anumită măsură cunoscută cititorului, pe când unele momente din viața autorului rămăneau într-o mult prea discretă umbră. Totuși, Robert Șerban nu evită temele ce țin nemijlocit de creație, de

impulsurile realității în geneza poemului, de inspirație, de raporturile ficțiune-realitate în poezie etc., etc. Fiindcă răspunsurile le dă, în mod prioritar, un poet, dialogul va avea mereu drept punct nuclear poezia. Mai veche, cum ar fi *Tânărul Ulise*, poem care da și titlul unei antologii, dar și de dată ceva mai recentă, precum acea tulburătoare atelier în carne vie (p. 45):

cioplesc în mine
fără milă
fără încetare

dalta prinde viață
carnea prinde moarte
nimeni nu prinde de veste

adorm ca un dezertor
dimineața mă trezesc
încătușat și gol pușcă

lumea din jurul meu
e plină de așchii
peste tot – carne risipită

cine mi-a comandat
lucrarea asta
a uitat de ea
cioplesc în mine
așchie după așchie

am devenit
propriul meu atelier

Eventualul cititor al poeziei se vede confruntat cu două impulsuri interpretative. Unul estetic, căci are de apreciat modul subtil prin care autorul imaginează procesul dur de modelare a caracterului. „Facerea” e comparată metaforic cu dăltuirea unei opere (de artă? un autoportret în piatră?), imaginea carnalului sfâșiat acționând puternic asupra lectorului. Al doilea impuls e de ordin etico-psihologic. Cititorul rămâne uimit de obstinată hotărâre a personajului de a persevera în „operă”: „cioplesc în mine/așchie după așchie”!

Pre-biografia lui Dorin Tudoran explică într-un fel, prin câteva detalii istorice de o deosebită relevanță, îndârjirea personajului de a se automodela, tendința obsesivă a acestuia de a corespunde unor criterii, am putea spune excesive, de înțelegere a perfecțiunii umane. Aflăm din dialog că aceasta automutilare întru desăvârșire, ca să ne exprimăm în stil filozofico-noician, este o năzuință înscrisă genetic în structura caracterologică a eroului liric. Unul dintre străbunicii poetului, citim în *Numai copilăria...*, pe nume Atanasie (Tănase) Todoran, a fost tras pe roată de autoritățile austro-ungare pentru „păcatul” de a se fi ridicat „împotriva lipsei de onoare”:

„Grănicerilor nășăuden, din care făcea și el parte, împărăteasa de la Viena le-a promis că, dacă vor apăra partea aceea a Imperiului, pe banii lor – ca să-și cumpere singuri cai, puști sau ce foloseau ei atunci –, li se va recunoaște dreptul de egalitate cu celelalte neamuri din zonă. În vreme ce grănicerii nășăuden își respectau angajamentul, Viena a schimbat condițiile înțelegerii – «în regimentele românești să nu fie admiși decât uniți, neputând avea crâiasa încredere în ortodocși». Și li s-a pus condiția să treacă la Biserica Unită, la catolicism, lucru care le-a căzut foarte greu nășăudenilor” (vezi p. 20-23).

Noua cerință a împărăției i-a revoltat pe grăniceri, iar Atanasie Todoran s-a răzvrătit și i-a îndemnat pe conaționali săi

la nesupunere, ceea ce-i aducea cumplita pedeapsă.

Și bunicul după tată e un model de dârzenie și tenacitate. Istoria lui e expusă în poemul *Câteva episoade neromanțate din viața bunicului meu*, publicat inițial în volumul *Pasaj de pietoni* (1979). Întâmplările cu acest bunic sunt atât de puțin obișnuite, încât Robert Șerban se vede obligat să întrebe:

„– Câteva episoade neromanțate din viața bunicului meu, unul dintre amplele și puternicele poeme din «Pasaj», îl are ca personaj pe bunicul dumneavoastră, cel, scrieți acolo, strivit de un Mercedes pe un pasaj de pietoni. Cât de ficționalizată e această poveste? Chiar așa s-a întâmplat?

– Nu există ficțiune în acel poem – bunicul meu a fost zdrobit de o mașină pe un pasaj de pietoni, în mijlocul orașului Pitești. Dar a scăpat cu viață, așa cum scăpase și la Mărășești, deși fusese declarat mort. Și celelalte episoade incluse în poem sunt autentice. Peste ani, am aflat că mașina respectivă ar fi fost mașina de serviciu al lui Gogu Rădulescu” [mare ștab în guvernarea României comuniste – nota mea; E.L.] (p. 143-144).

Ca să înțelegem toată istoria cu bunicul din partea tatei, trebuie să recitim neapărat poemul. E de o epicitate mai puțin obișnuită pentru poetica scriitorului Dorin Tudoran: „Înainte de-a fi strivit/ de-un Mercedes/ pe pasaj de pietoni/ cu bunicul meu/ s-au mai întâmplat niște lucruri/ ce nu pot fi omise:/ el a fost unul/ din acei flăcăi/ apărând Mărășeștii/ numai în dalbe izmene/ și purtând la brâu/ patru cartușiere/ ca patru pietre de moară/ și-acolo la Mărășești/ a fost declarat mort/ numai pentru că/ i-a trecut un glonț/ dintr-o parte în cealaltă/ a capului/ pe sub tâmple/ șuiерându-i prin cerul gurii/ ca o libelulă/ adică/ a fost declarat mort/ numai pentru că/ n-a putut să se ridice/ de la pământ/ două zile/ dar el/ bunicul ăsta al meu/ s-a ridicat după două zile/ și când s-a văzut lăsat/ acolo/ printre morți/ a scuipat o gură bună/ de sânge și-a zis:/ „Bă, eu nu-s mort,/ că n-am cum fi eu așa/ și-am și copii acasă!”.

Decorat și lăsat la vatră, fostul soldat e luat la mișto de primarul din sat. Eroul de la Mărășești îi dă funcționarului care nu a mirosit praful de pușcă o „lecție” foarte originală de etică și patriotism: „l-a-ntins pe primar pe jos/ l-a despuiat ca pentru scaldă/ și l-a bătut cu centironul/ până l-a leșinat/ apoi a intrat în curte/ a venit c-o bucată de mămăligă/ a frământat-o bine/ până a făcut din ea/ un ditamai glonțul/ Dum-Dum/ și i l-a-nfipt primarului/ între buci:/ «Na, să fie pomana întreagă./ Acu’, n-ai decât să chemi jandarmii/ eu tot am fost dat mort/ la Mărășești!”.

Dacă citești aceste două istorii din pre-biografia celui mai important disident român, nu te mai îndoiești nicio clipă de justetea proverbului care înnemuiește genetic așchia cu trunchiul...

Dorin Tudoran explicitează, dacă e cazul, nu numai anumite momente din propriile scrieri, dar revine cu nuanțări și la unele secvențe din creația colegilor. Nu ezită să-și expună hotărât convingerile chiar și atunci când acestea sfidează opinia comună. Un exemplu în acest sens este atitudinea sa față de opera poetică a lui Eugen Jebeleanu, scriitor a cărui cotă valorică s-a diminuat în mod fatal din cauza mult prea sânguincioasei zbateri a acestuia de a se menține pe linie. În deceniile postbelice, Jebeleanu părea definitiv acaparat de

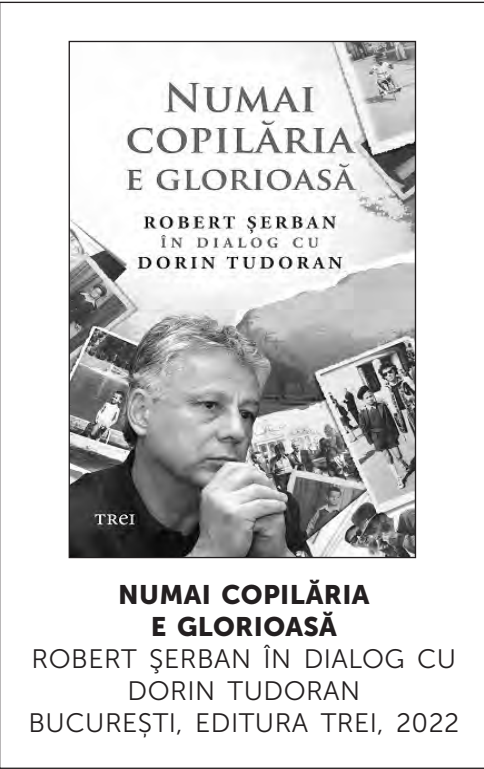
dogma comunistă, poetul îmbrățișând fără rezerve schematismul realismului socialist. Tânărul Tudoran descoperea în unul dintre aceste poeme – *Surâsul Hiroshimei* – un vers care îl cucerea prin dramatismul său: „Mutilatul, ieșind din vis, tresare”. (Un efect similar, îl avea, în copilăria intervievatului, și prima poezie care îl zguduia și care se întâmpla să fie a lui Blaga; vezi p. 70-71.) După 1967, Eugen Jebeleanu se smulge din făgașul realist-socialist, „schimbarea la față” producându-se prin placheta destul de personală ca mesaj intim *Elegie pentru floarea secerată*, carte marcată de pierderea soției. Lirica scriitorului se redresează, ieșind din limitele unei ideologii discreționare. În aceeași ediție era inclus și unul dintre cele mai importante poeme ale lui Jebeleanu – *Sunt Daniel*. Urmează volumul *Hanibal* (1972), care constituie, în opinia criticii, vârful creativ al poetului confiscat până atunci de regim. Dorin Tudoran citează din cartea *Arma secretă* (1980) un poem-șopărlă (*Pălăria și cuierul*), scăpat ca printr-o minune de draconica veghe a cenzurii. Deși mesajul poeziei e bine „căptușit” metaforic, miezul aluziv al poemului nu e chiar o taină cu șapte peceti:

„Din acel punct al angajării politice a poetului la cel din Pălăria și cuierul (volumul *Arma secretă*, 1980) e o distanță bunicică. Știi, unii vor da din cap a lehamite și vor zice: «Aceeși Mărie, cu aceeași pălărie». E dreptul lor. Eu îmi exercit dreptul de a-i contrazice:

Pe vremea regelui David
veni la el un individ,
spunând: – Ascultă, măi Davide,
de ce în țară nu-s stafide,
că ele mi se fac din struguri
și când le ciugulești, te bucuri.
David răspunse: – Ehehe!
Ce bune-ar fi, dar nu mai e.
– Ce nu mai e? făcu săracul.
În ce le pune: cozonacul!”

(p. 121)

Citisem pentru prima dată poezia în antologia lui Laurențiu Ulici (*O mie și una de poezii românești*, Editura DU Stile, 1997, vol. V, p. 292) și rămâneam frapat de eterica ei „ingenuitate”, jucată fin, imitând parcă un joc de copii, dar transparentă ca mesaj: după dispariția celor esențiale pentru bucuria vieții, nu e de mirare că s-au făcut nevăzute și cele secundare!...

Titlul *Pălăria și cuierul* escamota într-un fel ideea poemului de gândirea îngustă a cenzorului, dar ea răzbătea totuși din context¹. Ambalat meșteșugit în interiorul unei nevinovate scene de gen, mesajul conducea oricum cititorul spre lipsurile materiale din „epoca de aur”. Mă uimea faptul că descopeream acest afront adus guvernării comuniste tocmai la Eugen Jebeleanu, un autor pe care mi-l interzisese din start – aveam și la Chișinău jebelenii noștri! Descopeream lirica română contemporană pe cont propriu, imediat după clasa a zecea. Tânăr și vorace – cumpăram și citeam tot ce era poezie (aveam, cred, vreo 16-17 ani!) –, mă arătasem mult mai predispus pentru Alexandru Jebeleanu (vor fi fost rude?), ale cărui *Nostalgii solare* le știam pe de rost, decât pentru mult prea încărcatul de trecut Eugen Jebeleanu.

Dorin Tudoran își asumă același gest de fidelitate și față de alți scriitori din generațiile premergătoare: Geo Bogza, George Macovescu, Constant Tonegaru, Marin Preda, Geo Dumitrescu (îi citează capodopera acestuia *Câinele de lângă pod*), Leonid Dimov, Virgil Mazilescu, Octavian Paler, Eugen Simion, Emil Botta și atâtea alții. Amintirea îi vălură pe unda unei neobișnuite afecțiunii (de regulă, Dorin Tudoran e un sobru!) când îl evocă din negura timpului pe actorul-poet:

„La etajul de deasupra cizmăriei locuia Emil Botta – «O arteră, un aerian bulevard./ Și la nr. 52/ sorb din cupa vieții și eu,/ necruțat de ani, de spate adus... /.../ Și, pierdut în oglindă,/ mă înfioară/ ochii pe care-i zăresc:/ egalii cu zero...»
L-am văzut de nenumărate ori. Părea o umbră strecurându-se cu o discreție desăvârșită printre oameni. Uneori părea că plutește la o palmă deasupra asfaltului — „Am înlemnit/ la vederea cucului...” (p. 148)

Dirijat prin elegante interogații de Robert Șerban, fluxul confesiv îi aduce în prim-plan și pe colegii (scriitori, oameni de cultură) din străinătate. Își amintește, spre exemplu, de laureata Nobel din 2020: „– O știu pe Louise Glück, a fost, la un moment dat, și pe lista de candidați pentru Premiul «Janus Pannonius», în al cărui juriu permanent sunt de 10 ani, se împlinesc anul viitor. Este, într-un fel, o poetă care are de ce să se mire că a primit Nobelul, dar când ne gândim cine a mai primit Nobelul la alte categorii, laureata Premiului Nobel pentru Literatură din acest an e cu totul îndreptățită la premiu. Este o poetă a disperării, a tuturor suferințelor, de la trădare la multe altele, este o poetă în «vâna» Silviei Plath” (p. 17).

Deduțiile lui Dorin Tudoran în ceea ce privește opera celor invocați sunt tranșante și convingătoare. La fel și în cazul laureatei. Nu e pentru prima dată când Academia Suedează ne lasă siderați în ceea ce privește deciziile sale. Într-adevăr, distinsul for științific ne-a surprins negativ nu numai în cazul Louisei Glück. Pare că Academia evită cu prea puțină gentilețe personalitățile care au marcat sensibil peisajul literar global, abătându-se spre autori cu un aport mult mai modest în domeniu. Nici laureatul din acest an nu e o candidatură prea strălucită. Despre Annie Ernaux se discută deja în contradictoriu. Ai impresia că hotărârile academicienilor nordici nu mai iau în calcul valoarea operei cutărui sau cutărui candidat, ci aproximează pornind de la criterii ce nu țin cont de literatură, ci de fluctuantele coduri ale *political correctness*-ului. Surprinzător, dar alegerea candidaților ne

amintește foarte mult de *разнарядка* după care se promovau deputații în Sovietul Suprem din fosta URSS: atâtea muncitori, atâtea slujbași și, neapărat, câte o *доярка* fruntașă din fiecare regiune!...

Nobeliabilii „nereușiți” par a fi o temă mai veche pentru autorul nostru. În octombrie 1990, Dorin Tudoran publica în „România literară” un eseu cu un titlu care vorbea de la sine: *Criteriu eventual pentru Nobel*. În luările sale de atitudine, autorul viza „rasismul invers” (textul a fost reluat în *Kakistocrația*, p. 234-236). Spinoasele probleme ale „rasismului invers” în literatură sunt o extinsă temă de comentat și în *Numai copilăria* (vezi p. 98-104).

În fond, tematica discuțiilor e destul de diversificată, întrebările vizând subiecte sociale, politice, istorice, artă, muzică și, evident, literatură, în toate manifestările ei de azi și de ieri. Volutele comentariilor, mai mari sau mai mici, au aproape întotdeauna același punct de întoarcere – poezia și magii ei, poeții:

„– Care sunt poeții care vă plac? Ce fel de poezie citiți cu predilecție?

– Îmi plac toți poeții – indiferent de opțiunile lor politice – care au devenit laureați ai Marelui Premiu Internațional de Poezie «Janus Pannonius», considerat de «The New York Times» un «Nobel pentru poezie»: Lawrence Ferlinghetti, Simin Behbahani, Adonis, Yves Bonnefoy, Giuseppe Conte, Charles Bernstein, Adam Zagajewski, Augusto de Campos, Yang Lian, Clara Janes Nadal și Susan Howe.

Dintre americani îi citesc/recitesc cu mare plăcere pe John Ashbery, după gustul meu cel mai important poet american al ultimelor nu-știu-câte-decenii.

Îmi plac macedoneanul Nikola Madzirov, japoneza Yoko Tawada (azi scrie mai mult proză și eseu decât poezie), canadianca Anne Carson. Și-mi place foarte mult prietenul meu Géza Szöcs. Evident, sunt și poeți români care îmi plac foarte mult. Nu-i numesc, fiindcă nu vreau să-i nedreptățesc pe alții ale căror nume nu-mi vin în minte acum, dar ale căror cărți le recitesc cu mare plăcere. Și-apoi aș fi acuzat că-i prețuiesc fiindcă cei mai mulți dintre ei îmi sunt prieteni. Adevărat, îmi sunt, dar dincolo de calitățile umane care mi i-au propus drept prieteni, există valoarea operei lor literare care m-a cucerit. Îmi plac foarte mult și cărțile despre poezie. Cele semnate de Marjorie Perloff (căreia îi sunt coleg în juriul permanent al Premiului «Janus Pannonius») sunt extraordinare. Nu cred că în America există un cunoscător de poezie – de la Rimbaud încoace – de calibrul ei”.

NOTE:

1. Revenind cu câteva precizări la Istoria... sa, Nicolae Manolescu afirma („România literară”, nr. 42 din 14 octombrie 2022) că, între 1965 și 1989, cenzura prefera să închidă un ochi la eventualele „devieri” ale scriitorilor, uitându-și astfel urâtele năravuri din „obsedantul deceniu”: literatura era „[o]bligată, în definitiv, de Cenzură să caute căile cele mai sigure de a oocoli, de a o înșela, de a-i evita capcanele, de a călca cu mare prudență pe terenul ei minat. S-a remarcat încă din epocă faptul că romancierii au apelat frecvent la parabolă, la aluzie, la sugestie, la alegoria esopică sau la intertextualitate. Procedee rarissime în romanul interbelic și, în orice caz, fără vreo intenție anume. Nici dramaturgii n-au rămas mai prejos în materie de astfel de tactici războinice. La rândul lor, poeții reușeau să mascheze atât de bine referentul, încât păreau a se fi inspirat din poezia pură, la modă în interbelic”.

VÂNTURILE, VALURILE...

DESPRE STORY*

de VAL BUTNARU

La Uniunea Scriitorilor din Moldova urma să se desfășoare o dezbatere pe tema *Starea romanului contemporan din Basarabia*. Ca să înțelegi starea, mi-am spus într-un moment de confuzie totală, trebuie mai întâi să răspunzi la sacramentală întrebare: „Ce este un roman?” Nu-i așa?

O, dar există atâtea răspunsuri – de la Kundera la Barthes –, încât un efort suplimentar de a defini cel mai popular gen literar ar putea părea de-a dreptul superfluu. Probabil că anume astfel stau lucrurile în realitate. Din această cauză, voi încerca să expun câteva gânduri și supoziții personale, absolut antiștiințifice, extrem de inexacte și îndepărtate de formulările clasicilor teoriei literare.

Dacă vom ieși în stradă să-i întrebăm pe simplii trecători ce cred ei despre subiectul dezbătut și cum ar defini ei romanul printr-un singur cuvânt, răspunsul cel mai frecvent ar fi, sunt sigur, o poveste! *Un story!* Astfel consideră și majoritatea covârșitoare a scriitorilor, nu doar bieții pietoni. Cu precizarea că predilecția exagerată pentru *story* le-ar putea juca feste unor autori, purtându-i pe căi narrative neînțelese.

La o discuție cu cititorii, Guzel Iahina spunea că la scrierea cărții *Trenul spre Samarkand* preocuparea ei de bază a fost să prezinte tragedia copiilor nemți de pe Volga, înfometați și evacuați cu un eșalon al morții, în forma unui roman de aventuri. Da, da, anume astfel! Un fel de *western* rusesc, cu urmăritori trepidante și focuri de armă. De ce să facă un scriitor așa ceva? Răspunsul ei: de teama ca cititorii să nu abandoneze lectura. De teamă că nu vor rezista până la sfârșit, părându-le prea dură povestea.

În legătură cu această remarcă, mi-am amintit de disputa de pe vremuri dintre Șalamov și Soljenițin. Autorul *Povestirilor din Kolâma* îi reproșa autorului povestirii *O zi din viața lui Ivan Denisovici* BLÂNDEȚEA cu care descrie acesta realitatea din Arhipelagul GULAG. Povestirile lui Șalamov, se știe, sunt de o cruzime înfiorătoare. La el, munca în minele de aur nu mai lasă loc de speranțe, nu există nicio lumină la capătul tunelului. Deținuților nu le mai rămân șanse nici măcar să spere într-un viitor mai bun. Șalamov, ca să vezi, nu se temea că, în felul acesta, își va înfricoșa cititorii, că îi va respinge. Se pare că nici nu pune problema în felul acesta.

Pe de altă parte, forma pe care o va lua romanul la care lucra îl preocupa și pe Carlos Ruiz Zafón, un autor preferat de mine. Tetralogia lui de succes despre cimitirul cârților uitate (*Jocul îngerului*,

Umbra vântului, *Prizonierul cerului*, *La birintul spiritelor*) poate fi tratată ca un șir de romane polițiste sau romane gotice, definiție pe placul lui Stephen King. Deci *story* în stare pură!

Recunosc, mea culpa, am scris și eu ceva asemănător – un diptic –, *Manuscrisul lui Zograf*, care abundă de elemente oarecum din arealul kitsch-ului axat pe un *story* beton: mister, anchetă, mafie, victime inocente etc. Totodată, trebuie să mai mărturisesc un lucru – scrierea unor romane de acest fel nu-mi provoacă satisfacții estetice deosebite. Mult mai în largul meu m-am simțit scriind *Hipnotic*, *Spinoza*, *Capricii* sau *Călăuza tibetană*. Fac parte din tabăra scriitorilor asupra cărora mai planează umbrele lui Marcel Proust, Juan Rulfo sau Henry Miller. De curând, am legat o relație de prietenie cu Mihail Șişkin. Cu romanele lui, bineînțeles. Cât de plăcut e să descoperi că nu ești singur sub cerul imens al literaturii universale!

Așadar, ce înseamnă o poveste? Ce este un *story*?

Cum adică, ce este? Chiar nu știi? m-ar putea lua la rost orice cititor, având la activ câteva romane răsfoite în ultima vreme. Iată, de pildă, o poveste: o tânără doamnă din societatea înaltă, căsătorită, cu copil, este nefericită în căsnicia ei cu un bărbat mai în vârstă, lipsit de sentimente înălțătoare. Se îndrăgostește de un tânăr ofițer, dar totul se dovedește a fi împotriva acestei relații și, în cele din urmă, tânăra femeie se aruncă sub tren. Poftim alta: o tânără de condiție medie se sufocă de traiul anost alături de soțul ei insensibil și este în căutare de o dragoste înălțătoare. Înțelegând că acest lucru nu este posibil, se otrăvește cu arsenic.

Sunt povești extraordinare, de acord, dar de fiecare dată mă întreb: de ce au fost scrise? Cu ce scop? Ca să ce? Să redea un fragment din realitatea de atunci? Ca să vorbească despre condiția femeii într-o societate patriarhală? Foarte bine, dar mai departe? Ce urmează, după ce sfârșește povestea propriu-zisă? Care e perspectiva? Ne imaginăm și alte lucruri, tănuite dincolo de descrierile prolixе? Sau în fața ochilor nu avem altceva decât pagina cu textul parcurs dintr-o respirație? Mi se pare neîmplinit romanul care nu conține o poveste, dincolo de povestea propriu-zisă.

La una dintre orele cu studenții la actorie, cincisprezece la număr, i-am așezat în cerc și le-am propus să ne jucăm de-a *telefonul fără fir*. Celui din dreapta mea i-am șoptit la ureche următoarele: „Iohan părea imperturbabil. Creta nu știa motivul. Ei nu vor fi fericiți niciodată”. Ultimul, cel

din stânga mea, a expus „varianta finală”: „Iosif, Elvira și Preda nu înțelegeau de ce doi nebuni nu sunt împreună”. Ambele variante nu reprezintă un *story* clasic, dar ceva tulburător există în toată povestea asta. Din punctul meu de vedere, versiunea finală – cea cu Iosif, Elvira și Preda – reprezintă un roman adevărat. Ca și cum am afla o poveste fără s-o fi citit undeva, fără să ne-o fi narat, explicit, un autor. Spunea cineva – Virginia Woolf, dacă nu greșesc – că romanul reprezintă o continuare a bărfelor noastre. Adică, bârfele au încetat, dar romanul continuă.

Apropo, de *telefonul fără fir*. Nu-i așa că *Miorița*, opera literară cu peste o mie patru sute de variante, este o mostră celebră în acest sens? Cunoaștem cu toții varianta lui Alecsandri, dar să nu uităm că până la el au mai existat 1399 de autori. Fiecare cu viziunea lui asupra lumii. Depinde doar de poziția, de locul în care te afli în lungul șir al copiilor și al secolelor care transmit din gură-n gură o poveste incipientă. Cei aflați mai la începutul lanțului reproduc povestea inițială mai fidel, *story*-ul se păstrează

aproape nealterat, cei mai de la coadă sunt tentați să introducă planuri paralele, se aventurează în incursiuni pe alte tărâmurі epice, îndepărtându-se și despărțindu-se de maniera narativă a părinților-fondatori, a celor care cred cu sfințenie că arta este viața și că trebuie reprodusă așa cum o văd ei sau cum au auzit de la oamenii străzii că ar putea arăta ori de la membrii unei familii de sociopați la care au stat cu gazdă câțiva ani. Cam astfel evoluează și literatura.

În miraculosul roman *Părul Venerei* de Mihail Șişkin nu există *story*. Mă îndoiesc că se va încumeta cineva să povestească acest roman. Cei care l-au citit au descoperit o nesfârșită magie a cuvintelor și o nemărginită dragoste pentru literatură. Sau, cum spunea cineva, acest roman reprezintă „cinci sute de pagini de plăcere pură”.

Și atunci, m-ar putea întreba vreun adept înflăcărat al *story*-ului, un amator pasionat de povești, nu neapărat siropoase, la ce bun un roman care nu poate fi povestit? E o întrebare, să știți, deloc simplă.

În *Spinoza*. *Capricii*, un personaj explică în felul următor această chestiune:

„Dar să știți că nu vreau o poveste banală, de care sunt pline romanele scrise până acum și chiar cele ce se mai scriu în prezent. Nici măcar o poveste inedită, originală, cu moț, dar plictisitoare sau, dimpotrivă, trăsniță și incitantă, nu vreau să citesc. Nu mai *liricizați teroarea*, cum spunea un vechi cunoscut de-al meu. M-am săturat de *story*-urile voastre cu intrigă, suspans, punct culminat și deznodământ! În general, nu mai suport niciun fel de *story*! Ai observat că la lansările de carte vorbitorii se apucă, în cele mai dese cazuri, să redea conținutul romanului? Doresc exact contrariul – un roman care să nu poată fi povestit. Vreau să citesc un roman în care vei încerca să oprești timpul. Fie și pentru o clipă. Exact cum și-a dorit Goethe. Vreau ca Autorul să nu-mi explice nimic și nici să mă învețe minte. Să nu-mi zugrăvească lupta *Binelui* cu *Răul*, nici să-i condamne pe trădători, nici să-i martirizeze pe eroi. Vreau o carte fără sclifoseli pretins psihologice sau pretenții de mare observator al realității. Urăsc orice așa-zisă *zugrăvire a vieții*! O, da, mai mult decât orice, urăsc romanele stupide redând amănunțit situații ca *în viață*! Află, domnul meu, că un roman nu înseamnă descrierea vieții trăite zi de zi. Un roman adevărat e despre viața care ar fi putut să fie adevărată dacă ar fi încăput pe mâini mai bune decât ale noastre! Scuză-mă că-ți vorbesc cu aforisme, dar mă tem că altfel n-ai să mă înțelegi. Vreau să văd trasate, în acest text, doar câteva *direcții* pe care să pot avansa singur, fără să aud sfaturile idioate ale cuiva mai prost ca mine. Vreau o linie de subiect pe care s-o dezvolt, la fel, singur, după bunul meu plac”.

Stephen King spune exact contrariul. Un roman, pretinde regele bestesellerelor, trebuie scris astfel, încât un pasager, urcându-se la bordul unui avion cu cartea în mână, să vrea s-o devoreze, s-o dea gata până la sfârșitul zborului. E posibil să atingi o asemenea performanță, nu zic ba, doar că la aterizare pasagerul nostru ar putea să constate că a memorat doar titlul cărții. Conținutul, precum o gumă de mestecat, ținându-i de urât pe parcursul călătoriei, a fost scuipat cu un zâmbet plin de satisfacție.

Un consumător de artă satisfăcut! Ce poate fi mai trist pe lumea asta?

CARTIER DE COLECȚIE

EMIL BRUMARU
ZAMFIRA ZAMFIRESCU
NEGOȚ CU ÎNGERI
POEME | ICOANE
PREFATĂ DE BOGDAN CREȚU

„«Negot cu ingeri» e o carte-expoziție. O carte cu doi autori, care devin unul singur. În esența ei, e o carte despre delicatețe, candoare, puritate. Și despre visare. O carte pentru copiii mari.”

Bogdan CREȚU

RETROSPECȚII

DESPRE RIRIA SAU EMINESCU ȘI FANELE SALE (I)

de LUCIA ȚURCANU

Foto de Liliana GRECU

În anul 1989, la Editura Dacia din Cluj apărea volumul *Ei l-au văzut pe Eminescu*, îngrijit de Cristina Crăciun și Victor Crăciun. În cuprinsul antologiei, este o poezie intitulată *La mormânt*, datată 1909 și semnată Riria, pseudonim după care editorii dau între paranteze pătrate un nume – Adela Xenopol. Deși numele lui Eminescu nu apare deloc în text, care este un dialog între Poeta și Glasul, reperul cronologic din primele două versuri ne sugerează că lui îi este dedicată poezia: „Am venit să-mi plec iar gândul la mormântul unde ești! Douăzeci de ani trecut-au de când tu te odihnești” (poemul este scris în 1909, deci la douăzeci de ani de la moartea lui Eminescu). Un text (o proză ritmată și rimată) cu același titlu era publicat în 1902 în volumul *Cânturi nouă*, semnat Riria și având un cuvânt introductiv de A.D. Xenopol, și începea astfel: „Am venit să-mi închin gândul la mormântul unde ești! Trei-spre-zece ani trecut-au de când tu te odihnești. Țara plânge după tine, iară noi, Românii toți, nu voim încă a crede, că te numeri printre morți”. Textul *La mormânt* (de această dată, în variantă versificată, cu ușoare modificări și având o notă explicativă: „Scrisă după o vizită la mormântul lui Eminescu”) este inclus în volumul *Cânturi și poeme* de aceeași Riria (poezia este datată 1902, iar volumul apare în 1908, cu o amplă prefață, *Poeziile Ririei*, care se întinde pe 39 de pagini și este semnată, iarăși, de A.D. Xenopol) și începe astfel: „Am venit să-mi plec iar gândul la mormântul unde ești! Trei-spre-zece ani trecut-au de când tu te odihnești./ Țara plânge după tine, însemnând cu negri soți/ Ziua care-a fost menită să te numere-ntre morți”. Această a doua variantă a poeziei, datată 1909 și, respectiv, updatată în ce privește referința cronologică („Douăzeci de ani trecut-au de când tu te odihnești”) este inclusă în antologia *Ei l-au văzut pe Eminescu*, ca aparținând Ririei (sau Adelei Xenopol, cum menționează editorii).

Numele Ririei apare legat de cel al lui A.D. Xenopol și în alte contexte. În Fondul documentar al Memorialului Ipotești, există un manuscris – o sextină de dragoste, în limba franceză, datată 6 august 1901, semnată A.D. Xenopol și având dedicația *A Riria*. Ala Sainenco a comentat acest manuscris în „Monitorul de Botoșani” din 21 octombrie 2021, de aceea nu voi insista asupra lui. Explicația cu referire la identitatea Ririei o găsim în *Dicționarul de pseudonime* (Minerva, 1973) al lui Mihail Straje: „RIRIA – scriitoare (1862-1951). Numele la naștere: Coralia Biberi; căsătorită Coralia Gatoski și recăsătorită cu

A.D. Xenopol. Colaborări la: *Arhiva*, Iași 1906-1912; *Noua revistă română*, 1909-1912; *Revista idealistă*, 1903; *Românul*, 1904; *Românul literar*, 1905-1908; *Săptămâna*; *Tribuna literară* ș.a.”.

Așadar, Riria nu a fost pseudonimul Adelei Xenopol (1861-1939), sora istoricului A.D. Xenopol (1847-1920), ci al Coraliei Biberi, ea și Coralia Gatowsky, după unul dintre soți, căsătorită, în 1901, cu A.D. Xenopol. În articolul *Poeta Riria*, publicat inițial în nr. 4 din 2009 al revistei „Vatra” și inclus apoi în volumul *Zece femei* (Cartier, 2015), Al. Cistelecan urmărește, cu o ironie necruțătoare pe care o preia și în comentariile asupra operei, experiențele matrimoniale ale Coraliei Biberi: „Când a reîntâlnit-o însă, «având prilejul a reînoi cunoștința foastei mele eleve», mărturisește el în precuvântarea la *Cânturi vechi*, Xenopol avea 54 de ani. Vârsta fragedă absolut, desigur, mai ales în confruntarea cu puștoaice și studente; dar nici Riria nu era chiar fără experiență și avea și ea deja 39 de ani, bașca două căsătorii, din care una încă activă (cu V. Gatowsky). Prima a fost cu lingvistul junimist Vasile Burlă (om cu deosebire interesant, căci toată lumea îi lua nevestele; pe prima, pe Matilda Cugler, i-a luat-o Petru Poni; pe a patra, Coralia Biberi – numele civil al poetei Riria – Xenopol. De cele intermediare – Ana Mavrogheni și Adela Hloch, după inventarul lui Călinescu din *Istorie...*, nu știu ce s-a ales, dar sigur au nimerit bine, căci Burlă era trambulină cu noroc”.

Poetă și autoare de dialoguri dramatice¹, până la căsătoria cu A.D. Xenopol, Riria nu a publicat nimic. Mai mult, istoricul dezvăluie, în prefața la *Cânturi vechi*, că, mai bine de zece ani, aceasta nici nu a scris nimic până la 1901 când, având prilejul a reînoi cunoștința foastei mele eleve și văzind frumoasele ei încercări, o îndemnau să reia pana în mână și să scrie amintirile ei despre Eminescu, din care îndemn eși acea poemă neîntrecută: *Ultima rază din viața lui Eminescu* care a pus pe Riria de odată printre fruntașii cugetării frumoase și adânci”. A fost promovată extrem de generos de A.D. Xenopol, acesta prefăcându-i aproape toate cărțile și scriind articole laudative în presă: „*Arhiva* a tipărit până

acuma, în cele trei numere apărute în acest an, un șir de poeme ale unei doamne care subsamă cu pseudonimul *Riria* și a cărui nume este *Coralia Gatoschi*, născută *Biberi*, originară dintr-o familie românească din Basarabia. Chiar de la prima ei lucrare, *Ultima rază din viața lui Eminescu*, apărută întâi în formă de 10 scrisori către o prietenă, scrisori prelucrate apoi în un dialog pentru scenă, toată lumea cultă s-a putut convinge că avea înaintea ei un talent de întâia ordine. De mult, ba putem spune că nici odată nu se înălțase un literat, de la întâia lui încercare, așa de sus cum s-a înălțat Riria”.

Criticii și istoricii literari nu au manifestat însă aceeași încântare față de scrierile Ririei. În epocă, Ilarie Chendi scria, destul de caustic: „În preajma celui mai luminos lucefăr al literaturii noastre a răsărit o stea. E văzută și admirată, ce e drept, numai de astronomii din Iași, cărora le revine meritul de a o fi descoperit” (l-am citat după: *Scrieri, vol. III. Foiletoane (1903-1904)*. Ediție, note și comentarii de Dumitru Bălăeț, Minerva, 1990). Sextil Pușcariu remarcă, în *Cinci ani de mișcare literară (1902-1906)* (Minerva, 1909), „lipsa de talent a acesteia”, iar Nicolae Iorga îi consideră „nulă” drama *Chiajna și Ioan Vodă cel Cumplit*, „ca și întreaga activitate poetică a acestui autor” (a se vedea: *O luptă literară. Articole din „Sămănătorul”, vol. I (mai 1903 – iulie 1905), „Neamul Românesc”, 1914*). La mai bine de un secol de la fastul an 1902, când Riria își publică cele mai multe dintre scrieri, Al. Cistelecan ajunge la aceeași concluzie ca și înaintașii săi, referitor la valoarea creațiilor semnate de Riria: „Dacă Xenopol ar fi avut cât de cât dreptate, Eminescu n-ar mai fi fost singur în posteritate. Și ce bine i-ar fi stat literaturii noastre să aibă o așa pereche de genii: Eminescu-Riria. Din păcate, ghinionul național a făcut ca Riria să fie doar interesant personaj de comédie literară”.

Nu valoarea estetică a scrierilor Ririei mă va interesa însă în cele ce urmează (le-a comentat Al. Cistelecan, atent și spectaculos), ci relația – reală și literară – dintre aceasta și Mihai Eminescu.

Numele Ririei este amintit de eminescologi în câteva rânduri, cu referire la anul 1886, când poetul a fost la Băile Repedea de lângă Iași. În *Viața lui Mihai Eminescu*, G. Călinescu găsește o explicație pentru atitudinea ostilă față de femei a poetului (în ultimii ani de viață) în ofensiva mult prea insistentă a admiratoarelor, printre care era și Riria: „Peste vară, Eminescu fu dus iar de prieteni la băile Repedea de lângă Iași. Purtările sale dușmănoase față

de femei dăinuiri și aici, îndreptățite în parte de teroarea admiratoarelor de felul cunoscutei Riria, care îl urmărea cu asiduitatea ei, în fraze convertite, apoi, în astfel de proză ritmică: «Poetul: – Hai să trecem peste puncte; n-auzi crângul cum te cheamă? Ca să mergem înspre dânsul inima nu te îndeamnă? În pădurea înverzită și sub coama ei cea deasă, ți se șade mult mai bine ca-n această strâmtă casă, unde stai cu toți la vorbă și te uiți pe tine toată, și lași să se irosească gând și inimă bogată. Riria: – Te înșeli, zilele acestea am vorbit vorbe puține; am visat și zi și noapte, tot gândindu-mă la tine; dar izvorul și pădurea, cu toți cântăreții săi, mă ademeneau întruna să mă duc iarăși la ei. Plângeau frunzele cu dor, căci lipsea poetul lor!». Eminescu dovedi o luciditate deosebită, răspunzând admiratoarei inoportune cu aceste ironice incoerențe hamletiene: «Frumos glas ai. Nu cumva ești Mama-Pădurii, care ai împrumutat glasul vreunei zâne, să vii să ademenești strigoi?»”. Riria apare și în comentariul pe care D. Murărașu îl face cu referire la poemul *La steaua* (în volumul 3 al ediției critice Eminescu, *Poezii*, Minerva, 1970-1972): „A apărut mai întâi în *România liberă*, București, 25 oct. 1886, apoi în *Convorbiri literare*, 1 dec. 1886. În ed. Perpessicius, vol. I, p. 234; note în vol. III, p. 310 și urm. În vara anului 1886, la Repedea, lângă Iași, Eminescu a copiat frumos poezia în albumul Coraliei Gatoschi (Riria Xenopol)”. Doi ani mai târziu, în *Eminescu. Roman cronologic* (Cartea Românească, 1974), Petru Vintilă menționează, la ziua de 11 iulie 1886: „La Băile de la Repedea, Eminescu caligrafiază poezia *La Steaua* [inedită, la acea vreme – n.m., L.Ț.] în albumul insistentei admiratoare Riria Gatoschi și care avea să devină soția lui A.D. Xenopol”.

NOTE:

1. *Cânturi vechi* (1878-1889), Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, București, 1902; *Cânturi nouă* (1901-1902), Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, București, 1902; *Ultima rază din viața lui Eminescu. Dialog dramatic în 5 scene*, Editura Librăriei P. Iliescu & D. Grossu, 1902; *Elvira. Tragedie în 5 acte*, jucată la Teatrul Național din Iași în noiembrie 1902; *Chiajna și Ioan Vodă cel Cumplit. Tragedie în 5 acte*, Tipografia „Dacia” P. Iliescu & D. Grossu, Iași, 1903; *Cânturi și poeme* (1902-1908), Editura „Librăriei nouă”, Iliescu, Grossu & Comp., Iași, 1908.

VA URMA

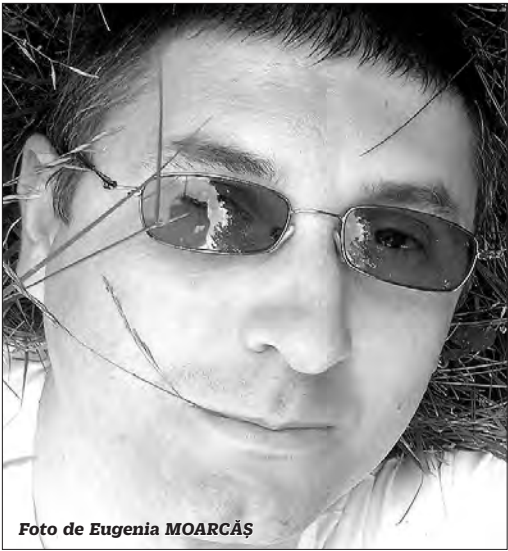

Foto de Eugenia MOARCĂȘ

POEZIE

LUMINA ÎI CITEȘTE CHIPUL
CA PE O PAGINĂ SCRISĂ
ÎN BRAILLE*

DE MIHAI IGNAT

MIHAI IGNAT (N. 1967, BRAȘOV), POET ȘI DRAMATURG. A ABSOLVIT FACULTATEA DE LITERE A UNIVERSITĂȚII DIN BUCUREȘTI ÎN 1995. DOCTOR ÎN FILOLOGIE (2004). ÎN ANII 2009- 2012 A FOST PROFESOR ASOCIAT LA FACULTATEA DE TEATRU ȘI TELEVIZIUNE A UNIVERSITĂȚII „BABEȘ-BOLYAI”, CLUJ-NAPOCA. ÎNTRE 2016 ȘI 2020, PROFESOR ASOCIAT LA FACULTATEA DE LITERE A UNIVERSITĂȚII „SAPIENTIA”, FILIALA MIERCUREA-CIUC. ACTUALMENTE, ESTE PROFESOR UNIVERSITAR LA FACULTATEA DE LITERE A UNIVERSITĂȚII „TRANSILVANIA” DIN BRAȘOV.
VOLUME DE POEZIE: „KLEIN”, TIMPUL, 1995; „EU”, PARALELA 45, 1999; „KLEIN SPUSE”, 2001, „UNDERGROUND; POEME ÎN DOI”, VINEA, 2003; „KLEINPOEME”, AULA, 2004; „CAN-GRENA E UN ANIMAL DE CASĂ”, VINEA, 2005; „KLEIN SPUSE KLEIN”, CARTEA ROMÂNEASCĂ, 2006; „KLEIN RELOADED”, CHARMIDES, 2014; „POATE NOAPTEA A ȘI-NCEPUT”, CARTEA ROMÂNEASCĂ, 2017; „FRIGUL (ELEGIE)”, NEMIRA, 2018; „FORME DE APUS”, TRACUS ARTE, 2020. **TEATRU:** „CRIZE”, EIKON, 2006; „PATRU CEPE DEGERATE”, BRUMAR, 2006; „MESERII ȘI FUNDĂTURI”, UNITEXT, 2008 (PREMIUL UNITER PENTRU „CEA MAI BUNĂ PIESĂ ROMÂNEASCĂ A ANULUI 2007”); „BLACK SITCOM”, PALIMPSEST, 2008; „PATRU PIESE ÎNTR-UN ACT”, TRACUS ARTE, 2012; „FERMOARE, NASTURI ȘI CAPSE”, TRACUS ARTE, 2014; „TOȚI PRIVESC ÎNAINTE”, TRACUS ARTE, 2016; „EI SUNT PRINTRE NOI”, TRACUS ARTE, 2018; „PRINȚESA CARE SFORĂIA”, UNITEXT, 2021 (PREMIUL UNITER PENTRU „CEA MAI BUNĂ PIESĂ ROMÂNEASCĂ A ANULUI 2020”); „MUSTAȚA LUI HITLER”, CASA DE PARIURI LITERARE, 2022.

Secretul o să ți-l spun mai târziu. Ne rămân doar umbrele lungi ale paharelor aruncate de soarele răsărind. Nu, nu sunt romantic, așa arată masa dintre noi, înainte să te sărut pe ea. De fapt, doar în gând. E prea frig pentru asta, și eu prea decent, ca un șifonier. După ce o să ți-l spun, secretul, viața ta o să fie altfel. Orașul va arăta diferit în ochii tăi. Păianjenii vor avea picioare de trei ori mai lungi, dar la fel de subțiri. Minutele vor fi muuuuuuuuuuuuult mai scurte. Sau poate nu ți-l spun, ca să-i las pe alții să-ți schimbe viața. Un dinozaur cât o cutie de chibrituri își întinde gâtul lung peste degetul mare al mâinii mele stângi. Nu, nu pot. Nu pot să-i las pe alții. Eu vreau să-ți schimb viața, nimeni altcineva. Aș putea să privesc cerul, dar mai bine îți doresc sânul drept. Numai pe cel drept, ca să-l fac gelos pe cel stâng. Dimineața nu mai e dimineață, pe ruinele ei crește o zi al dracului de obișnuită. Dinozaurul ăla cât o rădașcă îmi înconjoară mâna încet, mâna uitată pe masa dintre mine și tine. Chipul tău e nestins. Din nou, ca la 17 ani, după un clipit, nu mai înțeleg lumea.

Nu viața lui este un turnesol, ci adevărul pe care pretinde că nu-l va mai lăsa pe mâna altora, asta pentru că, biet profesoraș, află vestea aia cea mai cumplită din gura omului în halat alb. Așa că-și distruge tot ce i-a rămas, ca atunci când dai foc spre a opri focul care vine spre tine – doar că fără să plănuiască asta. Își părăsește soția, concepe un sentiment de măreție proiectat pe pereții a trei minute și jumătate, își taie punțile provocându-i pe ceilalți să i le taie, vede chiar cum un geam deschis reflectă un pubis proeminent ca o proră. Traversează străzi ca niște artere de sânge. Nu mai lipsește decât ploaia pentru ca el să devină un receptacol al misticismului, dar cum până și literele cărților aruncate pe jos răspândesc gândacii spre nord-vest, un șuierat oblic îi decupează zimțuit forma corpului. Final ironic: vestea cumplită fusese o eroare birocratică. O forță necunoscută ține mâna eroului fără voie deasupra apei care vuieste.

Lumina intermitenă a firmei de neon te întoarce la somn, deși ar trebui să te țină trează. Sau treaz? Fiindcă nu-mi dau seama ce ești, sexul ți-e ascuns – și nu mă refer doar la ce ai între picioare, ci și la chip, ambiguu ca o foaie de hârtie. Și măcar de ți-aș vedea mâinile, care îți pot arăta și vârsta. În orice caz, cu două zile înaintea acestui somn surprinzător, deși dorit, cobori treptele unui muzeu, ceea ce-i ciudat, pentru că aceste depozite de obiecte vechi îți sunt indiferente. Mai mult, la capătul treptelor faci la stânga, împotriva obiceiului tău de-a ajunge la destinație doar prin înainte și la dreapta. Peste câteva ore ești în cavitatea bucală a unei femei, chiar dacă doar cu vârful limbii, pentru că ea abia își întredeschide buzele. Cineva din afară, eu de pildă, poate să râdă acum, scena are hazul ei. Corpurile – al aceluia cineva, al eroilor scenei – sunt desenate confuz, poate din cauza relației dintre cerere și ofertă.

A mesteca mâncarea de 32 de ori înainte de-a o înghiți: asta e indicația pe care ți-o dă păpușa căsătorită cu un inginer italian. Așa că-i citești eticheta lipită pe spate, sub rochița de dantelă. Așa că discutăm despre o intersecție: între bunele intenții și perspective, deși treaba e mult mai încurcată, mai ales că știai că o păpușă de obicei atunci când e răsturnată exclamă cu vocea aia care-ți intră pe sub unghii: „Mama!” Așa că părăsești locul, fără „Mama!” dar cu o spaimă de 7,4 grade, și cauți ceva de mestecat de 32 de ori ca să te asiguri c-ai făcut totul pentru supraviețuirea speciei. Soarele arată ca o găoază. Prin rigole curge mercur, nu e un vis, chiar mercur. Acasă

te așteaptă cărțile: cartea de citit în dormitor, cartea de citit în sufragerie, cartea de citit pe WC. Deschizi cartea de pe măsuta din sufragerie, știi că le-ai văzut pe toate, așa că începi să citești și te lași prins de ea, dispari. Cartea cade pe podea, în camera deodată pustie.

„Soranasosomedanic” scrie pe ecran, ca o love story aglutinată într-un singur cuvânt. De fapt, chiar eroii sunt comprimați acolo, ca niște fiare vechi reduse la un cub compact în care nu s-ar mai putea strecura nici măcar un gândac. Cele două fete conversează în mașina pe care vor s-o câștige tocmai demonstrând că pot trăi în ea cât mai multe zile. Din păcate, e vorba de un concurs pe viață și pe moarte, baloanele din gumă de mestecat ori evocarea dialogurilor dintre pisică și șoarece dintr-o spumoasă carte devenind, fatal, arme. O super-reporterită care ar călca (și chiar calcă) peste cadavre și un cameraman îndrăgostit lulea de japiță completează tabloul, de fapt ecranul, iar nesimțirea concurente care la întrebarea „Pe ce te bazezi?” răspunde sec „Pe mine!” trece prin sticlă și ne plesnește în față ca un scuipat. Dialogul despre sexul în mașină e de neevitat. Reflectoarele spală, moral, locul crimei.

„Te rog” e o expresie care-ți scapă pur și simplu printre buze în fața unei femei care vrea să plece. Când o femeie pleacă, pot apărea șocuri. Traumatisme. Paralizii. Orbiri. Căderi nervoase. Depresii. Să părăsești e o artă. Am impresia că mă-nvârt de-un sentiment. Măcar știu că respirația unui om cu bani e alta decât a unuia fără. Și totuși am ținut prea mult timp ochii deschiși. Priveam orice. Priveam de-adevăratelea orice. Când vedeam ceva, chiar îl priveam. Iar o femeie care se lasă privită, o femeie care nu dispăre-n mulțime e deja prea mult.

De fapt e o simplă scenă, petrecută într-un spațiu urban cel puțin la fel de obosit precum cei care-l străbat. Pereții, pentru că trebuie să fie și pereți, delimitează spațiul vital, dar și privirea. Acum s-ar putea recurge la o comparație, de pildă cu un păianjen care ar urca pe acești pereți. Locul ar fi împânzit – observați aluzia? – de aceste deplasări despre care nimeni nu vorbește, secretizate nu doar față de copii, ci și față de muribunzi. Acolo e și o femeie atât de urâtă încât lumina îi citește chipul ca pe o pagină scrisă în Braille. Privirea-păianjen îi poate aparține acestei femei pe care doar oroarea o pătrunde. Dar poate să fie și a unei persoane străine, care intrând va îmbogăți spațiul și va declanșa, în sfârșit, povestea.

Terasa vocilor ininteligibile, un nou cuib al disperării pentru T. Se prefacă că-și savurează interioritatea, dar de fapt citește picioarele femeilor și constată încă o dată cât de diverse pot fi. Degeaba: nu poate scăpa de amintirea cu P în care fiecare se gândește la altceva. Conversațiile în scris nu se pun, cum nu se pun urmele albe ale avioanelor cu reacție. Și uite așa pierde T o sumedenie de remarcabile picioare, uite așa coerența devine un teritoriu pentru care exploratori încercați își pregătesc îndelung echipamentul. abstracțiunea dispăre odată cu viespea înecată în paharul de rom. Cel mai tare urăște T melancolia, chiar acolo pe terasa memoriei involuntare. Ar vrea ca abominabila melancolie să fie o femeie, ba nu, un animal de companie, ca să poată să înfigă în ea, repetat și cu sânge cald, un cuțit suficient de lat încât să reflecte un peisaj întreg.

O să mai pună o imagine, ca să nu pară că și acum totul e făcut din cuvinte. Se oferă cineva să-i fie admiratoare? „Draga mea, o să te pun într-un chenar, o să retrag sarea de pe buzele tale.” Lumina se târăște. Ceva ce cade din mână, ca de obicei vertical, trimițând feței o expresie logică. Iar cântecul pământului devine muget. Corpul femeii rămâne o veste oblică. Ea și bărbatul acela risipitor respiră împreună după ziduri. Nimic altceva. Poate un țipăt în gură.

„Fă ceva ciudat”, zice el.
Fără nici o legătură, ea, aplecată deasupra lui, plânge. E un plâns tăcut, cu lacrimi rare care cad chiar pe buzele lui, ca o încercare de sărut. Trupurile lor trec prin aceeași apă, împotriva lui Heraclit.

E o femeie care începe să îmbătrânească. Mai mult decât atât, știe că se întâmplă asta. Și apoi mai e felul în care apa dușului îi lipește părul de cap și de gât și-l întunecă, oricât de blond ar fi. Și felul în care își schimbă modul de-a face dragoste, pălmuindu-și bărbatul.
E o femeie care la un moment dat se învârte în cerc. Nu înțelege cum funcționează oamenii. Și vine și o scenă în care se țipă. Apoi una în care un pat devine un teritoriu întins cât un deșert, dar fără patetismul pe care-l include comparația patului cu deșertul. Mai ales că femeia n-a văzut niciodată un peisaj compus numai și numai din fire de nisip.

Mănâncă un trandafir. Petală cu petală. Are un gust oribil. Locuiește în el însuși, nu are încotro. Verifică din jumătate în jumătate de oră dacă ea i-a scris. Plânge când se întâmplă, plânge vertical, pentru ca acea curgere discontinuă să cadă pe pământ, să intre în circuit. „Ascultă-mă: tu ești prea grasă, eu sunt prea departe. Lumea e bătrână. Crezi că asta e un armistițiu?” Poate să închidă cartea și să meargă mai departe. Întrebări tot o să-și pună. O să fie și câțiva care o să știe. Și unii și alții vor fi, peste o sută de ani, doar un nu.
Spune că-i place enorm cum o penetrează, și totuși nu poate sta, după ce a ieșit din ea, cu picioarele desfăcute sub privirea lui.

Frumusețea taie adânc, până la os. Zilele astea natura scoate sunete mici. Pe trepte de piatră cad mărgele de sticlă, se sparg inestetic, dar unele ajung la gâtul femeii care n-a cusut în viața ei un nasture. Femeia are un zâmbet asimetric și trece pe sub arcade, ca să imprime pe retinele turiștilor melancolie. Unul dintre ei nu se lasă înșelat și o privește altfel, și nu la crepuscul, ci în plin soare, un soare ca un gălbenuș spart peste tot orașul. O urmărește, o ajunge din urmă, o prinde de braț, ușor ca să n-o sperie. Ea totuși tresare, umbrele acelui colț de stradă îi îmbogățesc sânii, un sunet mic de tot cade, ca o cheie, prin grilajul unei guri de canal.

Să te prinzi de cer cum te-ai prinde de iarbă – luând-o în pumni cu fire de pământ cu tot. Apoi ploaia să te șteargă din peisaj – și totuși povestea să înceapă abia de atunci. Nu ca un oraș, odată cu un panou pe care îi e scris numele – ci ca o furie îndreptată spre trecut, inutilă adică.
Să pronunți cuvântul „rană” ca să afectezi emoțional un auditoriu fragil ca un set de pahare. Locul va fi același, timpul va fi îngropat în cel mai poluat aer – povestea fiind în plină desfășurare. Tinerețea personajului feminin va săruta bătrânețea personajului masculin – ploaia va fi lăsat loc unei arșite care nu știe să facă diferența dintre oamenii buni și oamenii răi.
Cine ești tu, ca să pretinzi că întoarcerea e posibilă...? Să lași degetul arătător în gura inocente deloc speriate, cu ochi mari ca de personaj anime. Sau ca de vițică.

Niciodată peste umărul meu. Dacă nu simte la fel? Să rupi din mine ca dintr-o pâine. Să trezești în ceilalți frica romantică. Să compui cu răbdare atacuri de panică. Inima lui cretină îl împinge mai departe de el însuși. Cade în geometrii variabile, plăcerea e a timpului, nu a lui, pe geam pulsează o muscă. „Pietrele sunt oase descărnate”, zice, iar cineva reacționează: „Nu e nimic uman în poziția ta, ci doar prețios”. El îi răspunde că da, știe că vanitatea se zbate acolo, în acele cuvinte, ca un pește pe uscat. Să treci prin oraș, la pas, ca o pasăre fără aripi.

Atât de grațioasă în tangoul mersului ei încât s-ar fi putut strecura printre picăturile de ploaie. Grețos de frumoasă această imagine, ar trebui distrusă, nu are nici scuza că s-a născut din insomnie, așa că o să-mi îngrop mâna în cel mai reavăn pământ, dar fără s-o desprind de restul meu, de la umăr în jos, ca să fiu al cuiva. Degetele sunt întotdeauna reci, ca niște ramuri subțiri care cer privirea, iar pe un plan cu totul diferit se conturează o desăvârșire, poate chiar două. Ultima toamnă, ba nu, nu toamnă, ultima vară a căzut la periferia orașului. Un desen într-un colț, asta e în loc de un om, de o femeie constant grațioasă, fie că plouă, fie că nu.

* Poeme din volumul cu același titlu, în curs de apariție la Editura Cartier.

05 > NICHITA DANILOV: CU NICOLAE MANOLESCU, PE MALURILE SENEI

– Da, poftim, Nichita... Cu ce-ți pot fi de folos?!

– Stimate domnule profesor, i-am spus. Uitați-vă în ce constă problema... Sunt pe podul Alexandre, împreună cu criticul Dan Cristea...

– Da, parcă am auzit de el... Și?

– Și, uitați-vă, tocmai am scos din geantă o sticlă de prigad, pe care am adus-o special din România... Ca semn al postmodernității...

– Ați băut la Paris prigad?!

– Nu, prigad-ul l-am băut în România. La Paris am adus doar sticla... Sticla am uscat-o bine cu föhnul... Și...

– Și?! repetă criticul.

– Și, după ce am uscat-o bine, am umplut-o cu neant...

Cum președintele tăcea, derutat, probabil, de vorbirea mea în doi peri, am fost nevoit să precizez:

– E vorba de cartea mea tradusă în franțuzește. Așa se numește, *Le Neant*. E cu tot cu fotografie. Alături de *Neant*, am pus *Mila sălbatică* a lui Adrian Popescu. În sticlă am mai introdus, de asemenea, și *Căderea* lui Mircea Cărmărescu... E drept că fără acordul lui. Am vrut să fie o surpriză...

– Foarte frumos, spuse criticul. Pot să te mai ajut cu ceva?!

– Sigur că da, am răspuns. În tripla dumneavoastră calitate, de președinte și de ambasador UNESCO, dar și de profesor, v-aș ruga să ne dați dezlegare să aruncăm neantul în Sena... Vedeți, am precizat, în interior se află și un text simbolic al lui Mircea.

– Sigur că da, Nichita. Nu am nimic împotrivă. Dacă simți nevoia să-ți lepezi o parte de neant în Sena, nu am nimic împotrivă...

– Nu e vorba numai de neantul meu, am zis. E acolo și neantul monseniorului Adrian, precum și cel al lui Mircea, la care știu că țineți foarte mult...

– Sigur că țin, dar asta n-are importanță, răspunse profesorul intrând în jocul meu...

– Deci pot să arunc?

– Sigur că poți, răspunse Manolescu.

– Îmi dați binecuvântarea?

– Dacă e nevoie, de ce nu?!

– Sigur că-i nevoie!

– Atunci fie ce-o fi!

– Să înțeleg că m-ați binecuvântat?!

– De-acum și pururea!

– Dacă-i și pururea, atunci o arunc...

Am luat sticla din mâinile criticului Dan Cristea, care ascultase convorbirea, fără să înțeleagă prea mult despre ce-i vorba, și am aruncat-o în Sena.

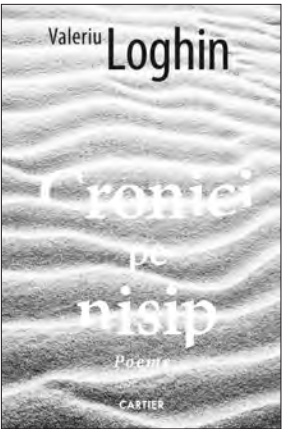
După ce am auzit un plescăit și am văzut sticla legănându-se ușor pe valuri, am continuat, de data asta doar în gând, dialogul cu profesorul:

– Acum ce facem? l-am întrebat. Ne aruncăm sau nu s-o scoatem îndărăt?

Și tot eu:

– În fond, n-ar fi rău să provocăm un happening – doi scriitori români se aruncă în Sena... de pe podul Alexandre sau, mai degrabă, de pe podul Mirabeau, cântat cândva de Apollinaire... Unul se înecă și unul iese viu și nevătămat pe mal. Sau ambii se înecă. Sau ambii ies vii.

– Ei, și!?

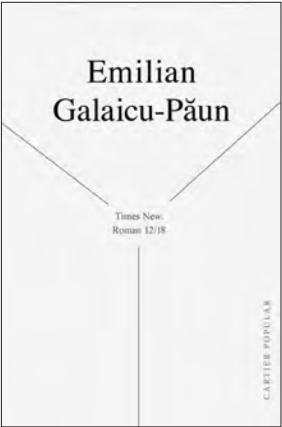

CARTIER | NOUȚĂȚI

VALERIU LOGHIN
CRONICI PE NISIP
(POEZIE)

„Chiar și praful aici e un P.S. al răvașului – recitești ulicioara unde iubita a locuit, dar nu te ajută nici planul detaliat al orașului, nici ochiul rece de pește, înșurubat în satelit.”

Valeriu LOGHIN

EMILIAN GALAICU-PĂUN
TIMES NEW. ROMAN 12/18
(PROZĂ)

„Cum îl văd, îl aud și-l citesc eu pe Emilian Galaicu-Păun? Ca pe un, prin menire, scriptor, scrib, copist monastic, cu inluminuri, dar și ca pe un akakievician și bacovian, căruia vremurile «i-au dat de scris», iar el scrie, nu se lasă covârșit de lipsa de motivație metafizică a lui Bartleby, deși sunt sigur că uneori îl încearcă și asta, altfel nu ne-ar propune Trilogia nimicului.”

O. NIMIGEAN

Foto de Nicolae RĂILEANU

CELĂLALT PANTOF

de MIHAELA PERCIUN

Nu-nu, să nu credeți că n-am ce face și vreau așa, de dorul lelei, să mărturisesc. Pe bune, asta vreau să fac. Vreau să mărturisesc. La modul cel mai serios, exact cum ar face-o creștinii profund credincioși în fața preotului. La drept vorbind, cei profund credincioși nici n-ar ajunge în situația mea, dar asta-i altă poveste.

Mărturisesc cu mâna pe inimă că am fost un hoț de buzunare. Am fost și m-am săturat să fiu. Nu mai pot să-mi fac veacul prin transportul public sau prin piețe. Există și printre noi specialiști de mare clasă. Vorbește cu tine, te privește cu ochi zâmbitori și, în același timp, îți bagă mâna în geantă și îți extrage banul din cel mai sofisticat portofel sau ți-l scoate cu totul, de la caz la caz. Păi, eu unul m-am plictisit să umblu prin transportul public în căutare de clienți cu portofele pline, pe care să-i aburesc cu seninătate.

Gândiți-vă bine: cine în ziua de azi se folosește de transportul public? Doar cei care nu-și permit un automobil personal. Ce poți să găsești în buzunarul sărăntocilor care merg la serviciu cu troleibuzul? Nimic. O zi – nimic! Două – nimic! Nevoia m-a impus și... greu, dar m-am decis să dau lovitura! Adică spărtura! Oricum, dintr-un apartament te pricopsești cu mai multe, nu-i așa?

Precaut de felul meu, îmi pregătisem și piața de desfacere: bătusem palma cu doi bătrânei care de câteva ori pe săptămână își scoteau resturile *luxului* sovietic în stradă. De vânzare. Chiar pe trotuar sau pe boschetele de pe margini... Mulți, foarte mulți fac la fel. Te apucă tristețea grea când îi vezi. Își înșiră cu grijă toate obiectele de care nu mai au nevoie sau de care nici nu s-au folosit vreodată... pe care le-au cumpărat de-a valma, când aveau bani și nu aveau pe ce-i da. Cumpărau ce se nimerea, doar să bage banii în te miri ce, căci se devalorizau galopant. Ulterior s-o realizeze, să-și întoarcă banii, parte din ei măcar. Calcule incorecte.

Timizi și plini de răbdare, își așteaptă cumpărătorul. Când, din întâmplare, un trecător își aruncă ochii peste marfa expusă, imediat vin cu explicațiile, iar vocea lor te roagă, te roagă și privirea lor se te încumeți și să cumperi măcar ceva. Tristețea reapare flagrantă pe fața lor când trecătorul *cointerestat* de marfă pleacă grăbit. Îl petrec cu ochii care parcă-ți cer milostivire, te imploră să cumperi măcar un flecușeț... măcar ceva. Uite ce expoziție de obiecte au scos: un set de pahare de cristal opacizat de timp, câteva cești desperecheate, frumos orânduite lângă

o pereche de încălțări pe care nu le-au purtat la timpul lor, pentru că erau doar de ieșit în lume... și care s-au demodat. Dar cine se mai uită azi la modă? Contează că sunt aproape noi. Poți găsi printre lucrușoare și șurubelnițe, burghie, cuie îndoite și dezdoite cu dibăcie, șuruburi și multe alte instrumente, unele deja ruginite. Că nu se știe... Cineva și mai sărac decât vânzătorul, la un moment dat, are nevoie tocmai de această șurubelniță... De ce să nu-i vândă unealta chiar dacă-i bună de aruncat?

Bătrâneii mei se țineau de condiție. Ne-am înțeles să le dau, pe lângă o marfă mai competitivă, și un comision simbolic, ca nici să-și piardă timpul în așteptarea cumpărătorului care întârzie să vină. Au acceptat propunerea cu multă speranță. Putea fi altfel, când zi de zi se întorceau acasă cu aceleași lucrușoare pe care, chipurile de vânzare, le scoteau la plimbare?

Din partea mea, trebuia, săptămână de săptămână, să le aduc marfă nouă. Mă prezentam la locul în care își desfășurau activitatea: două ziare pe care își înșirau toată sărăcia. Uneori, le furnizam un telefon Samsung, altădată, un LG sau de care se nimerea. Oglinzile retrovizoare erau cele mai întrebate, dacă reușeam să le șterpelesc de la vreo mașină... Bătrâneii nu aveau pretenții. În plus, nici poliția nu-i

lua la puricat, cum și-ar fi dorit păgubiții. Ce să iei de la niște bătrânei piperniciți?

Planuri mari îmi făcusem. Se mai cerea să dau cât mai multe spargerii. Treaba asta, cine a încercat-o și o cunoaște, cere multă răbdare. Mai cere studierea minuțioasă a locului, filarea atentă a victimei dar și a vecinilor. O cercetare prealabilă a capacităților celui ochit, că nu te bagi așa, unde se nimerește. Poți să dai de naiba sau, și mai rău – să dea naiba peste tine!

Am pus ochiul pe niște blocuri de apartamente. În ele aria de activitate este mai mare. De câteva zile mă tot învărt prin preajmă. Mă joc și cu picii din curtica lor strâmtă, intru în vorbă cu unii, îi descos... așa, ca să nu priceapă ce vreau de la ei: unde lucrează mama, unde-i tata... Cine-i acasă... cine-i urmărește de sus, de la etaj?

Altă năpastă! Se perindaseră prin zonă și niște pedofili. Vigilența vecinilor sporise brusc. Orice discuție cu vreun copil trezea suspiciuni rezonabile și riscai să intri în belea, de să nu te mai vezi... la libertate... Te înfundă, nu se uită! Pentru că le trezești bănueli justificate. Anume justificate! Că le justifică ei pe toate dacă trebuie și dacă le-ai picat în labă!... În favoarea lor, fiți pe pace! Ce altceva mai poate sta la baza formării reprezentanților conștienți ai societății contemporane? Ce altceva?

PROZĂ

Gata! M-am decis! Intru în casa scării cu încredere, ba chiar cu tupeu. O fac de parcă aş intra la mama acasă. Trec ușor pe la uși, ascult mușinând pe la fiecare gaură de cheie. O fac cu tupeu, de parcă ar fi ușa mea. O zi, două, trei. Mă salut cu vecinii și, când sunt întrebat cine-s, răspund cu franchețe că sunt un nou vecin, că am închiriat o garsonieră. Am avut și tupeul să le spun că sunt un nou locatar, că am cumpărat un apartament la ei în bloc. Crezut pe cuvânt. Sunt foarte jovial, în special cu bătrânele. Corect: le-am trezit curiozitatea. Fără să mă prea străduiesc, le voi obține și încrederea. Cu alți ochi te privește și te vede lumea când ești bine îmbrăcat, pieptănat, bărbierit. Eu așa sunt de felul meu, îmi place să-mi lucească pantofii de curățenie!

De câteva zile, mă rotesc în jurul ace-luiași obiect. Nimic suspect. Geamuri în-tunecate noapte de noapte. Decid să intru și descui fără dificultate cele două yale montate cu grijă la o distanță semnificativă una de alta. Un fel de prevenție... contra ruperii brutale a ușilor: cu o simplă rangă. Cine în ziua de azi mai practică asemenea metode învechite?

Întuneric-beznă de parcă mi-am spart ochii. Liniște nezdrcinată. Un aer viciat, chiar fetid îmi dă în nas. Semn bun. Apartamentul n-a fost aerisit de mult. Simt că mă asfixiez de-mi vine să deschid măcar un geam, să intre și puțină lumina de la felinarul din stradă, dar nu. Întunericul mă liniștește, sunt sigur că nimeni nu va da peste mine. Am timp să cotrobăiesc în voie. Mă trec gânduri negre: ce fac dacă tocmai acum, în ceasul din urmă, se întoarce stăpânul acasă? Mulți sunt plecați de luni bune peste hotare, după bani lungi. Lumea e liberă, călătorește, migrează.

Oricât de bine ai monitoriza apartamentele înainte de spargere, niciodată nu poți anticipa toate riscurile la care te expui la ieșire. Întâmplător dă cineva peste tine, te vede cu plinul... te fixează vreo cameră de luat vederi montată unde nici nu bănuiești. În ultimul timp, au răsărit ca ciupercile după o ploaie caldă, pe la toate colțurile. Riscul e mare, dar cine nu riscă... vorba ceea... cu șampania. Și merită.

Scot lanterna de buzunar. Încep să cercetez metodic. Sunt obișnuit cu anturajul. Lumina punctiformă, practic, nu mă ajută. Îmi luminez pe unde calc, nu care cumva să dau peste vreun scaun pus special în calea mea, să nu cadă vreun obiect atins accidental. Să se alerteze vecinii? Unii din prea mare vigilență, auzind mișcările suspecte, pot anunța poliția.

Am nițică experiență. Cunoscute locurile secrete în care lumea de la bloc preferă să-și ascundă banii. Dulapul cu rufe este unul dintre ele. Alt loc ar fi salteaua. Da-da, salteaua, pentru că unii au marea plăcere să doarmă pe comoara agonisită o viața întreagă. Fiecare cu nebunia lui. Nici nu știi ce mai poate inventa o minte avidă. Doar o minte avidă se teme de hoți și își ascunde cu minuțiozitate agoniseala. Cine nu-i avid o lasă la vedere, și poți trece pe lângă ea de o mie de ori fără s-o observi. Cutiute nearătoase cu bijuterii de lux sau cu bani gheață. Pui mâna pe ei și, fără vreo remușcare, mergi spre ieșire, ce alta să mai cauți acolo?

În acest apartament totul este parcă mai altfel. Bănuiesc că altcineva mai perspicațe mi-a luat-o înainte. Altă explicație n-am. Merg la primul dulap. Nu pare ră-

EDITURA ARC | NOI APARIȚII

ALEXANDRU POPESCU
ECOGRAFIE

„Într-un spațiu izolat, transformat în enclavă separatistă, se produc drame ce colcăie de-a lungul mai multor generații, o moștenire identitară reprimată și resimțită ca o teroare a istoriei – acesta este fundalul pe care se desfășoară acțiunea din noul roman al lui Al. Popescu.”

EDITURA

ION ȚURCANU
IZVODUL PĂTIMIRILOR

„Romanul-document «Izvodul pătimirilor» este o lucrare originală, scrisă de eminentul istoric Ion Țurcanu. Volumul este consacrat unei perioade negre din istoria românilor basarabeni, și anume foametei organizate în RSSM de regimul stalinist.”

EDITURA

vășit, dar nu găsesc nimic pe sub teancul de lenjerie de pat, răscolesc pe sub alte teancuri de haine cu miros vetust. Le răvășesc bine. Mă asfixiez de naftalina îmbăcsită în ele. Fac un pas spre celălalt dulap. Senzația că cineva mă urmărește, ba chiar mă privește țință nu mă părăsește. O simt cu tot corpul. Un fior mă trece din creștet până în tălpi. Parcă-s de gheață. Doar pentru o clipă. Mă strâng din toate baierile, care pe moment se desfăcuseră, încerc să avansez fără să întorc capul. Halucinațiile sunt de prisos în astfel de cazuri. Trebuie să mă concentrez la ce am de făcut, nu la vreo poză ochioasă, de pe vreun raft sau de pe perete. Mă poate intimida o poză? Nu întorc capul, avansez. Senzația nu mă lasă. Fiorii mă mai trec, dar lupt cu ei și pare că i-am și învins. În celălalt dulap – un raft plin cu veselă. Nici nu încerc să caut. Riscant. Cristalul emite sunete nalte... mă poate trăda. Pe un alt raft, câteva cărți. Nu mă încumet să răsfoiesc carte cu carte. Fac un pas înapoi și mă îndrept spre cealaltă cameră, care pare să fie dormitorul. La sigur, vreo saltea crapă de bancnote devalorizate burdușite în ea. Îmi vine să râd de fraza care-mi trece prin minte. Nu mă aștept la telefoane sau tablete. Nici nu le caut. Dar ceva-ceva tot trebuie să găsesc! Trebuie să mă aleg și eu cu vreun gheșeft din toată treaba asta! Îmi luminez pentru câteva secunde ușa întredeschisă spre dormitor. Bag lanterna în buzunar

să am mâinile libere. Prin cap mă trece o nebulie: dacă de după ușă apare stăpâna cu vreun cuțit? Pășesc. Întind mână, împing ușa, vreau s-o deschid mai tare. Ea scârțâie înfiorător și lung. Înărmuresc în loc. Aștept vreo reacție a vecinilor la acest croncănit. Liniște și pace. Mă strezor prin crăpătura deja existentă. Dacă va fi nevoie să scot ceva voluminos de acolo, cum mă descurc? Ce fac? Gândurile perspectivei nu mă lasă...

Mai întâi să intru. Trec cu bine pragul. Mai fac un pas în beznă și mă împiedic de ceva rigid. Bombeul pantofului s-a prins în ceva ce nu mă lasă să fac al doilea pas. O capcană? Sunt într-un dezechilibru. Numai să nu mă prăbușesc. Forțez. Piciorul se afundă și mai adânc. Trag piciorul. Se aude un trosnet sec. Ceva s-a spart și altceva s-a rostogolit? Simt că-s gata să fac pe mine. Instinctiv, ridic piciorul să-mi recapăt echilibrul. Îl trag înapoi și nu-mi reușește, pantoful rămâne înfipt. O capcană, la sigur. Parcă-i încleiat de pardoseală. Îl trag. Nu vrea. Mă sprijin de perete, fericit că mi-am recăpătat echilibrul, că nu m-am prăbușit peste naiba știe ce.

Luminez și... simt cum mă lasă toate puterile și vrerile. Simt cum îmi pierd cunoștința. Pentru o clipă, pentru mai multe. Pantoful mi-i fixat ca în clește. Nimerisem între clavicula și omoplatul unui schelet... vreau să-mi scot piciorul

și aud cum craniul se desprinde și se rostogolește în voia lui. Ce sunet sinistru!

Eu, cel trecut prin multe, eu, cel care a văzut de toate... Să am marele noroc să dau peste un schelet... adică peste niște moaște? Prea erau uscate.

Despre asta am aflat mai târziu. Iar atunci am rupt-o de fugă, fără să-mi dau seama cum, fără să țin cont de liniștea sau suspiciunea vecinilor. Și ceea ce era foarte important – fără pantof. Eu, om matur, m-am speriat de un cadavru și am abandonat locul faptei, furnizând anchetatorilor probele cele mai concludente. Risc să fiu prins, am lăsat atâtea urme... De parcă nu mai văzusem cadavre! Să-mi pierd cumpătul și să fug ca un începător!?

Nici acum nu mă pot liniști de câtă spaimă am tras. Frica îmi congelase creierul. O frică nebună de parcă toate cadavrele s-ar fi ridicat să mă sugrume. Prostii!

Nu țin minte cum am ajuns acasă. Cu greu m-am dezmeticit. Câteva zile am tot stat cu ochii în televizor – mă interesau știrile, comentariile cazului, pentru că ușa rămăsese vraiște! Și pantoful meu, desigur. Probabil și lanterna, că n-am mai văzut-o după aceea.

Uite ce face frica din om!

Neapărat trebuie să mă mărturisesc la biserică, în fața unui preot. Poate măcar atunci voi scăpa de coșmarurile ce mă chinuie noapte de noapte, căci repetat vizez cum poliția îmi bate la ușa și îmi cere celălalt pantof.

PREMIUL NAȚIONAL „IACOB NEGRUZZI” PENTRU „REVISTA LITERARĂ”

Afișul Zilelor Revistei „Convorbiri literare”

Diploma acordată de „Convorbiri literare” publicației noastre

În cadrul ediției cu numărul 28 a Zilelor Revistei „Convorbiri Literare”, care s-a desfășurat în perioada 18-20 aprilie la Iași, au fost acordate mai multe premii. Publicația noastră s-a învrednicit de Premiul Național „Iacob Negruzzi” pentru cea mai bună revistă literară.

Ediția de anul acesta a debutat pe 18 aprilie cu dezbaterea „Un filolog printre convorbiriști – Ioan Bogdan (25 iunie 1964–1 iunie 1919), director al revistei *Convorbiri Literare* (1901-1906)”. Pe 19 aprilie s-a desfășurat simpozionul „Actualitatea spiritului critic junimist”. Tot atunci au fost prezentate și noutățile editoriale ale Editurii Știința din Chișinău. După aceasta, au urmat lansările de carte: *Literatura de călătorie în „Convorbiri literare”*, ediție și cuvânt-înainte de Marius Chelaru; *Doamne din istoria „Convorbirilor Literare”*. *Literatură. Drepturi. Reforme*, antologie realizată de Aurora Ciucă; *Scrieri de Lascăr Luția*, ediție îngrijită de Liviu Papuc.

La ediția din acest an, alături de scriitorii ieșeni, au fost prezenți scriitorii Lucian Alexiu, Angela Baci, Val Butnaru (Republica Moldova), Teo Chiriac (Republica Moldova), Mihai Cimpoi (Republica Moldova), Nicolae Corlat, Mariana Dan (Serbia), Ioana Diaconescu, Gellu Dorian, Radu Florescu, Constantin Gherasim, Mircea Martin, Marcel Miron, Vasile Spiridon, Vasile Tudor, Andrei Țurcanu (Republica Moldova) și George Vulturescu.

Celelalte premii acordate de revista „Convorbiri literare” au fost:

Premiul „NICOLAE MANOLESCU” pentru excelență în critica tânără:
Alexandra OLTEANU

Premiul pentru Debut: Constantin GHERASIM
Premiul „I.E. TOROUȚIU” pentru valorificarea moștenirii literare: Aurora CIUCĂ
Premiul „AL. TZIGARA-SAMURCAȘ” pentru cultivarea literaturii și culturii române în Serbia: Mariana DAN

Premiul pentru Poezie: Nicolae CORLAT
Premiul pentru Eseu: Anastasia DUMITRU
Premiul pentru Teatru: Aurel ANDREI
Premiul pentru Traduceri: Cătălina FRÂNCU
Premiul pentru Critică: Simona MODREANU
Premiul de Excelență: Eugen MUNTEANU
Premiul Opera omnia: Cristian LIVESCU
Premiul Național pentru Critică „TITU MAIORESCU”: Mircea MARTIN

FIRUL CU PLUMB

TEODOR NENCEV (1913-1944)

ÎN STEPĂ

Plouă mărunț. Plouă ca prin sită
Peste stepa toată în toamna despletită.
Tușește vântul în grădină, sec.
Hei, birjar, oprește! Vreau să plec.

Cad frunzele. Trec orele încet.
Sunt poate cel mai nefericit poet.
Printre stihuri și poeme m-am pierdut,
Hei, birjar, îngăduie un minut!

M-am cules. N-am uitat nimic?
Oh, casa mea parcă e un dric.
Azi, hohotind, prin stepă am să trec.
Hei, birjar, dă-i drumul... Vreau să plec...

ALBUM ARC

**IPOSTAZE. ORAȘUL CHIȘINĂU
ÎN CREAȚIA ARTIȘTILOR PLASTICI
HYPOSTASES. CHIȘINĂU
IN THE CREATION OF THE
VISUAL ARTISTS**
(EDIȚIE BILINGVĂ)
COORDONATORI: NATALIA PROCOP
ȘI ELENA MUSTEAȚĂ

„Albumul de față cuprinde o amplă galerie de opere artistice ale pictorilor moldoveni de la sf. sec. XIX până astăzi, care au surprins aspectele urbei. Aici sunt reproduse cele mai valoroase lucrări aflate în colecții de prestigiu publice sau private (Muzeul Național de Artă al Moldovei, Uniunea Artiștilor Plastici din R.M., Colegiul de Arte Plastice „Alexandru Plămădeală” etc.). Diversitatea viziunilor și puternicele sensibilități individuale ale pictorilor creează imaginea unui Chișinău pitoresc și polisemantic. Albumul oferă și o lecție de istorie, restituindu-ne un oraș așa cum îl cunoaștem și, totodată, așa cum nu l-am mai văzut nicicând până acum, dar mereu recognoscibil în orice ipostază.”

EDITURA

Foto de Nadejda ROȘCOVANU

MAESTRI ȘI UCENICI

Anchetă realizată
de EMILIAN GALAICU-PĂUN

LORINA BĂLTEANU: „TIMPURILE ERAU DURE, ȘI CHIAR DACĂ ERAI METEOR, TREBUIA SĂ ALEGI CERUL ÎN CARE SĂ TE STINGI ȘI SĂ CAZI”

Em. GALAICU-PĂUN: *Se știe – iar istoria literaturii a transformat întâmplarea într-un soi de mit – că, la capătul unei întâlniri providențiale cu idolul său, poetul Stéphane Mallarmé, tânărul Paul Valéry a avut un fel de „șoc existențial”, care avea să-i schimbe destinul: n-a mai publicat poezie vreme de aproape două decenii, iar atunci când a făcut-o, în 1917, dând la tipar „la Jeune Parque” (într-un „fabulos” tiraj de... 40 de exemplare), devenea el însuși un maestru. Ați trăit și Dvs. o astfel de întâmplare? Cine a fost „Mallarmé”-ul Dvs.? Vă rog s-o istorisiți.*

Lorina BĂLTEANU: Aici ar trebui să spun ceva despre frate-miu. Cel frumos, cel stăruitor, cel eminent. Pe lângă toate, mai scria și poezii. Cu peniță și cerneală, într-un caiet de matematică în pătrățele. Scria caligrafic, rând cu rând. Căutarea de rime îl făcea să transpire și picăturile de sudoare cădeau pe caiet lățind cuvintele de pe foaie.

Citeam pe ascuns caietul lui cu poezii și încercam să pescuiesc cuvintele din cerneală cu un sentiment straniu, de parcă erau scrise de mine. Doar că greșit. Până la urmă, le-am transcris, mai bine zis, le-am scris din nou în alt caiet, tot în pătrățele, cu scrisul meu necaligrafic și, dintr-un cunoscut sentiment de concurență fraternă, m-am lăudat la toată lumea, că astfel poeziile lui sunt mai frumoase.

S-a supărat rău frate-miu. Mi-a tras și vreo doi bobârnaci după cap. Ca să se răzbune, m-a mai poreclit „poiată”. Așa și am rămas pentru ai mei până azi – „poiată”, nu poet.

Apoi a fost Ziua Poeziei de pe Aleea Clasicilor în primul și singurul meu an de la Filologia Universității de Stat din Chișinău. Tocmai în acea zi colegele mele de cameră plănuiseră să dea pereții cu var, deși știau că e un eveniment literar important, inclusiv pentru ele, studente la Litere. Nu le-am putut convinge să lăsăm curățenia pentru altă dată, de aceea am șters-o din cămin cu noaptea în cap. Am ajuns la bustul lui Eminescu aproape în fugă, de frică să nu fiu prinsă și înțoarsă înapoi, când doar câțiva măturători strângeau în saci frunze îngălbenite de toamnă, căzute pe jos.

A fost o zi magică. Cu multă lume, cu scriitori, pe care îi citisem mai mult cu lanterna sub plapumă, să nu mă certe mama că-mi pierd timpul cu fleacuri. Pentru prima dată l-am văzut pe Grigore Vieru, înconjurat de mame cu copii, pe Nicolae Dabija, care semăna leit cu un băiat din satul nostru, pe Gheorghe Vodă, care, cu basca lui purtată pe-o parte, aducea mai mult a pictor, decât a scriitor. Iar Aureliu Busuioc, ca un zeu coborât de pe pedestal, se uita nedumerit în jur – ce caută el printre oameni? De Leonida Lari nu am îndrăznit să mă apropiu. Avea nimb deasupra capului și-și citea poeziile la microfon, ca pe niște rugăciuni.

M-am întors atât de fericită la cămin, încât nu a mai contat faptul că fetele din cameră m-au numit nesimțită și leneșă, că mi-au împrăștiat pe jos cărțile aduse de la Ziua Poeziei. Nu a contat nici atunci când aceleași colege

au votat unanim exmatricularea mea de la facultate, excluderea din comsomol și chiar din cămin. Nici nu m-am supărat. Nu mai era locul meu acolo.

Gheorghe Vodă a fost cel care m-a cules de pe pragul Uniunii Scriitorilor, când nu știam încotro s-o apuc. Băl-băită de emoții și de frig, i-am spus că sunt și eu poet. A zâmbit șmecher pe sub mustață și m-a invitat în cabinetul său de la etajul trei. Mi-a turnat într-o cană de tinichea ceai fierbinte să mă încălzesc și, cât am ronțăit covrigeii de pe masă, a citit tot caietul meu cu poezii. M-a lăudat. Mi-a spus că am făcut bine să vin la Uniunea Scriitorilor. Iar de Universitate să nu-mi pară rău – pot să încerc la Institutul de Literatură „M. Gorki” de la Moscova. Fiindcă mai rămânea doar o săptămână până la închiderea concursului de creație, i-a rugat pe cei de la revista „Codru” să-mi facă urgent o traducere *ad litteram* a unor poezii și, a doua zi, tot el a trimis textele cu poșta rapidă la Moscova. Nu am să știu niciodată prin ce minune, din cele o mie de manuscrise în concurs, Aleksandr Mihailov l-a ales pe al meu. Redactor-șef la revista „Literaturnaia Ucioba”, profesor și critic literar cu renume, el a fost primul meu dascăl, care m-a învățat mai întâi să citesc, și abia după aceea să scriu.

Munți de cărți s-au prăbușit brusc peste mine și aproape m-au strivit sub greutatea lor. Ca pe o vrabie mică și proastă. Muțisem. Nu mai voiam să fiu scriitor. Nu știam cum. Lunecam pe albul imaculat al hârtiei de scris ca un schior fără schiuri. Toate cărțile bune erau deja scrise și nu-mi mai vedeam rostul pe lumea asta. M-am deprins cu greu să aleg, din teancul de cărți, pe cea de care am nevoie. Și să o închid fără regrete pe cea care nu-mi dădea nimic. De fapt, asta a și însemnat pentru mine școala. Abia după ce *Vulpea* mea a fost publicată în câteva limbi, m-am repatriat în țara poeziei.

În timp ce L.I. Brejnev molfăia mulțumit cuvintele la televizor, mulți colegi de-ai mei s-au aruncat din disperare în golul de dincolo de ferestre, alții s-au înecat în sticla cu votcă și nu au mai ajuns niciodată la mal. Lumea noastră literară în care existam atunci era clar împărțită în două: cei care cântau la trompetă imnuri glorioase, și ceilalți – niște butoaie pline cu praf de pușcă, strânse în cercuri de fier, care încifrau în texte tristețea, revolta, disperarea și speranța pentru alte vremuri, mai bune. Timpurile erau dure, și chiar dacă erai meteor, trebuia să alegi cerul în care să te stingi și să cazi.

Handicapul de a face parte dintr-o minoritate națională, acolo, la Moscova, l-am transformat într-un atu. Cele două prietene ale mele, Katrin Viali din Tallinn și Lelde Strumbe din Riga, care erau mai în vârstă ca mine, aș putea spune că au fost ghidul meu politic. Ele, crescute în familii de intelectuali contestatari, mi-au transmis mie – fată de țărani, dintr-o fundătură de țară fără prea multe biruințe asupra mersului pe jos al istoriei – alte valori, altă experiență de a rezista tentațiilor. Cred că în această perioadă m-am și format, mi-am creat o atitudine față de tot ce se întâmplă, iar scrisul a devenit singura soluție de existență.

Da, la Moscova mai era și *Drujba*, magazinul de carte străină, unde veneau toți moldovenii să cumpere cărți românești. Luau totul laolaltă, cu brațul, fără alegere sau din necesitate. Sunt sigură, multe dintre ele nu au mai fost citite vreodată. Era mai curând un act de prezență a noastră în altă realitate. Un fel de declarație tacită că suntem altfel, că nu facem corp comun cu tot ce se întâmpla în jur, că avem unde ne întoarce. Și asta în perioada în care în România băntuia același comunism feroce. Era totul amestecat, ca într-un ceaun pe plită. Prin '83, am fost delegată la un festival din România socialistă, nu doar fiindcă eram studentă eminentă, ci și fiindcă nimeni dintre scriitorii ruși nu prea era interesat să meargă acolo. Peste tot am fost însoțită de o traducătoare din rusă în română, care sigur avea mai multe funcții. În schimbul unei cutii de cafea, am reușit să mă dezbaier de ea, ca să mă văd cu Mircea Dinescu.

Nici acasă peisajul literar nu era prea diferit. Și aici te orbeau goarneau strălucitoare la soare. În una din practicile mele de studii la Editura Literatura Artistică, am locuit o vară întreagă la pensionatul ziariștilor de la Vadul lui Vodă. În tot complexul, locuiam doar eu și Grigore Vieru. Mai era și un paznic la poartă. Grigore Vieru ieșea din căsuța lui de lemn doar când veneau pe la el Doina cu Ion Aldea-Teodorovici, să-i aducă ceva de mâncare. Din respect, lua brânza de oaie cu mâna. Apoi l-am cunoscut pe Vasile Vasilache, devenind prieteni. Partidele noastre de șah erau interminabile, fiindcă între două mișcări de pe tablă, Vasilache vorbea. Despre toate. Despre copilărie și România, despre scris și Rusia, despre colegii lui scriitori încurcați cu puterea etc., etc. Nicolae Esinencu mi-a dat permisiunea să fiu teribilistă. Ca și el. Iar Aureliu Busuioc, dreptul la replică.

Em. G.-P.: *Acum, că sunteți unul dintre cei mai apreciați scriitori români contemporani, rogu-Vă să-mi spuneți dacă ați avut șansa să Vă caute un tânăr autor pentru a „face ucenicie” la Dvs., iar dacă (încă) nu – totul e înainte! –, pe cine dintre autori ați fi vrut să-l vedeți pe post de „tânărul Paul Valéry”?*

L.B.: De fapt, nu ți-am răspuns nici la prima întrebare exact. Chiar dacă am cunoscut mulți scriitori celebri, cu unii dintre ei am legat prietenii, nu pot spune că scrisul meu a fost influențat de cineva anume. Am citit doar cărțile în care m-am regăsit pe mine, le-am pus sub tigiaie pe cele care aveau doar coperti bune de ceva și am umblat cu ochii și mintea printre oameni, deoarece viața mi-a părut întotdeauna mai interesantă. Am încurajat mulți tineri, poate nu neapărat să scrie cărți, dar cu certitudine i-am mânat să înfrunte oceanul cunoașterii.

De ce am scris eu romanul meu? Într-un moment m-am împiedicat de mine însămi. Căzusem, obosită de atâtea câte le fac. M-am oprit să mă uit înapoi. Și a trebuit să învăț din nou să nu-mi fie frică de albul imaculat al hârtiei.

DIVANUL ÎNȚELEPTULUI

DUMITRU MOLDOVANU – „ECONOMIA IMAGINAȚIEI CREATIVE” SAU PROCESUL ECONOMIC LA NIVELUL CONȘTIINȚEI ȘI CUANTELOR (IV)

de VLADIMIR BEȘLEAGĂ

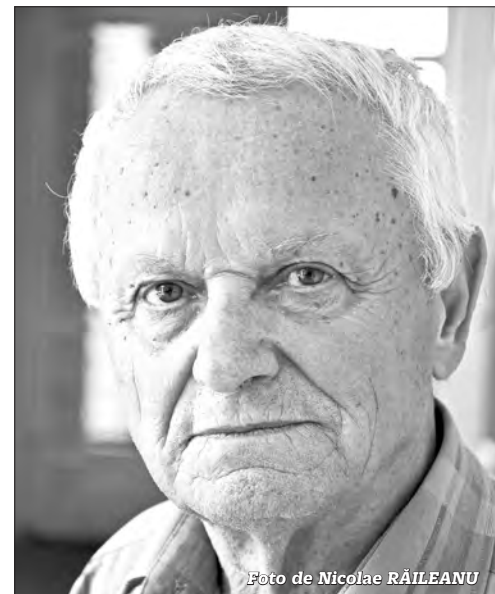

Foto de Nicolae RĂILEANU

09.10-10.10.2018

În continuare:

„Imaginația creativă poate fi:

- a) inconștientă, spontană (involuntară);
- b) voluntară.

Imaginația creativă inconștientă se manifestă sub forma viselor (în timpul somnului), halucinațiilor, dar și al visărilor cu ochii deschiși. Visările apar mai ales în momentul când așteptăm desfășurarea unor evenimente așa cum ni le-am dori sau așa cum credem că adesea s-ar putea întâmpla în realitate...”

Trecem peste referința la aspectul pur economic și citim în continuare ceea ce privește imaginația creativă:

„Prima condiție ca imaginația creativă să dea roade, să fie eficientă, este ca «tablo-ul-imagine» creat de gândul omului să fie vizualizat de «ochii interni» ai individului («cu credință și așteptări pozitive»), o perioadă de timp mai îndelungată. Altfel spus, se materializează doar gândurile – imaginii dominante, nu și cele întâmplătoare, în realizarea cărora individul nu crede”...

Aici apare evident factorul *credință*, care ține de *mistică*. Iar mistică nu este altceva decât calea spre Divinitate. Autorul zice așa (după Napoleon Hill (1883-1970): „...prin intermediul imaginației creative conștiința limitată a omului începe să comunice direct cu Inteligența Infinitului...” Și tot prin această facultate „... individul poate «veni în contact» sau comunica cu zonele subconștientului altor oameni” (pag. 66). Mai reproducem un fragment din carte, care apare ca o adevărată apoteoză a demonstrării autorului: „...datorită unui schimb instantaneu de informații între toate celulele elementare din Univers, dorințele și imaginile din capul omului devin imediat cunoscute în întreg Universul. Și nu doar pur și simplu cunoscute, ci, asemeni unui magnet invizibil, atrag spre punctul de unde a pornit dorința, energiile de aceeași frecvență” (pag. 67).

„...Particulele subatomice au un caracter dual, adică există în același timp, atât sub formă de punct solid, cât și sub formă de undă de energie.

În calitatea lor de corpuri solide, aceste particule au o poziție în spațiu bine determinată. Totodată însă, sub forma sa de undă, aceeași particulă există într-un spațiu neidentificabil, adică, teoretic, în orice colțisor al Universului” (pag. 73).

(Co – lo – sal!)

...noi stăm acasă (corpul), dar în același timp, tot ce gândim și simțim prin unde, se răspândește momentan în orice colț al Universului (pag. 74).

„...neurofizicianul american de proveniență austriacă Karl H. Pribram (1919) ajunge la concluzia că nu doar Universul, dar și creierul uman este organizat conform principiului hologramei, adică fiecare celulă a creierului conține toată informația despre creier în întregime” (pag. 73).

Trec peste alte uluitoare descoperiri făcute de savanți în ultimele două secole, lucruri pe care le citesc cu imens interes în cartea fratelui Dumitru și, mai aducând două din ele, anume: „Universul pare a fi o hologramă” și „toate bibliotecile lumii se află depozitate și în creierul omului”. Mă opresc pentru a prezenta gândurile și reflecțiile mele proprii, ce m-au încercat și mă preocupă pe mine însumi pe parcursul vieții, dar în special inspirate de lectura cărții fratelui și neuitatului Dumitru Moldovanu.

Așadar, despre Informația ce ne parvine din Univers și calitățile ei, cât și despre bibliotecile lumii aflate în fiecare om. La ultima teză, am ajuns și eu pe parcursul ultimilor ani. Îmi ziceam așa: dacă eu citesc o carte, care carte îmi oferă idei și emoții, altele decât ale mele, dar, ca să vezi, ele, acele idei și emoții mă afectează mai mult sau mai puțin, mai intens sau mai liniștit, asta, judecând logic, te duce la concluzia că acea carte nu a făcut altceva în timpul lecturii decât să le trezească pe ale mele, cele adormite.

Or, o spunea încă divinusul Platon că toate în viața omului nu sunt decât amintiri a ceea ce am uitat atât de temeinic!

Așadar, îmi formulam eu revelația (căci acel adevăr mi se revelase spontan, neașteptat!) toate cărțile lumii există, în mod virtual, în conștiința mea adormită!

Acum despre informația pe care mi-o furnizează Universul – rectific/completez, și cea pe care o emit eu, la rândul meu Universului, pentru că eu, Individul, eu, omul, sunt parte integrantă a Universului și întreg Universul se reflectă în mine, Omul.

Dacă e așa (și Dumitru, la început, se arată uluit de acest adevăr, dar imediat aderă la el), atunci tot ce se produce/de-rulează/vibrează/se declanșează/se stinge în mine, totul se produce și în Universul meu! Și viceversa: ceea ce se întâmplă în Universul mare se reflectă și în mine!

Bun.

Dar din cele citite în această miraculoasă carte, care e un luminos corolar al existenței pământești a lui Dumitru, aflăm că, în același mod, omul individual vine în context, la nivelul particulelor subatomice, și cu inconștientul tuturor oamenilor – de pe această planetă!

Aici este deja o altă făină de gâscă!

Una, în opinia mea, este faptul că eu comunic cu Universul, așa-zis neînsuflețit, și alta e când mă conectez la inconștientul colectiv uman, care e din aceeași stofă cu mine.

Ce rezultă de aici?

EVENIMENT LITERAR

ROMANUL „LEGATĂ CU FUNIA DE PĂMÂNT”
AL SCRIITOAREI LORINA BĂLTEANU,
ORIGINARĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA,
A FOST EDITAT LA PARIS ÎN TRADUCEREA
LUI MARILY LE NIR.

Lorina Bălțeanu (n. 1960, Peciște, Rezina) este poetă și romancieră, licențiată a Institutului de Literatură „M. Gorki” din Moscova și a Universității din Dijon. A fost redactor la revistele „Orizontul” și „Sud-Est cultural”. Între 1992 și 1998, directoare a Fundației Soros Moldova, iar din 1998, directoare a Trustului de Presă „Medialog”. În anul 2000 se stabilește la Paris, unde se lansează în design de interior și își creează propria marcă de bijuterii.

Volume publicate: *Obstacolul sticlei* (Chișinău, 1984), trad. în rusă: *Pregrada stekla* (Moscova, 1985), *Cioburi* (Chișinău, 1990), *Poeme de sticlă* (Chișinău, 1997) și romanul *Legată cu funia de pământ* (Cartier, 2023), acum apărut și în franceză cu titlul *Cette corde qui m'attache à la terre*, Éditions des Syrtes, 2024.

LORINA BĂLTEANU
**CETTE CORDE QUI
M'ATTACHE À LA TERRE**
TRADUCERE ÎN FRANCEZĂ
DE MARILY LE NIR
ÉDITIONS DES SYRTES

În opinia mea, orice faptă a mea, orice gând al meu, orice pornire a mea își află ecou în ființele profunde ale celorlalți oameni, și dimpotrivă tot ceea ce făptuiesc ceilalți semenii ai mei are ecou în inconștientul meu.

Uite aici e de reflectat, de meditat, de discutat!

Ce sunt eu, ca ființă autonomă, și ce sunt eu cel conectat la cele miliarde de ființe umane care populează Terra?

Cum îmi pot eu manifesta ființa, prezența, în fine, Voința mea de entitate singulară/autonomă în Contextul aflării mele sub *pressing*-ul inconștientului acelor miliarde de indivizi în care sunt *volens nolens* inclus/închis/conectat/înscriș?

Aici îmi vine în memorie Pierre Teilhard de Chardin cu a sa carte *Fenomenul uman*, din care am aflat despre existența noosferei, adică a celui înveliș al planetei pe care îl produce gândirea umană în totalitatea ei.

Noosfera!

Ajuns aici, văd deschizându-se în fața vederii mele interioare o sumedenie de piste pe care aş putea înainta în reflecțiile/speculațiile, ca să nu zic – Doamne Ferește! – divagațiile mele.

Anume, mă încercă îndoiala: realmente, eu sunt eu? dacă eu mai aparțin mie? sau dacă nu cumva fiind angrenat în uriașul mecanism al Universului, dar și al inconștientului acelor miliarde de ființe asemeni mie, mai posed ceva propriu, personal, original?

Dar și mai grav ar fi să mă întreb: dar ce e Binele Lumii? dar ce e Răul Lumii? dar ce e Lumina Lumii? ce e Întunericul Lumii?

Eu doresc asta: Binele, Lumina, iar Lumea (Universul, inconștientul colectiv) îmi oferă/împune, îmi bagă Răul și Întunericul! Cum să mă apăr?

Și, iată, gândul mă duce la singura cale de salvare, pe care a găsit-o pe parcursul existenței sale Omul!

Credința!

Credința că există Binele și Lumina, pe care a numit-o Dumnezeu.

Iar cum Lumea e Rea și Întunecată ființele cele mai drepte și mai curate au fost sfinții, sihaștrii...

Dar cum au reușit ei să se apere de Răul și Întunericul Lumii?

Retrăgându-se din acea Lume, apărându-și sufletul și Ființa, devenind Buni și Luminoși ca însuși Dumnezeu, după care întorcându-și toată Bunătatea și Lumina asupra acelor năpăstuiți și întunecați...

CARTEA DE ISTORIE

INTEGRAREA EUROPEANĂ A REPUBLICII MOLDOVA ȘI DILEMA IDENTITARĂ

de NICOLAE ENCIU

Potrivit unei accepțiuni comune, identitatea națională desemnează conștiința apartenenței la un grup specific, la o națiune, fiind cea mai rezistentă dintre toate identitățile colective existente. Identitatea națională este cea care legitimează ori influențează obiectivele, politicile implementate ori practicile administrative care guvernează viața de zi cu zi a fiecărui cetățean, inclusiv: teritoriul, ideea de patrie, memoria istorică, miturile, simbolurile și tradițiile etc.

În mod tradițional, viziunea care definește națiunea în termeni de criterii subiective este asociată cu ideea de națiune civică, iar cea care explică națiunea sub unghiul de vedere al criteriilor obiective – cu națiunea etnoculturală. În prezent, mai ales în știința politologică și sociologică occidentală, există opinii conform cărora națiunea civică este superioară națiunii etnoculturale, deoarece prima include toți cetățenii fără deosebire de limbă sau origine etnică, în timp ce a doua, doar pe cei de aceeași limbă, etnicitate, de aceleași tradiții. Adversarii respectivei opinii, la rândul lor, invocă mai multe argumente care demonstrează că fiecare națiune conține atât elemente civice, cât și etnoculturale ce nu se exclud reciproc¹.

În cadrul Uniunii Europene, încă din anii '60 ai secolului al XX-lea, au fost inițiate ample dezbateri cu privire la identitățile naționale în condițiile integrării europene, unii autori predicând inclusiv „declinul națiunilor” și necesitatea trecerii de la statul național tradițional la „statul continental”. Așa cum afirma un autor englez, John Davy, „statele naționale ale Europei par, poate, entități imuabile, dar tehnologia transatlantică este o forță aproape irezistibilă. Ceva va trebui să cedeze. Statele naționale tradiționale ale Europei devin prea mici pentru a-și susține o politică economică independentă”².

Mai multe indicii arată că integrarea europeană postbelică nu s-a rezumat doar la un proces politic și birocratic la nivel înalt, ci a însemnat totodată o integrare reală și efectivă a populațiilor țărilor implicate în acest proces, contribuind prin aceasta la constituirea unei identități comune, de rând cu identitățile naționale.

Indiscutabil, Uniunea Europeană actuală este mult mai mult decât o simplă piață comună care oferă statelor membre avantajele care decurg dintr-o zonă internă de schimb largită și unificată. Încă de la începuturile unificării europene postbelice a fost clar că scopurile părinților fondatori erau mult mai ambițioase. Jean Monnet declara, bunăoară, că „noi nu formăm coa-

liții teritoriale, ci o uniune între popoare”, acest proiect presupunând, ca singură soluție pe termen lung care să garanteze o Europă pașnică și prosperă, transferul unei părți tot mai mari din suveranitatea națională către o uniune politică largită.

Din nefericire, anexarea, trunchierea, transformarea Basarabiei într-o „Republică Sovietică Socialistă Moldovenească” și menținerea forțată a acesteia în componența URSS timp de o bună jumătate de secol au privat mediile intelectuale din acest teritoriu de participarea la dezbaterile privind starea și perspectivele identităților naționale în contextul integrării europene, problematica respectivă nefiind nici măcar formulată în literatura de specialitate.

Din acest punct de vedere, lucrarea *Construcție și deconstrucție identitară în R.S.S. Moldovenească: 1940-1941, 1944-1989*, apărută la sfârșitul anului 2023 la Editura Cetatea de Scaun din Târgoviște și semnată de dr. hab. Elena NEGRU și dr. Gheorghe NEGRU, cunoscuți cercetători de la Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova, constituie o contribuție fundamentală la elaborarea și prezentarea, în premieră istoriografică, a unei imagini complexe și cvasiexhaustive a evoluției proiectului de construcție identitară în RSSM, din perspectiva politicii sovietice față de naționalitățile ne-ruse, axată pe crearea unei identități etnice, lingvistice și culturale „moldovenești”, în opoziție cu tot ce era românesc. Dovadă a originalității și actualității investigației celor doi autori este și faptul că lucrarea s-a bucurat, chiar din zilele lansării, de elogioase aprecieri ale istoricilor de pe ambele maluri ale Prutului, constituind un eveniment editorial ce depășește cu mult cadrul unor obișnuite dezbateri academice.

Desigur, în cei peste treizeci de ani de la proclamarea independenței Republicii Moldova, ca urmare a proceselor de renaștere națională și de reevaluare a fenomenului național din perioada sovietică, problematica identitară din fosta RSS Moldovenească s-a bucurat de o oarecare atenție a istoricilor. Însă marea majoritate a autorilor, mai ales din primul deceniu post-independență, au abordat, cu precădere, construcția identitară din perspectiva politicii lingvistice. Tendința aceasta poate fi justificată de importanța acordată politicii lingvistice în cadrul politicii sovietice față de identitățile naționale și de impactul ei asupra proceselor de deznaționalizare.

Lucrările mai recente din Republica Moldova, deși extind aria subiectelor abordate și oferă noi perspective de analiză, extrapolează, uneori, teoriile și grilele de

analiză occidentale ale fenomenului național asupra realităților din RSSM și nu analizează evoluțiile proiectului identitar în toată complexitatea sa.

La rândul lor, autorii occidentali de dată recentă, în ciuda unei analize mai ample a aspectelor legate de construcția identitară, nu reușesc să identifice etapele și caracteristicile proiectului identitar din RSSM în ansamblul său. Aceste lacune provin din lipsa de cunoaștere a surselor documentare primare și din utilizarea, în primul rând, a lucrărilor și studiilor publicate și a altor informații obținute din surse secundare.

Din acest punct de vedere, originalitatea și caracterul novator al lucrării istoricilor Elena și Gheorghe Negru constau în prezentarea unei imagini de ansamblu asupra proiectului sovietic de fabricare a identității „moldovenești” pe parcursul a patru decenii și jumătate. Este analizată originea acestui proiect în RASSM și transpunerea sa în RSSM, obiectivele și fațetele proiectului identitar în RSSM, strategiile de deconstrucție și construcție identitară în primul deceniu postbelic, apariția fenomenului de renaștere națională în anii „dezghețului” hrușciovist și contraofensiva regimului comunist, schimbarea de paradigmă privind construcția identitară în contextul războiului propagandistic antiromânesc al URSS de la mijlocul anilor 1960. Expresia recalibrării proiectului identitar a fost amplificarea tendințelor mistificatoare privind etnogeneza „poporului moldovenesc” și

a „limbii moldovenești” de sine stătătoare, intensificarea acțiunilor interne și externe ale propagandei sovietice pentru impunerea identității „moldovenești”.

Regimul sovietic, așa cum menționează istoricii Elena și Gheorghe Negru, a utilizat un întreg arsenal de mijloace menite să formeze populației românești din Moldova sovietică o conștiință identitară denaturată: „Propaganda sovietică prin ziare, radio, televiziune, instituții de socializare a vehiculat cu fervoare teza «națiunii și limbii moldovenești», contrapusă limbii și identității românești, cultivând și inoculând antiromânismul. Cuvântul «român» și toate derivatele sale nu numai că au fost interzise, ci și anatemizate. Atribuindu-le semnificații peiorative, acești termeni erau identici cu noțiunile de «teroare», «jaf», «exploatare»”³.

Potrivit autorilor volumului, cercetarea problematicii construcției identitare în RSSM constituie un mijloc de cunoaștere a politicii naționale sovietice despre națiune și a modului în care a fost manipulat proiectul identitar „moldovenesc”, mai întâi în RASSM, apoi în RSSM. În același timp, identifică rădăcinile confuziei identitare, fiind un instrument util pentru a înțelege provocările politice actuale legate de încercările de construire a identității în Republica Moldova. În sfârșit, nu însă și în ultimul rând, clarificarea rădăcinilor, a scopurilor și esenței proiectului de constituire a „limbii și națiunii moldovenești independente”, ca parte componentă a politicii imperialiste sovietice, este o condiție esențială pentru dezvoltarea unor programe și strategii adecvate de consolidare a independenței Republicii Moldova, de revenire completă și definitivă la valorile culturale și identitare românești – singura modalitate de a „arde etapele”, de a moderniza societatea și a depăși subdezvoltarea culturală și identitară.

Așa cum pe bună dreptate afirmă cei doi autori, problema identității naționale a românilor din Republica Moldova constituie și astăzi, la peste trei decenii de la proclamarea independenței, una dintre principalele teme de confruntare între forțele politice de orientare pro-estică, pro-rusă (comuniștii, socialiștii) și cele de orientare pro-vestică, care îi include și pe adepții reunificării cu România.

Apărută pe ruinele Uniunii Sovietice și după ce a fost ratat „momentul astral” din 1991, șansa Republicii Moldova pare să consistă în accederea cât mai grabnică în sânul marii familii europene, pentru a-și asigura modernizarea structurilor politico-administrative, economice și sociale. Așa cum rezultă din întreaga analiză efectuată de cei doi autori, obiectivul strategic de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană nu poate fi realizat cu succes, atât timp cât problema identitară rămâne nesoluționată. Din aceeași analiză rezultă că dilema identitară din Republica Moldova este una dintre cele mai grave provocări, iar viitorul populației acestui teritoriu va depinde într-o măsură decisivă de modul în care această problemă va putea fi rezolvată.

NOTE:

1. Elena Negru, Gheorghe Negru, *Construcție și deconstrucție identitară în R.S.S. Moldovenească: 1940-1941, 1944-1989*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2023, p. 22.
2. Vlad Constantin, *Eseuri despre națiune*, Editura Politică, București, 1971, p. 71-72.
3. Elena Negru, Gheorghe Negru, *op. cit.*, p. 381.

Foto de Nicolae RĂILEANU

RĂTĂCIT

Acest călător maritim
rătăcit printre curenții Vestfjorden
mereu plutind
mereu ajungând în porturi străine
caută dragostea femeilor necunoscute
care-l cheamă cu voci de sirene:
„vino
încercat matelot
la lumina stelelor migratoare
sărută-ne degetele înghețate
sânii dornici de prunci apolinici”.

Și el
călătorul maritim
sculptează în negrul granit al stâncilor
chipuri de femei fericite
și le cântă de dor și amintiri
apoi dispare împreună cu alte corăbii pربةge
să mai răscolească timpul și apele întinse.

Totul se întâmplă
în aceste reci și-ncețoșate fiorduri scandinave
între Lofoten și Vesterålen
unde rătăcește un străin matelot
căutând femeile și corabia pierdută
în strâmtoarea de gheață
a mărilor solitare....

* * *

Sunt un singuratic ca Marele Val de Hokusai –
o furtună ce-mi tiranizează amintirile...
Chiar nu mai știu dacă aş putea să te iubesc
fără regrete...
Sunt conștient
că nu vei simți vacuitatea din noi doi
și nici faptul că port
iadul cu mine...
Infernul are întotdeauna un nume,
același – trecutul...

* * *

privirea mea
nu mai surprinde
marginea orizontului și începutul țărmlui –
o stare incertă
mereu în așteptare
ochiul mărilor veghează jocul valurilor
devenite străine

încep să mă doară dorurile de tine
setea mă împinge spre ultima secundă
și-mi înțepă privirea

aceste ape oceanice imense
șterg amintirile
clipa și veacul
iar eu
înnod cu iuțea fulgerului

POEME
DE VITALIE RĂILEANU

FLUTURI
TATUAȚI
ÎN VIS...

speranțele și memoria
uitând de marginea orizontului
și de începutul țărmlui
unde lucește
și plânge
uimirea

TE STRIG ÎN TĂCEREA MEA

Adesea mă întreb
dacă știi cât de tare
te strig în tăcerea mea...

Numele tău,
este singurul care învie cuvântul dor...

Între timp,
tu strecuri în sângele meu,
în privirile și răsuflarea mea,
visul unei lumi atolice...

Hai să căutăm împreună
această lume a noastră,
numită Insula Fericirii,
acolo unde,
de sub solzii rocilor vulcanice,
cresc, pe o câmpie albastră,
trandafiri negri!
Cei mai frumoși
din tot ce este viu...

Dar, cel mai probabil,
glorific lucruri amestecate cu timpul
ce se ascunde în grotle Arenei...

SEMNAL

LEO BUTNARU
METELIK I BOG
(FLUTURELE ȘI DUMNEZEU)
POEME, TRADUCERE ÎN
UCRAINEANĂ DE M. KAMENIUK
VINIȚA, 2023

17 > VLADIMIR BEȘLEAGĂ:
DUMITRU MOLDOVANU –
„ECONOMIA IMAGINAȚIEI
CREATIVE” SAU PROCESUL
ECONOMIC LA NIVELUL
CONȘTIINȚEI ȘI CUANTELOR (IV)

Și o altă preocupare a mea din ultimul timp: gândirea și cunoașterea non-verbală, intuitivă.

Aceea care mi se deschide/mă vizitează rar/sporadic/instantaneu/momentan sub formă de revelații...

Or sunt la vârsta revelațiilor.

Dar abia la început!

Abia de-mi mijesc splendorile ei mirifice.

Oare se poate înainta pe această cale?

Oare aş putea să depășesc/să sparg codul lingvistic/verbal și să ajung a beneficia de cel al cunoașterii/gândirii directe, mistice?

Cum, Doamne?

Ajută-mă, Doamnel!

11.09.2018

Am ajuns, dragă Dumitre, la compartimentul central al cărții tale: Despe „răspunsul” Universului, în cadrul căruia îți expui, direct și sincer convertirea ta (târzie) la credință.

Da, la credință!

Tu, om de știință!

Tu, cu educație de ateist din copilărie!

Și asta în baza multelor dovezi, demonstrații, investigații ale altor oameni de știință din trecut și din prezent.

Iată o primă teză: „...lumea materială, de la un fulg de nea, până la un baobab și stele care cad, nu are propria sa realitate, ci este o proiecție a unui nivel mai profund al Universului”.

Ori: „...din paradigma hologramei reiese că toată lumea înconjurătoare reprezintă doar niște realități secundare, numite proiecții a «ceva» fundamental, dar invizibil”...

Nota bene: „fundamental, dar invizibil!”

Iarăși: „...acel nivel mai profund al Universului”, în care totul se „făurește”, iar „acel ceva făurit” se „proiectează” în lumea materială sub forma de „planete, fulgi de nea, ființe vii, edificii”...

Și astfel ajungi, Dumitre, la Dumnezeu!

Spui: „...cărțile sfinte dintotdeauna au afirmat că acea entitate unică, care leagă toate lucrurile într-un tot întreg, care știe totul și face totul, este însuși Dumnezeu, sau, cum i se mai spune, Spiritul Suprem, Conștiința Supremă, Absolutul” (pag. 73).

Vin demonstrații ale științei, cele cu „Vacuumul fizic”, cu, „vidul perfect”, căreia i se mai spune „energie pură” (pag. 76).

Mai precis: „Unii cercetători consideră că doar un singur centimetru cub de „vid perfect” conține mai multă energie decât energia tuturor lucrurilor materiale din întregul Univers!” (pag. 77).

Aici îmi amintesc că, citind pe Hölderlin, am reținut o idee a lui, care suna cam așa: „Tot ce există e mult mai mic decât Nimicul, pentru că vine din Nimic și se întoarce în Nimic!”

O idee genial de simplă și adevărată!

Dar, iubite frate Dumitre, am ajuns la momentul și locul unde vorbești de sentimente pozitive și de marea forță a rugăciunii: „Universul îl călăuzește pe om în fiecare secundă a vieții”... Altfel spus, sentimentele tale reprezintă un instrument de comunicare cosmică! Sentimentele pozitive se traduc prin: „Ai procedat foarte bine!” Cele negative îți atrag atenția că trebuie să-ți schimbi gândurile asupra cărora te focalizezi.

Precum menționam mai sus: acum vii cu cea mai sinceră deschidere a sufletului tău, a vieții tale, iubite frate Dumitre: „Îmi amintesc cum, cu mulți ani în urmă, când eram și eu un ateist «convins», într-o bună zi am simțit, așa ca din senin, o necesitate puternică de a-mi cere iertare de la Dumnezeu. Nu înțelegeam de unde vine această dorință stranie, căci nu mă simțeam vinovat de nimic. Totuși, obsedat de acest îndemn misterios, până la urmă am cedat și la un moment dat am rostit: «Doamne, iartă-mă!» Am făcut acest lucru cu glas potolit, dar sincer. Și în aceeași clipă am simțit o ușurare sufletească, inima s-a umplut de bucurie, fața mi s-a luminat și eu am devenit fericit și împăcat. Era un semn că procedasem corect. Și de fiecare dată când rosteam această frază simplă, făceam o faptă bună sau aveam gânduri pozitive, mă copleșea aceeași senzație de bucurie și de satisfacție” (pag. 79-80).

Dumitre, Dumitre!

Ce om ai fost, drept, luminos, curat...

Te-ai dăruit lumii, oamenilor cu toată dragostea ta!

Sper că ne auzi de acolo, unde odihnești, și simți cât de mult te-am iubit și te-am prețuit.

PACTUL (AUTO)BIOGRAFIC

BUNICA MARIA, GĂGĂUZOAICA (FRAGMENT DE NUVELĂ)

de VALERIU GAJIU

Era sfârșitul lui martie ori începutul lui aprilie 1987. Se încălzise bine și primăvara intra gospodărește în drepturi. Locuiam pe atunci în Căușeni, oraș pe care-l port cu drag în memorie până acum. M-a sunat Tata și, punându-și în aplicare toate strategiile diplomatice pentru a atenua gravitatea celor relatate, mi-a zis:

– Bunică-ta de vreo două zile își face de cap, stă mai mult în pat și tare vrea să te vadă. Găsește, te rog, posibilitatea să vii acasă. Cât mai repede, ar fi bine chiar mâine să vii.

Iată-mă a doua zi acasă. Îmbrățișări cu părinții. Mămica scutură câteva lacrimi pe fața mea. Ne ducem în „palatul Bunicăi” – o bucătărie destul de spațioasă, cu trei camere, așezată gospodărește pe un bec bun (cu vinuri pe potrivă). Era „reședința” de vară a Bunicii. Sta pe șezute în pat, îmbrăcată în neschimbatele-i veșminte (așa s-a îmbrăcat de după război și până la moarte) – haine neagre, poate ceva sur-închis, doar pe broboade putea admite câteva floricele de culori nețipătoare.

Când am intrat în cameră, Bunica, ușurel îmbujorată, s-a simțit oarecum vinovată de „deranjul” pe care mi-l pricinuise. Am stat la masă în voie. Eu am băut câteva păhărele de vin bun, de casă. Mămica reușise să pregătească mâncarea mea preferată – mangio găgăuzească cu carne de găină. La despărțire, Bunica și-a luat rămas-bun de la mine de câteva ori. Când eram deja în mașină, ea se tot uita la mine oarecum deosebit, cum nu se mai uitase așa nimeni până atunci. Am înțeles privirea asta mult mai târziu. Doar Bunica știa ce știa, doar ea simțea ceva...

Se spune că esențele tari se țin în vase mici. Este exact despre Bunica mea. Chiar și în tinerețe, după cum îmi povestea ea, a fost cam scundă de statură. Dar cât caracter avea! Deja mai încoace, când Bunica nu mai era printre noi, o „poreclisem”, cu frații Victor și Emil, „Margaret Thatcher” a neamului nostru. Bunica purta marele prenume Maria, iar numele de fată îi era Dimitriu. Din câte am reținut din spusele ei și ale altor rude, neamul Dimitriu era de la Iași, oameni înstăriți. Bunicul (sau străbunicul ei) făcuse studii în drept ori în Austria, ori în Germania (învățase în limba germană – asta o știu exact). Ocupase o funcție a statului român în cele trei județe din sudul Basarabiei până să le înghită „prietenosul” Imperiu Rus.

Am rămas cu impresia că Bunica-„Tatcher” asta a noastră și l-a ales pe Bunelul Cristofor ca soț – nu el pe ea. Tot din spusele Bunicii, neamul Onofrei venise în

Vulcănești doar cu o generație în urmă. „Au venit, manei („băiatul Bunicii” – în găgăuză), trei frați ca trei brazi, sub doi metri fiecare. Au venit din Vrancea. Fiecare avea câte un chimir mare bătut cu bani. Unul și-a construit moară, altul oloiniță. Socrul meu, tatăl Bunelului tău Cristu, a început să crească oi, mai aveau și multe hectare de vie. Toți în adolescența mea Bunica.

Uniți într-o gospodărie, Bunica și Bunelul și-au crescut și mai mult averea. Nu doar din agricultură. Bunelul avea bune relații comerciale pe timpul României Mari cu oameni de afaceri serioși din Galați, Iași, București. Călătorea mult prin Țară, iar într-o zi nu s-a mai întors...

Bunelul Cristu a revenit în Moldova abia în 1961, vizitându-ne și pe noi la Crihana. Chiar și-a început vizita cu Crihana, deoarece cu un an înainte Tata și Mămica s-au aflat timp de o lună la Bunelul în Urziceni, acum oraș-suburbie al Bucureștiului. Mi-a povestit atunci Bunelul multe – probabil că-i trebuiau și două urechi mai imparțiale, mai puțin „implicate” în complicata ecuație a relațiilor omenești.

– E supărată rău de tot pe mine Bunică-ta, Valeriu, îmi vorbea el, așezat pe o buturugă din harmanul lui Bunelul Mihai Gaju. Și are tot dreptul! Fără să vreau, i-am lăsat singuri în bătaia vieții și mă simt tare vinovat! Ce familie bună am avut noi, nepoate, ce familie! Aveam una din marile gospodării din Vulcănești. Eu niciodată n-am luat o hotărâre fără să vorbesc cu Maria! Multă vreme am fost nevoit să fiu pe drumuri, iar gospodăria o ducea ea, Bunică-ta. Mergeau strună lucrurile. Și în familie era minunat: creșteau cei șase copii ai noștri în dragoste și bunăstare, îmi povestea ba luminat, ba trist la față Bunelul.

Apoi, când am crescut, am rugat-o și pe Bunica să-mi povestească despre familia lor de până la plecarea lui Bunelul în partea de după Prut a României.

– Păcat să mă jelui, manei, spunea ea cu glas cam stins, tânjind după acele vremuri. Aveam oi multe și multe hectare de vii, de pășuni. Ne-am înțeles cu Cristu să fim cât mai buni cu oamenii. Când venea vremea lucrărilor agricole, primăvara sau toamna, la poarta casei noastre, pentru a se nămi cu lucrul pentru acea zi, oamenii veneau pe la ora trei și jumătate-patru dimineața. Chiar dacă porneam la lucru pe la ora patru și jumătate. Fiindcă oamenii știau: la Maria și Cristu Onofrei vor fi răsplătiți bine și hrăniți gustos. Nu ne-am purtat niciodată cu oamenii nedrept. De sărbători, pregăteam mese cu bucate mai multe și-i invitam în gospodăria noastră.

Cred că tocmai e cazul să explic ce a determinat despărțirea bunicilor mei. Despărțire ce va avea consecințe teribile. Către primăvara-vara anului 1944, lumea de aici înțelesese că „eliberarea” de armata sovietică nu mai putea fi evitată. Întrebară era una: când vor începe operația lor militară sovieticii? Mai mulți camarazi îl preîntâmpinau pe Bunelul Cristu că, odată cu venirea sovieticilor, soarta lui, ca om destul de bogat, va fi pecetluită, „calea” fiind doar una – exilul în Siberia. Bunelul înțelesese clar că singura salvare era de a pleca cu familia cât mai departe, în România. Însă amâna plecarea – și a fost marea greșeală a Bunelului, după cum avea să înțeleagă mai târziu. Bunelul și-a luat cu sine vreo doi-trei ajutoi, a luat banii familiei, o turmă de oi destul de mare și a plecat în Țară. Au ajuns la Urziceni și au hotărât că-i un loc mai sigur. Dar armata sovietică venea vertiginos din urmă și el n-a mai putut să revină să-și ia familia la Urziceni. Iar după război hotarul de peste Prut a fost păzit cu strășnicie de sovietici. Cu timpul, Bunelul a cerut pământ de la primăria Urziceni și a construit o mândrețe de casă și alte acareturi.

Cea urmat apoi, după plecarea Bunelului în 1944, pentru restul cel mare al familiei Onofrei a fost de-a dreptul groaznic. Bunica a rămas singură cu șase copii în stradă. Primul lucru pe care l-au făcut „eliberatorii” sovietici a fost de-a dreptul distrugător în plan moral și material pentru familia Bunicii: i-au alungat din casă pe Bunica și copiii ei. Casa fiind arătoasă, încăpătoare, sovieticii au hotărât că acesta este cel mai potrivit edificiu pentru raiispolkom-ul (comitetul executiv raional) din Vulcănești. Sovieticii nici n-au dorit s-o asculte pe Bunica, care le solicitase măcar ceva de locuit. Singurul răspuns era: „Молчать, а то выслем в Сибирь!” („Închide gura, altfel trimitem în Siberia!”).

Dar înainte de a li se fi luat casa, cu Bunica și partea rămasă a familiei s-a mai întâmplat ceva înspăimântător. Atunci Bunica a înțeles că viața ei și a copiilor săi s-a rupt în două – cea de pe timpul României Mari și cea venită odată cu sovieticii. Chiar în ziua când au ajuns sovieticii în Vulcănești, spre seară, în ograda familiei lor au intrat trei ostași. Vorbeau în rusă și Bunica n-avea cum să-i înțeleagă. Cei trei au pornit să cerceteze cu ce se pot pricopsi din gospodărie. Și au dat de un șopron încăpător în care rămăseseră câteva zeci de cârlani fâțați în acel an și din această cauză nu au fost luați în turma de oi ce plecase în adâncul României. Unul dintre cei trei soldați, blond, cu ochi albaștri spălăciți,

strigă ceva în rusă. Apoi începu să tragă din armă, ucigând câteva mioare. Ochii Bunicii s-au umplut de groază: sovieticul ridică puțin automatul cu intenția să mai tragă o rafală. Groaza Bunicii venea de la faptul că tocmai în partea ceea (după câteva maldăre de stuf) le ascunsese pe cele patru fiice ale sale, de frica sovieticilor. Nu a găsit altă soluție, după cum îmi povestea mai târziu, decât să strige ceva în limba găgăuză și să încerce să se arunce peste țeava aceluia automat. Deși înțelegea că nu avea cum să rămână vie după asta. Dar a salvat-o... limba găgăuză. Unul dintre cei trei sovietici, care avea trei dungi pe epoleți (adică era sergent), smulse arma din mâinile celui blond. După ce s-au liniștit puțin, sergentul începu să vorbească cu Bunica într-o limbă foarte asemănătoare cu cea găgăuză. Apoi Bunica a aflat că este azer de naționalitate. I-a așezat la masă, iar unchii mei – Mihai și Pavel – au despuiat cârlanii uciși, care au devenit apoi mâncare. Trei zile această „troikă” venea spre seară să bea vin și să mănânce noile animale sacrificate. Norocul Bunicii era că venea și azerul cu ceilalți doi.

După plecarea acestora, Bunicii i s-a luat casa și toată averea. Spuneți-mi, vă rog, măcar mie, dacă nu Bunicii: este cineva care să răspundă pentru această urgie?

Vorbindu-mi despre acele vremuri, Bunica spunea deseori: „Dumnezeu nu m-a lăsat de una singură!” Alături de Bunica, salvatorul principal al familiei Onofrei a devenit feciorul ei Pavel. În cea mai grea situație erau Bunica, Mămica și sora cea mică – tanti Olga. Între timp, unchiul Pavel și-a început studiile la Școala Pedagogică din Cahul. Și cât de bine învâța! Apoi s-a angajat la casa de copii din Congaz. Director al acestei case de copii era un rus, un fost ofițer, care își tămăduia sânguincios „rănilor morale” cu mult vin moldovenesc. Făcea omul „barter” cu produsele alimentare destinate copiilor, schimbându-le pe vin. Din păcate, nu avem studii serioase și cunoscute pe larg despre consecințele grave ale „activităților” multor ofițeri ruși care au devenit în Moldova directori de școli, internate, case de copii și alte instituții sociale. Dacă am ști câte au făcut ăștia... Directorul casei de copii din Congaz a fost totuși concediat, în această funcție fiind numit unchiul Pavel. A angajat-o pe Bunica, una dintre doamnele de frunte ale Vulcăneștilor, ca... femeie de serviciu (până la ea, copiii făceau curățenie). Cu alimentele care i se cuveneau lui și Bunicii, au salvat-o de foame și pe Mămica. Pe cea mai mică fiică, tanti Olga, nu au avut cum să o ajute. S-au răzbunat sovieticii pe ea și, încă o dată, pe neamul Onofrei: la numai 16 ani, de una singură, a fost deportată în Siberia.

Faptul că Bunica ar fi putut să fie aspră de tot cu Bunelul Cristu în timpul vizitei lui în Moldova îl înțelegeau mai toate neamurile noastre. Un semnal clar de îngrijorare copiii Bunicii îl simțiseră cu un an mai înainte – la plecarea părinților mei la Urziceni. Iubitele mele mătuși și alte rude, în ajunul plecării părinților mei, au decis să cumpere pentru femeia care trăia cu Bunelul Cristu ceva deosebit. Și au găsit o pălărie foarte scumpă, cu boruri late, cu floricele aplicate foarte simpatice. Dar n-au putut să ascundă cadoul de Bunica. Știți ce a făcut „Tatcher” a noastră? A pus pălăria pe o buturugă și a tăiat-o de-a măruntelul cu toporișca!

Fiind matur, i-am zis Bunicii deschis că nu mi-a plăcut acest gest al ei.

– Acum înțeleg și eu că n-a fost bine deloc ce-am făcut, manei. Dar era tare multă scârbă în mine atunci. Era negru sufletul meu. Știi, pălăria ceea tot neagră era. Frumoasă, zorzonată – poate asta m-a enervat. Puține lucruri frumoase și plăcute am avut eu de la o vreme în viața mea, mamunu ciogiuceac...

Nu știu cât efect a avut planul de „diplomatizare” a relațiilor dintre Bunica cu Bunelul Cristu, dar, chiar a doua zi după întâlnirea cu Bunelul Cristu, Bunica a plecat din Crihana la nestrămutata ei baștină – la Vulcănești. Asta l-a lovit psihologic rău de tot pe Bunelul Cristu. Când a considerat că am ajuns și eu bărbat în toată legea și pot s-o înțeleg corect, Bunica mi-a spus ceva ce m-a zguduit.

– A doua zi după ce venise Bunelul tău la Crihana, înainte de a pleca la Vulcănești, l-am chemat la o parte și i-am spus: „Cristu, nu căuta împăcare și vorbă cu mine! Nu am să te iert! De ochii lumii o să vorbesc cu tine – să creadă că suntem împăcați. Dar numai de ochii lumii...”

– De ce, Bunico? am întrebat-o. Mi-ai povestit atâtea lucruri bune despre Bunelul, despre familia voastră fericită.

– Da, manei, eu totdeauna am știut că Cristu a fost un om foarte bun și un gospodar cum mai rar găsești. Ce om sănătos la cap poate să-și abandoneze brusc o viață liniștită, o familie îndestulată și unită, un sat îndrăgit? Nu el este vinovatul principal, ci spurcăciunile astea sovietice, comuniste, ticăloșii ăștia de „eliberatori”, care ne-au alungat afară din casele noastre ca pe niște câini vagabonzi. Valeriu, Valeriu, ăștia nu-s oameni, ăștia sunt niște monștri cu chip de om, niște tâlhari! Ei i-au dezvățat pe găgăuzii noștri harnici să lucreze și i-au învățat să bea, să fure, să uite de mândria omenească. Scuză-mă de vorbele iestea, manei, dar tu nu știi nici cât negru sub unghie cât am avut eu și copiii mei de suferit de pe urma scârboșeniilor iestea de „eliberatori”. Mai mult din cauza lor așa și n-am putut să-l iert pe Cristu...

Iar Bunica avea o mulțime de legături cu Vulcăneștii. Venea aproape săptămânal aici pentru că era de credință subotnică. Într-o vinere, m-a rugat să plecăm la Vulcănești. După slujbă, ne-am pornit cu Bunica prin centrul Vulcăneștiului, pe drumul ce duce spre Etulia. Chiar dacă nu era totdeauna de felul ei vorbăreată, acum Bunica tăcea de mai multă vreme. Era marcată de ceva, era chiar încruntată rău de tot. Ceva se

întâmpla cu ea. Deodată, s-a oprit. M-am oprit și eu. Bunica și-a întors încet privirea și apoi tot corpul spre o casă ce se afla în stânga noastră. Era o casă învechită, dar oarecum mai spațioasă decât altele de vârsta ei. Și mai era casa ceea, nu știu cum, nu dărâmată sau degradată, ci delăsată. Ca și cum ar fi fost a nimănu. Parcă nu era suflet în casa ceea. Nu știu dacă locuia atunci cineva acolo: n-am văzut perdele la geamuri, n-am văzut grijă omenească pentru acea casă.

Bunica a pus mâna pe umărul meu, apoi s-a lipit cu fruntea de umăr. Și a zis cu glas stins, sugrumat de emoții:

– Asta e casa noastră, Valeriu...

– Cum asta? m-am mirat eu. Dar mi-o închipuiam complet altfel, Bunică!

– Dur, dur (așteaptă), manei. Șinde (acuși), să mă liniștesc oleacă.

I-a trebuit mai mult timp să se ogoiască. Dar nu a început să-mi explice, ci m-a întrebat:

– Ți-ai închipuit-o altfel? Da’ de ce nu-ți place?

– Nu te supăra, Bunică, dar primul lucru pe care l-am simțit a fost că această casă n-are suflet, e nefericită...

Bunica iar a tăcut, a înghițit în sec de câteva ori și, uitându-se cu ochii ei albaștri, ușor diluați de vârstă, mi-a zis cu o tristețe nemărginită în glas:

– De unde suflet, de unde fericită, Valeriu, dragule? Călăii iștia de „eliberatori” ne-au aruncat în stradă ca pe niște gunoi, fără să se gândească o secundă ce o să se întâmple cu familia noastră. Era ceva obișnuit pentru ei! Ne-au „eliberat” – și cu asta considerau că se poate îndreptăți orice nelegiuire, batjocură, înjosire a noastră, pe care o făceau cu rânjet pe buze.

Ca s-o abat cumva de la gândurile negre, am întrebat-o, cam aiurea, deși știam răspunsul:

– Da’ la ce au folosit ei casa voastră?

– Chiar au folosit-o, manei. Au folosit casa asta ca pe o cârpă. La început a fost *raispolkom*, apoi pe acesta l-au trecut în centru, după aceea au tot transmis-o altora și altora. Eu de la o vreme nu prea vin încoace. Nu pot. Mi se face inima țândări.

Și a început să plângă Bunica: la început domol, iar apoi mai tare și mai tare, până a izbucnit în *hohot*. Pe urmă m-a tras de mânecă să mă uit atent la ea și mi-a zis pe un ton greu, poruncitor:

– Valeriu, Valeriu, promite-mi, jură-te că n-o să fii niciodată în prietenie cu du-

lăii iștia de „eliberatori”! Cu tebu (acești) comunistalar, tebu rusalar! Nu-s oameni, Valeriu! Cu ce drept mi-au împrăștiat familia? Pe Bunelul tău – într-o parte, pe fiică-mea Liolia – în Siberia? Prin câte am trecut noi! Tu nu știi! Nu-s oameni, pentru că nu-l au pe Dumnezeu în suflet! Jură-te, Valeriu, că o să-i urăști și tu așa cum îi urâsc eu pentru toată batjocura pe care au pricinuit-o familiei mele!

Apoi a tăcut un timp. S-a întors cu spatele spre casă și a pornit. Am mers un timp în tăcere. Apoi, de parcă amintindu-și ceva, a întors fața spre mine și a întrebat – probabil, mai mult pe sine decât pe mine:

– De ce s-a întâmplat așa, de ce niște venetici și-au impus atât de repede regulile lor? Eu mă gândesc la găgăuzii noștri – ei mi-s mai aproape. De ce ne-au încovoiat atât de repede mai pe toți, doar aveam onoare de popor, de neam? În timpul României Mari, nimeni nu și-a permis să-i înjosească pe găgăuzi. Trăiam într-o țară mare, dar trăiam fiecare cu obiceiurile, cu limba, cu morala noastră. Crede-mă, manei, am văzut multă lume, dar mai harnici ca găgăuzii nu cred că sunt! Pe toate le-am pierdut! Noi, cei de vârsta mea, mai vorbim găgăuzește. Iar tinerii care cresc azi vorbesc numai rusește. Și nu pur și simplu așa, ci ei se mândresc cu asta! Tu îl ții minte pe feciorul rudelor noastre? Și-mi spuse un nume pe care l-am uitat. Bea de rupe, nu lucrează nicăieri. Mamă-sa plânge, taică-său îl ceartă, li-i rușine să iasă în lume, iar feciorului lor nici în cot nu-i este. S-a legat cu câțiva bețivani venetici, s-au mai adăugat la ei câțiva de-ai noștri, găgăuzi... Uneori lucrează, dacă-i mai strunește miliția, dar mai mult îs cu băutul. Totuși de ce ne-au supus ei așa de repede? Numai cu frica? Sau și noi ne-am dovedit a fi slabi?

M-am întrebat de zeci, de sute de ori până acum: de unde capacitatea asta de rezistență, de opunere a Bunicii față de tot răul pe care l-a adus „eliberarea” sovietică, pe de o parte, și efortul ei neconținut de a ține permanent unită grămăjoară familia sa, pe de altă parte? Cu vârsta, am înțeles răspunsul la prima întrebare: din caracterul foarte puternic, dârz al Bunicii. Iar înțelepciunea și trista experiență de viață a ajutat-o să-și găsească singurul mod de a-și salva familia despărțită după „eliberare” atât de disproporționat – Bunelul Cristu rămas de unul singur în partea cea mare a României, neputând să revină în Basarabia,

iar partea covârșitoare a familiei ajunsă devastată, umilită și sărăcită de noua putere. De multe ori am făcut această paralelă sau comparație cu o disproporționare inversă: când unul dintre membrii familiei rămâne în Țara cea Mare, iar toți ceilalți – în atât de des sfâșiată de „eliberări” Basarabie...

De zeci și zeci de ori am vorbit despre acea zi de sâmbătă vara, petrecută cu Bunica, cu Tata și Mămica, cu frații și unii dintre verișorii mei. Așa a și rămas ziua ceea în mine – ca un monument în memoria mea, ca o zi care a pus atâtea întrebări fundamentale, dar și m-a luminat în anumite aspecte. Căci au degradat, nemilos fiind asupriți, înfricoșați, ținuți cât mai departe de carte și adevăr, găgăuzii și moldovenii.

Atunci și mai toată viața au dat peste mine și o sumedenie de alte nedumeriri. Iată una: cum se face că în timpul României din perioada interbelică reprezentanții atâtor naționalități și etnii se simțeau bine, liberi, iar după „eliberare” atâtea dușmani s-au iscat în această biată Basarabie? Care e izvorul învrăjbirii? Căci cu cât deveneam mai maturi, cu atât simțeam mai clar cum unele dintre rudele mele găgăuze se îndepărtau de noi. Era un proces lărgit mai ales în sudul Basarabiei, pe care îl simțeam nu doar la nivel mintal, ci și oarecum fiziologic. Rețeta găsită de sovietici a fost veche de când lumea: dezbină și stăpânește. Ei au reușit să bage în moldoveni ură față de români și de tot ce-i românesc, încât e greu să spui când ne vom lecu de asta. Nu vreau să simplific lucrurile până la infinit, să dau toată vina pe ruși. Cunosc ruși care mi-s foarte dragi, alții care-s de o inteligență sclipitoare, pe care aș vrea să o aibă cât mai mulți de-ai noștri. Cunosc ruși cu cele mai progresive concepții care au devenit și ei jertfe. Probabil, trebuie să căutăm explicația și în noi. Poate în primul rând în noi...

Dar tot umblă după mine și se tot pune în față aceeași întrebare, mare cât cerul: cum și de ce s-a întâmplat că Bunica mea Maria, găgăuzoacă, cea atât de fericită cândva, cea care a iubit doar un bărbat în viața ei și a avut doar un soț, nu i-a putut ierta lui un singur lucru – o plecare fără întoarcere, dictată de circumstanțe care nu depindeau de ei? Nu depindeau de Bunica Maria, care m-a iubit și mi-a înnobilat viața cât a putut, și nici de Bunelul Cristu, cu care am fost alături doar o lună – și n-am să-l uit până nu plec din lumea asta. Este cineva care poate și este în drept să-mi răspundă?...

În vara aceluiași an 1987, am fost, în calitate de conducător al unui grup turistic de vreo treizeci de persoane, în excursie pe două săptămâni în Republica Democrată. Nu pentru că aveam tare multă minte am înțeles atunci că unificarea Germaniei era doar o chestiune de timp. Nemții sunt nemți, iar noi mai avem multe de învățat la tema „Unire”. Întors la Căușeni, le-am telefonat părinților. Tata, înțeleptul de el, m-a lăsat să le spun despre multele și marile mele impresii, după care zise:

– Valeriu, săptămâna trecută am îngropat-o aici, în Crihana, pe Bunică-ta Maria...

Parcă a căzut cerul peste mine! Atunci am înțeles de ce se uita Bunica atât de atent când venisem, câteva luni în urmă, la chemarea ei. Numai ea, Bunica Maria, putea proceda așa – ea m-a chemat să se despartă de mine pentru totdeauna. M-a chemat în avans. Căci numai ea presimțea ce se va întâmpla. Ea, inegalabila mea Bunică Maria...

EDITURA CARTIER | NOI APARIȚII

anume cadrul în care el există de fapt în toate țările occidentale și central-europene.”

VITALIE CIOBANU
**„STAT CAPTIV”,
MOD DE FOLOSIRE:
REPUBLICA MOLDOVA**

„Problema esențială pe care o pune Vitalie Ciobanu este aceea că există o relație importantă între sentimentul național și democrație în ciuda faptului că experiența politică a secolului al XX-lea ne arată că naționalismul a fost funest pentru democrație. /.../ Meritul lui Vitalie Ciobanu este că restabilește cadrul firesc în care poate fi, și cred că și trebuie, rediscutat sentimentul național la români,

Sorin ALEXANDRESCU

„Această carte /.../ demonstrează cum un singur eveniment petrecut într-un oraș de provincie poate aprinde imaginația unui secol întreg.”

STEVEN J. ZIPPERSTEIN
**POGROMUL. CHIȘINĂUL
ȘI ÎNCLINAREA
BALANȚEI ISTORIEI**

„Este o carte splendidă, una care fixează acel moment de la începutul secolului XX când în Europa exilul a devenit ucigaș într-un mod care anunța sfârșitul tuturor lucrurilor. Cartea ne arată oroarea strădă cu strădă, măcelărie cu măcelărie – cu o claritate covârșitoare și o concizie admirabilă.”

Philip ROTH

Timothy SNYDER

PLURALIA TANTUM

LEO BUTNARU:

JURNAL IN MARGINILE ISTORIEI LITERARE LVI

31.VIII.1976

Chiparoșii, ca stâlpi de hotar subtropical de est, ne întâmpină în preajma orașului Alușta, însoțindu-ne spre Gurzuf. Ghidul e în bune relații cu metafora și ne inițiază în unele detalii sugestive ale peisajului.

În față ne apare cel mai uriaș urs din lume – ursul de piatră al muntelui Ayu-Dag. (Dintre cele mai memorabile comparații ale ursului cu... altceva, mi-o amintesc pe cea a minunatului prozator canadian Ernest Thompson Seton, care asemănase o namilă de Moș Martin cu un... omnibuz învelit în blană! Și încă ceva: acest munte, pe timpul grecilor, se numea... Cap de Berbec. Geografie și zoo-metamorfoze!) Aici însă, fără exagerări fanteziste, te pomenești chiar în fața Ursului-Munte. Fantasticul animal atât de... real pare că intră în valuri. Ghidul: „Acest urs l-au văzut poetul Mickiewicz și cântărețul Șaleapin...” Și cum adică, să treacă pe aici atâtea celebrități și să nu se izvodească legende despre ele? Cică la poalele Ayu-Dag-ului, cam pe unde se află renumita tabără de pionieri „Artek”, marele cântăreț urca seara pe vreo stâncă și cânta, iar – tablou romantic! – pe mare, pescarii din bărci, cu facile în mâini, îl ascultau. Ceva à la Veneția...

Tot pe aici mi-a fost dat să-mi amintesc de podgoriile de la Purcari, de acele câteva sute de hectare pe care cresc struguri deosebiți, din care se face vinul atât de căutat. Doar pe acele soluri și nicăieri în altă parte. În Crimeea, lângă localitatea Krasnokamenka (Piatra Roșie, cum ar veni) de asemenea se află un sol unic în structura sa, ce dă celebrul Muscat Alb. Cum s-ar spune, pământul sfidează rețeta – are el o taină a sa, de care omul trebuie să țină cont. Și, din câte pricep din explicațiile ghidului, pe aici pământul cu proprietăți speciale nu este forțat, nu este exploatat nemilos, ci cu moderație, atent, să nu fie vlăguț, păgubit definitiv. Mă tem că la Purcarii noștri nu e chiar așa, se cam exagerează în încărcarea planurilor de „struguri la hectar”.

1.IX.1976

Vorbeam în altă zi despre faptul că localitățile de pe litoralul Crimeii, privite de sus, își deschid cam întreaga panoramă. Ieri încă mi-am zis că cea mai deschisă privirilor pare a fi, totuși, Ialta subtropicală. De pe șoseaua ce șerpuiește în munți, ea

apare în întreaga-i splendoare, învăluită în lumină și mare, care, prin reflecții, dublează această lumină, căreia îi oferă irizări albastrii-verzui. Ialta poate fi contemplată în voie și când urci-cobori cu funicularul, cabina plutindu-te peste acoperișurile proaspăt vopsite; pe lângă săgetările chiparoșilor, prin preajma giruetelor, a turelor scânteietoare de biserică, prin vecinătatea mansardelor, hublourilor, lanternourilor, lucarnelor „ochioase”, streșinilor cu pătule de porumbei...

Nu prea departe, totuși, – marea pe care mișună șalupe cu motor, cutere. De călătorești pe mare de-a lungul litoralului, vezi culmile Roman-Coș, Ay-Petri. Ai în față terasele cu grădini ale stâncilor, falezelor, faliilor – aducând și ele a blocuri cu multe etaje, însă fără geamuri. Le populează, odihnitor, pescărușii. Alte stânci, alcătuite din stratificări oblice, creându-ți impresia că, sub propria greutate, s-au lăsat pe o rână în mare.

E de-a dreptul fascinant să vezi de pe mare Livadia, Oreanda, „miniaturalul” castel „Cuibul Rândunelei” (Ay-Todor), Mishorul, Alupca, Simeizul... Apoi, debarcând, să poposești, pe rând, în ele. Să intri în celebrul Palat „Voronțov”, dar nu înainte de a cutreiera prin cel mai frumos parc din Crimeea care-l cuprinde de jur împrejur. Aici văzând atât de rar întâlnitul păun alb, pasăre ce s-a lăsat de credința în curcubeu. Aici, și un exemplar rar de arbore – araucaria chilian-argentiniană. Exemplar unic, fiindcă cei câțiva „concetățeni” (sau „concetățene”?) nu au rezistat în Crimeea, s-au uscat. Arborele plăpând e protejat de un gard, horticultorii fac tot posibilul să-i prelungească existența „în exil”. Vârsta acestui copac care, aici, abia de-a atins cam doi metri înălțime, poate ajunge la 80 de ani. Pe meleagurile sale natale el atinge dimensiuni gigantice. Îmi amintesc că Pablo Neruda îi închinase una din odele sale. Dar nu greșești de presupui că și alte zeci și zeci de poeți au cântat și cântă araucaria.

În maiestuosul palat „Voronțov” funcționează săli de muzeu. Iată apartamentul în care, zice ghidul, „a urcat Churchill”, în februarie 1945, când la Ialta s-a ținut întâlnirea sovieto-american-britanică.

Impresionantul vârf de munte Ay-Petri se poate vedea din orice colț al parcului. Focul său împietrit, coamele sale sunt cele mai populare pentru doritorii de a

urca piepțiș. În vârful muntelui, ca „nadă” ademenitoare, există o carte de impresii și o ștampilă – semnezi condica montană, primești o ilustrată cu pecetea aplicată pe ea, confirmându-se astfel că ai fost și tu printre „temerarii” alpiniști de ocazie. În ce mă privește, consider că nu ar fi cu nimic mai puțin important să ai o confirmare că ai vizitat celebrul parc de la Alupka sau că ai hălăduit ca vrăjit prin Grădina Botanică „Nikitin”, ce întrunește peste 18 mii de specii și varietăți din flora tuturor continentelor. Într-o astfel de împărăție vegetală ești pus în situația de a-ți recunoaște sieși că toate cunoștințele tale de botanică parcă ți s-au spulberat în neant, când te-ai gândit „să le aplici în practică”, încercând să te descurci cât de cât de unul singur în identificarea de arbori, plante, flori... Sigur, e salvator ceea ce-ți povestesc cei competenți în ale Florei! – îți zici, trecând pe lângă un pâlc de bambuși care, acolo unde le este baștina adevărată, pot atinge o înălțime de 60 de metri. Uimitor, dar, precum în faună leul face parte din familia felinelor, a „măruntei” pisici, în floră – grăul cu pai ce ajunge la 0,6 metri înălțime este rudă cu... bambusul! Aceeași familie – gramineele. Grăul de o sută de ori mai... scund decât bambusul...

Un Shakespeare al florei ar fi scris drame celebre despre bambus: acesta, de cum înflorește, – moare! O viață trăită de dragul unei flori urcate spre cer! Și – aici e shakespearismul – nu dispare doar tulpina care înflorește, ci mor și toate rudele sale din apropiere, toți vecinii... Îngrijitorii grădinii botanice sunt atenți să preîntâmpine nenorocirea, urmărind, „spionând”, să afle momentul când vreo tulpină e gata să dea floare. O... castrează, ca nu care cumva să dispară un întreg crâng de bambus.

În vecinătatea bambusului, e un arbore despre care se spune că poate viețui până la patru mii de ani. Orice frunzuliță, orice fărâma din scoarța sa sunt otrăvitoare și doar fructul său este... inofensiv. Tot patru mii de ani poate viețui și sequoia din America Latină. Despre proporțiile care pot fi atinse de acest arbore se poate judeca după faptul că printr-o tulpină de-a lui a fost tăiat un tunel prin care automobilele circulă pe două benzi!

Apoi – cedrul de Liban, arbore ce poate stinge el însuși focul, în caz că e cuprins de flăcări. Atinsă de foc, tulpina sa elimină apă. Savanții consideră că o fâșie te astfel de arbori-pompieri poate salva sute de hectare de pădure amenințate de flăcări.

În preajmă – ganga (dacă am reținut bine), arborele cu frunzele în formă de fluturi. Copacul-crocodil, arborele-busolă, copacul de plută (din el fabricându-se dopurile obișnuite pentru sticlele de șampanie și cele de vinuri alese), plante ce înfloresc... în pământ. Despre un alt arbore ți se spune că purifică, sterilizează aerul – aflându-te 40 de minute în preajma lui, consideră că ți s-a purificat completamente corpul...

2.IX.1976

Aseară, am traversat munții dinspre zona subtropicală spre cea obișnuită a Crimeii, ajungând la Theodosia (după 160 de kilometri) pe la ora 21.00. Poate ca un epilog la cele văzute, trăite, scrise acolo, să-l invoc pe Walt Whitman (având la îndemână volumul pe care mi l-a dăruit Liusea la Simferopol), care spunea: „În natură, mai ales în atmosferă, sunt ore – matinale, se-rale – adresate în exclusivitate sufletului”.

Ca unul mulțumit, dimpreună cu Zino-via, de escapada noastră „la întâmplare” pe aceste tărâmurii, pot conchide că, în Crimeea estivală, sunt nenumărate orbitele timpului, luminii, mării, munților, dimpreună cu podoabele florei, cu toate culorile lor. Aici, anual, vin circa șase milioane de vizitatori. Orele se adresează generos sufletelor, sufețele le răspund sensibile orelor whitmaniene, să zic.

Urcăm pe meterezele aplatizate ale fostei cetăți genoveze, ale existentelor sale ruine, dar impresionante – două-trei turnuri sunt relativ integre. Construită de Republica Genoveză în secolul XIV, pentru a-și proteja cel mai important domeniu din Crimeea – Caffa.

Acum o sută de ani, o mare parte din ziduri și turnuri au fost demolate, piatra servind de construcție pentru case în Theodosia. Turnurile de aici sau din oraș se numesc cam așa: Sfântul Clement, Crisco, Turnul Docului, Constantin, Toma, Turnul consulului Giovanni de Caffa. Jos, la poalele cetății, câțiva metri de la țărm, apa golfului e foarte în față. Mai mulți căutători de scoici sapă nisipul albiei, din vreme în vreme scoțând din el scoici destul de mari. Procurăm și noi două ghiocuri marine.

3.IX.1976

Inițial, ne gândisem să petrecem aici două săptămâni. Dar ni s-a făcut dor de Chișinău. E bine, frumos în Crimeea, dacă nu te încearcă sentimentul de suprasaturație. Sau și de oboseală. Pentru că de odihnit ne-am odihnit la plajă, dar această odihnă e una când trupul îți este și stors de soare. Aruncarea în mare, revigorare.

Dar, în mare, se adună și ceva oboseală. Plecăm mâine. Între timp, am rugat-o pe Liusea din Simferopol să ne rezerve bilete pentru poimăine spre Chișinău. Ea ne-a asigurat că nu vom avea probleme, avioanele nu sunt totdeauna pline până la ultimul loc. Unde mai pui că deja anul școlar a și început și multă lume e aciuată pe la casele cui o are.

VA URMA

SILVIA GOTEANSCHII
CELULE STEM
CHIȘINĂU, PRUT, 2022

CRONICĂ LITERARĂ

CELULE STEM PENTRU RĂNILE UNEI FEMEII

de OXANA GHERMAN

Prima impresie (ușor contrariantă pentru un cititor experimentat) pe care o lasă cărțile Silviei Goteanschii este că textele poetice ți se împotrivesc, desfid orice încercare metodică de analiză și interpretare. Cele mai uzitate grile de decodare, în cazul acestora, funcționează deficitar. *Celule stem* (Prut, 2022) nu este o excepție. Imaginile-cheie se deslușesc palimpsestic, în urma unor lecturi repetate.

Vocea aparține unei femei care adoră gesturile fine, înaltele maniere și le neglijează în același timp, care se opune sieși, care nu are nici măcar certitudinea propriei existențe, însă știe exact ce vrea: imposibilul! (nu voiam prea multe –/ să sparg niște nuci cu tocul pantofului/ să-mi fiu mie utilă (alteori să-mi fiu mie dragoste)// deși doar umbra mea era ceva sigur”, a doua șansă).

O „muzică/ într-un oraș al surzilor”, femeia caută pericole de depășit, limite de atins și imprevizibilități, de parcă în lume a mai rămas ceva la care nu se așteaptă. Se așază confortabil într-o poziție față de realitate pentru ca în clipa următoare să o probeze pe cea adversă („și uite-așa am început uneori să iubim/ chiar dacă pe drumul iubirii/ cel mai des/ ne așteaptă un tir cu un șofer obosit la volan/ care adoarme”), fapt care o ajută nespus de mult „să-și câștige ridurile”. Interioritatea ei este asimilantă, acaparează imagini care

se impun vederii, auzului, nervilor tactili spre a-și construi o realitate alternativă și a le întoarce denaturate anturajului, plasându-le în cu totul alte locuri: „iar ochiul de aragaz/ îți arde în inimă strălucește deasupra patului/ ca un soare mecanizat” (SOS). La extremitățile tuturor senzațiilor se face simțită moartea.

Personajul Silviei Goteanschii își (re)-trăiește frica de animalul propriului trup, de încăperile întunecoase ale minții, unde băntuie fantome și chipuri teribile ale personajelor din basmele copilăriei, în care domnește luciditatea insomniacă și zgomotul interior („tobe care îmi bat în cap”; „să rămâi gol pe dinafară/ dar pe dinăuntru să auzi clopotele bisericii/ ca în toate zilele de sărbătoare”), dar și dezordinea, absurditatea, spaima, panica, involburarea. Dintr-o nepotolită foame de viață, acest alter ego își savurează fiecare fiasco, își pune durerile (sclipitoare) drept podoabe, tace numai din obligație. Spațiul intim este un „pătrat cu Ph neutru/ înconjurat de atâtea icoane strâmbe/ și picturi psihedelice” (dovadă pentru eșafod). Cea mai chinuitoare dintre stări e neîmpăcarea cu sine (*Chopin stricat*).

Deliciile erosului se află în contemplarea „felului nostru incomparabil de a fi” (realitatea e mai mult), în expunerea conștientă în fața ferocității celuiilalt („fața ta care din fața mea mușcă”, SOS), sesizând în persoana

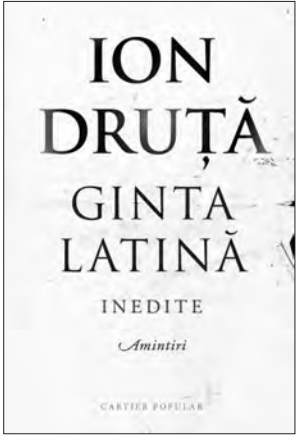
lui „observatorul de planetariu” și „pick-ul nebun/ ce reproduce zgomotul inuman al gurii” (dezordinea). Iubirea e amestec de natură și artificiu, de gesturi și stări contradictorii: „și dragostea se aprinde ca o lampă cu gaz/ luminează complicata noastră natură umană/ crește ca o tumoare/ ne privim – e singura secvență bună// ne iubim// până la greață/ până la extaz” (viața); e o imensă libertate ce se oferă celuiilalt („dragostea mea e a celuia care spune/ «nu poți tu greși/ cât pot eu ierta», din stânga). Dragostea e oglinda feminității, pe când femeia iubită oglindește masculinitatea: „sunt o fată frumoasă/ din iad/ cu o sticlă de rom în mână/ sunt spatele tău tatuat/ și toată bărbăția ta” (frontiera). Atât de dorită, prezența celuiilalt este o voluptoasă teroare la fel ca și absența lui: „am să scap de tot ce-mi amintește de tine// când dorm în orașul virtual plouă/ aș ieși să ne mai certăm sau să-ți dau cu tifla (...)// aproape că nu ma am probleme/ și mi s-a făcut dor de obsesia noastră comună/ pentru locuri întunecoase și reci// prin ploaia ursuză care-mi strică machiajul/ și gestul/ te caut să vezi/ ce urâtă sunt când mă gândesc la tine” (niciun bărbat – nicio problemă). Iubirea e un lanț de mișcări ofensive, o continuă și agitată căutare, o ieșire din minți.

Scrisul, în percepția poetei, e act de noblețe („mi-ai spus că sunt o femeie/ cu vâna de aur și trebuie/ să scriu mult”,

singurenii), e o chestiune de orgoliu și capriciu; un fel de a orchestra sonoritățile lumii, de a pune „între realitate și iluzie semnul egal” (scările înapoi), de a căuta ce se află „la capăt de om” (vecinătăți): „toate aceste fenomene obișnuite/ care se întâmplă în imaginația mea/ în care mai există atâtea/ necunoscut...” (altă formă de viață). Poezia este o vrajă, o incantație, un blestem (justificare) prin felul în care e exprimată și prin ceea ce exprimă, iar pe de altă parte – o experiență dură: „și cum să le spui celor vii cu trupul/ că poezia nu e libertate/ poezia e dictatură pură/ sau măcar cum să o scrie fără sânge/ fără pierderi/ fără a genera dezordinea/ și starea amară de puțin” (patruzeci). Echilibristică între luciditate și nebunie (cea mai tare invenție), imaginația poetică reorganizează lucrurile în lume („fă ceva// această inimă mică plantată în capul tău/ nu pornește”, din stânga), fiind singura salvare când realitatea devine insuficientă, iar nevoia de a iubi – tot mai imensă și nepotolită.

Femeia din poezia Silviei Goteanschii nu-și asumă niciun beneficiu, nu-și apropiază niciun câștig de pe urma suferințelor, pentru că toate fenomenele și procesele trupului (nici chiar nașterea care „a dat lumii/ un copil minunat cu ochii foarte/ albaștri”, Lui), ale minții, nu-i aparțin. Îi aparține însă planul imaginarului în care se eliberează în mod fulminant.

EDITURA CARTIER | NOI APARIȚII | EDITURA CARTIER

ION DRUȚĂ
GINTA LATINĂ. INEDITE
(AMINTIRI)

„/.../ cunoscându-l doar atât cât ne dădăcesc manualele școlare, necunoscându-l în genere, neglijându-l cu-o nonșalanță minerală sau pur și simplu uitând-uitând cuvintele Dumisale orientate mereu către prezentul conștiinței cititoare. Adevărat că nici scriitorul Ion Druță nu e tocmai ușor de stăpânit cu frâiele minții, ființa sa complexă, de țaran răpit de cultură, urcându-și brațele către orizonturi contradictorii, alinându-ne sau consternându-ne, instruindu-ne sau... înfuriindu-ne.

Este proba valabilității și a vocației supraviețuitoare a unei opere, care interoghează Universul sfâșiindu-se, sfâșiindu-l și sfâșiindu-ne... Sufletește!”

Nicolae LEAHU

VASILE ROMANCIUC
VĂ IUBESC FĂRĂ PAUZE
ANTOLOGIE DE LUCIA ȚURCANU

„Vasile Romanciuc este printre (foarte) puținii șaptezecști basarabeni pentru care, în jumătate de secol de poezie, echilibrul – în felul de exprimare artistică, precum și în atitudinea civică – a devenit necesitate primordială. Fie că scrie poeme de dragoste, fie că (re)citește proverbele, fie

că își exprimă decepțiile provocate de nedreptățile și promiscuitatea lumii din care face parte, el rămâne un poet pe cât de sensibil, pe atât de profund.”

Lucia ȚURCANU

DUMITRA RÂȘNOVEANU
DAPHNIA
(ROMAN)

„M-am întâlnit cu scri-sul Dumitrei Râșnoveanu mult înainte de a mă întâlni cu ea. Scria despre cărți, cum scrie și acum, într-un fel nou, proaspăt, activ. Fiecare rând e o declarație de dragoste în care cuvintele – tandre, aspre, melodioase,

clocotitoare ori fruste – se înlănțuie într-o armonie uimitoare, curg ca o miere densă, parfumată și, bineînțeles, dulce.

Luana SCHIDU

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

BERLINUL ȘI NEUTRALITATEA REPUBLICII MOLDOVA*

de IGOR CORMAN

IGOR CORMAN (N. 1969, CIULUCANI, TELENEȘTI) ESTE UN POLITICIAN ȘI DIPLOMAT DIN REPUBLICA MOLDOVA. A ABSOLVIT FACULTATEA DE ISTORIE A UNIVERSITĂȚII DE STAT DIN MOLDOVA (1990) ȘI APOI FACULTATEA DE ISTORIE A UNIVERSITĂȚII „AL.I. CUZA” DIN IAȘI (1992). DOCTORAT LA UNIVERSITATEA „AL.I. CUZA” (1992-1994) ȘI STUDII POSTDOCTORALE LA UNIVERSITATEA „LUDWIG MAXIMILIAN” DIN MÜNCHEN. DOCTOR ÎN ISTORIE (1996). DIN 1995, ANGAJAT LA MINISTERULUI AFACERILOR EXTERNE AL R.M. DIRECTOR AL DIRECȚIEI GENERALE EUROPA ȘI AMERICA DE NORD A MAE (2001-2003). ÎN 2004-2009, AMBASADOR AL R.M. ÎN GERMANIA ȘI, PRIN CUMUL, ÎN REGATUL DANEMARCEI. DEPUTAT (2009-2015) ȘI PREȘEDINTE AL PARLAMENTULUI R.M. ÎNTRE 30 MAI 2013 ȘI 29 DECEMBRIE 2014. PE 15 OCTOMBRIE 2015 A RENUNȚAT LA MANDATUL DE DEPUTAT ȘI S-A RETRAS DIN POLITICĂ. **MAI JOS, PUBLICĂM UN FRAGMENT DIN MEMORIILE LUI IGOR CORMAN, ÎN PREGĂTIRE LA EDITURA POLISALM. FRAGMENTUL ALES PREZINTĂ SITUAȚIA POLITICĂ DIN EUROPA DE LA ÎNCEPUTUL ANULUI 2008, DISCUȚIILE CU POLITICIENII GERMANI DESPRE NEUTRALITATEA MOLDOVEI, ROLUL ȘI PRESIUNILE RUSIEI ÎN ACEASTĂ CHESTIUNE, NEGOCIERILE CU TRAIAN BĂSESCU PRIVIND SEMNAREA TRATATULUI DE BAZĂ MOLDO-ROMÂN. RECOMANDĂM VOLUMUL ÎN CURS DE APARIȚIE MAI ALES CITITORILOR CARE VOR SĂ ÎNȚELEAGĂ CUM AU EVOLUAT RELAȚIILE POLITICE DE PE CONTINENT LA ÎNCEPUTUL ACESTUI MILENIU ȘI CUM AU CONDUS ACESTE EVOLUȚII INCLUSIV LA CRIZELE DE AZI. (REVLIT)**

Cancelarul federal Angela Merkel ne-a invitat pe 18 februarie 2008 la întâlnirea anuală cu șefii misiunilor diplomatice acreditate în Germania. /.../ După „ritualul salutarilor”, cancelarul federal a ținut un discurs, în care s-a referit la principalele realizări de pe parcursul anului 2007, în special la cele legate de președinția Germaniei la Consiliul UE și Grupul G8, și la provocările în contextul proceselor de globalizare și schimbare a climei. /.../ Cancelarul a evidențiat și importanța consolidării politicii europene de vecinătate, atât în est, menționând „parteneriatul strategic cu Rusia” și „necesitatea lichidării barierelor din calea negocierii noului acord de parteneriat”, cât și în sud, cu țările din bazinul Mării Mediterane. În acest context, Merkel a subliniat însemnătatea perspectivei europene pentru țările din Balcani, în sensul stabilizării situației din această regiune, menționând că zilele acestea urma să fie luată decizia privind Kosovo și că, așa cum i-a transmis cu câteva clipe în urmă ministrul federal de externe Frank-Walter Steinmeier de la Bruxelles, miniștrii de externe ai UE au reușit să identifice o platformă comună de compromis în această privință.

/.../ Aceste evoluții lăsau un gust amar, având în vedere Transnistria. Dar urmăream agenda noastră. Îndeplinind indicațiile președintelui, am solicitat întrevederi cu oficiali germani pentru a vedea ce cred ei despre evoluțiile la subiectul transnistrean. Cele mai indicate persoane erau însărcinați pentru Europa de Est, Caucaz și Asia Centrală al MAE, ambasadorul Hans-Dieter Lukas și adjunctul directorului Departamentului „Relații externe, politica de securitate și chestiuni globale” al Cămariei Federale, Rolf Nikel. În cadrul ambelor întrevederi, i-am informat detaliat despre discuțiile purtate de președintele Moldovei cu omologul său rus, precum și despre negocierile moldo-ruse la nivel de experți. Pe lângă subiectul transnistrean, ambii interlocutori s-au interesat de situația politico-economică din Moldova, menționând importanța bunei desfășurări a perioadei preelectorale și electorale în legătură cu alegerile parlamentare din anul 2009.

Referitor la garantarea internațională a neutralității Moldovei, solicitată de Rusia, atât Lukas, cât și Nikel și-au exprimat scepti-

cismul în legătură cu posibilitatea realizării acestei idei. „Unul din principiile generale ale independenței și suveranității statului, spunea Lukas, este de a avea libertatea de a adera la alianțe, consfințit în documentul de constituire a CSCE/OSCE – Actul Final de la Helsinki din 1975. Uniunea Europeană nu poate semna un document care ar pecetlui soarta unei țări și care ar interzice pe viitor dreptul poporului respectiv la libera alegere a căii sale de dezvoltare.” În plus, el își punea întrebarea privind eventuala reacție a Alianței Nord-Atlantice la desfășurarea unui asemenea scenariu: „Statele membre ale UE nu pot influența în mod unilateral politica NATO, iar SUA va căuta, cel mai probabil, să dejoace stabilirea unui astfel de aranjament”. Ambasadorul Lukas mărturisea că înțelege actuala frustrare a Rusiei față de NATO, Moscova simțindu-se lezată de extinderea accelerată a Alianței Nord-Atlantice și apropierea acesteia de frontierele ruse. „În aceste circumstanțe, a adăugat el, Moscova dorește probabil să-și asigure cel puțin o mică victorie de principiu în acest sens în raport cu Republica Moldova.”

Ambii interlocutori, însă, au manifestat interes față de propunerile Chișinăului de a se limita la o declarație de recunoaștere internațională a neutralității țării noastre, specificând că, în principiu, valoarea soluționării definitive a conflictului transnistrean și reunificarea finală a Moldovei merita o abordare serioasă a ideii respective, chiar dacă din punctul de vedere al dreptului internațional aceasta ar fi constituit o premieră. /.../ În același timp, Lukas a spus: „Ar fi bine, totuși, ca negocierii moldoveni să-și păstreze capul rece în discuțiile cu Moscova. Este cunoscută modalitatea de lucru a diplomației ruse, care are tendința permanentă de a readuce negocierile la punctul de pornire, chiar și în momentul în care textul discutat pare a fi finalizat în proporție de 99 la sută”. Potrivit informațiilor de care dispunea el, în politica de la Moscova se reliefa două curente distincte, cel radical și cel moderat. „Astfel, medita el, nu este exclus că Rusia încearcă să-și reevalueze forțele după eșecul pe care l-a suportat odată cu declararea și ulterioara recunoaștere de unele state a independenței Republicii Kosovo. Rusia ar putea să-și schimbe comportamentul pe plan internațional, încercând să devină o parte a procesului și să evite o autoizolare

după cazul Kosovo, abordând un comportament mai cooperant în ideea evitării unor noi nereușite în politica externă.” Pentru a confirma cele spuse, el a adus exemplul reuniunii așa-numitului „Grup ONU al prietenilor Georgiei” (SUA, Germania, Marea Britanie, Franța și Federația Rusă), desfășurată la Geneva, în cadrul căreia reprezentantul Rusiei a fost surprinzător de cooperant în procesul discutării modalităților de soluționare a conflictului abhaz, și asta în timp ce la reuniune era prezent și pretinsul ministru abhaz de externe. În încheiere, însărcinatul MAE german și-a exprimat speranța că astfel de semnale din partea Moscovei ar putea fi încurajatoare pentru perspectiva rezolvării problemei transnistrene.

Și Rolf Nikel a subliniat importanța inadmisibilității căderii Moldovei în vasalitatea de jure a Federației Ruse, amintindu-mi că astfel de solicitări din partea Moscovei au fost făcute și în cadrul procesului de reunificare a Germaniei. „Însă, preciza el, cancelarul german din perioada respectivă, Helmut Kohl, a dat dovadă de o adevărată iscusință politico-diplomatică în raport cu Moscova, păstrând dreptul Germaniei de a-și utiliza în mod independent și suveran dreptul de a face parte din alianțe, argumentul lui forte fiind tocmai principiul Actului Final de la Helsinki referitor la libertatea de asociere, decizia finală aparținându-i în exclusivitate poporului”. În altă ordine de idei, Nikel s-a interesat și de caracterul relațiilor Republicii Moldova cu România, care la momentul respectiv erau destul de încordate. „Actuala Președinție a UE este în plin proces de elaborare a răspunsului la demersul președintelui Republicii Moldova către liderii europeni la acest subiect, dar în general UE așteaptă de la ambele părți o soluționare a tuturor problemelor pe cale amiabilă și o cooperare în spirit european, precum și în contextul politicii europene de vecinătate”, a spus în încheiere reprezentantul Cămariei Federale.

Unul din principalele subiecte de discordanță în relația moldo-română era așa numitul „tratat de bază”, sau, după cum se numea oficial în ultima versiune după lungi negocieri – „Tratatul de parteneriat privilegiat și cooperare”. O știam din propria experiență, de când eram șeful Departamentului „Relații bilaterale Europa și America de Nord” al MAE în perioada 2001-2003. După ani de negocieri și discu-

ții controversate despre necesitatea lui în general, denumirea și esența prevederilor, la 28 aprilie 2000 acest acord a fost parafat la Chișinău de miniștrii de externe Petre Roman și Nicolae Tăbăcaru, urmând să fie semnat și ratificat de legislativele celor două țări și, în fine, promulgat de președinții ambelor state. După parafare trecuseră deja șapte ani, dar partea română „înghețase” proiectul. Conducerea Moldovei suspecta conducerea României de „rea intenție” și „gânduri ascunse” față de independența statului moldovenesc, ceea ce ar fi constituit un obstacol și pentru soluționarea conflictului transnistrean. În 2007 relațiile dintre Vladimir Voronin și Traian Băsescu se răciseră rău de tot, creându-se impresia că cei doi președinți se întrec în declarații neprietenoase, unul despre „românism” și „unire”, iar celălalt despre „moldovenism” și „independență”. În privința tratatului de bază Băsescu declarase că semnarea de România a unui asemenea document ar face din statul român un complice la Pactul Ribbentrop-Molotov, prin care Rusia ocupa abuziv Basarabia din cadrul României. El și-a păstrat poziția la acest subiect și în anii următori. În 2013- 2014, când eram președinte al legislativului, l-am întâlnit de două ori, mai întâi la Chișinău și apoi la București. Prima dată, în oșpeție la noi, când l-am întrebat: „Domnule președinte, toată lumea știe că cheița de la sertarul cu tratatul de bază e la Dumneavoastră. Nu intenționați s-o scoateți?”, el a fost mai conciliant: „Bine, am să văd ce pot să fac”, dar a doua oară, la el acasă, a fost chiar virulent: „Mai întâi să soluționeze Merkel conflictul transnistrean... Eu n-am de gând să legitimez Pactul Ribbentrop-Molotov!” /.../

Am informat Centrala despre toate aceste „nuanțe” și am solicitat un răspuns pentru a continua dialogul cu partea germană, rămânând cu sentimentul că nu vom primi nici un răspuns. Așa a și fost. Iar cât privește „tratatul de bază”, despre acesta s-a mai vorbit vreo șapte ani, din inerție. Am făcut-o și eu cât eram în parlament, dar lucrurile nu s-au mișcat. Prea sensibilă a fost și este relația dintre România și Moldova pentru adoptarea unui document de acest fel.

* Fragment din volumul de memorii *Două misiuni în Germania – neoficial despre oficial, în pregătire la Editura Polisalm.*